

1

W, § w poezji ludowej, podobnie jak inne przyimki powtarza się przed każdym wyrazem. „A gdzieś ty w takowym w kapturczku czerwonym" O. Lub. 1.240

W. § jako spółgłoska, w mowie ludowej niekiedy przechodzi w b (i odwrotnie) np. w Kuj. zbyczaj zam. zwyczaj (potrzewny, wiskup zam. potrzebny, biskup, tawie)

2[2]

Wa – jako zakończenie pierwszej osoby w liczbie podwójnej (duali) wyszłe dawno z użycia, w mowie ludowej trwa „Są na borze pijałeczki pójdziewa na nie" Rawskie O. Kol. 1. 198 „Pojedziewa w drogę po naszą niebogę" Świecy ib. 240 „A moja Marysiu, cóż będziewa robić?" Radomskie ib. 253 „Gdzież wa będziewa spała, Kasiu, Kasiuleczku?" od Czerska ib. 271. „Cóż będziewa jadła, cóż będziewa piła Kasiu Kasiuleczku" ib. „A zdejmajże Kasiu te nowe trzewiki: kupiwa sobie kupwa te kave kozibi" wieluńskie ib. 303.

3 3

<u>Wab</u>'-ia. m. ȝ przysłówkowo: „na wabia," dla zachęty, dla przynęcenia. „W sklepie za oknem ma takich gruszek tylko dwie na wabia" Kur. Świąt. 1882. 55. 4. „Szedł puszczać gołębie na wabia" M. Bał. Pan. dziady 10.

Wabia - i, ż. bez l. mn. myśl. prow. wabienie się. "I wodne i błotne ptactwo szuka sobie pary, a w miarę, jak powódź opada cichnie wrzawa i wabia ptactwa" W. Bol 7. 251

5 5

Wabić się -ił -i ł. zaim. ndk. - posp. nazywać się, mówiąc o psie; o człowieku zaś w sposób lekceważący i ubliżający (właśc. jeszcze sł. cz. „jak on się wabi?" nie znaczy „jak on się mianuje" tylko „jakiem nazwiskiem go się wabi, woła na niego?") „Kto jest ta pękata figura? – A przecie słyszysz że sąsiad! – Jakże się wabi pan sąsiad? – Zowie się Słowo honoru!" J. Dzierzk. 5. 63 „Pan Edgar, tak bowiem wabił się ów artysta, nie przesadzał wcale w skromności" St. Grudz. Tyg. powsz. 1881. 178. „Panna Aurora (tak się bowiem wabiło to zjawisko) skoczyła ku Agapitowi." Jord. Tyg. Il. 2. 15. 203. „Ulubieńcem jej był mały pokojowy piesek, wabiący się Gipsy" G. lwow. 1885. 234. 4.

6

Wacan-a. m. Wasan-a. m. nowie v. wy-nów mn. tytuł dawany osobom niższym od siebie; jest poufalszy niż acan albo ascan, to gdy do tych można dodać, dobrodziej" i więc ~~do~~ mówiąc do osoby równej sobie „acan lub asan dobrodziej," wacanowi lub wasanowi to nie uchodzi Wacani, Wasani-i. ż. mówiąc do kobiety, w temże znaczeniu

Wasaństwo-a. n. zbior. wasan z wasanią, albo wasanowie. „(Książę do Lisiewicza:) Zrobiłbym to niemylnie, gdybym był Wacanem" A. hr. Fr. 1. 12. „Z wacana nigdy mi nie będzie." J. I. Krasz. Wiek 1878. 39 „Naczelnik rzekł książę: a witam wasana!" W. Pol 3. 22. „Panie majster, do wasana!" An. Wi. 1. 86 „Wasan też sobie odpoczniej" J. I. Krasz. 72. 24. „Ja wasani zawsze mówiłam że to się na tem skończy." ib. 35. 63. „Patrzajcie wasaństwo, jakie to domyślne stworzenia" ib. 71. 92. cf. Waśpan

7

<u>Wacek</u>-cka m. zdrb. imię męzkie Wacław „Wacław Szymanowski.. typowa to postać warszawska, tak znana i popularna, że go najczęściej mieśmiarzej, jak „Wackiem" nazywają." Czas 1886. 259. 1. Felj. (12 list.)

Wach-a. Wacho-a. m. prow. lud. imię męskie, Wawrzyniec (nie Walenty, jak mówi Linde, przynajmniej na pewno nie, w Kuj., W. Polsce i Mazowszu; Walenty tam u ludu zwie się Walkiem) § przysł. „Masz Wachu jaje!" = masz tobie! masz babo redutę! Wasko-a. m. zdrb. toż i. imię w Kuj. Waśko-a. m. w Galicji u rusinów, znaczy Wasil, Bazyli

Wachowa-ej ż. żona Wacha, Wawrzyńcowa

Wachów v. Wachowy-a-e, do Wacha należący „Tamtędy wypadała mi droga do Wachowej chaty" H. Sienk. G. pol. 1876. 28

9

7

<u>Wachować</u> -<u>ał</u> -<u>chuje</u> cz. rzj. ndk. prow. stróżować, pilnować „Ostawił w domu małe pachole coby domu wachował" Olkuskie O. Kol. 1. 96. Czy nie omyłka druku, zam. wachtować?

<u>Wadera</u> – y. ż. ry-der m. prow. myśl. wilczyca wodząca młode czy ~~stado~~? „Ledwo wioskę opędziły sanie i na kołowrot miały się z powrotem, zawyły wilki szczerno po za płotem i za waderą rzuciły się na nie" W. Pol 1. Bach. Łetw. 13 „A rodzic krzyknął: „mów co siły w konie! i pal w waderę!" a wadera siadła i miotły strzały i kosy po stronie" ib.

9 11

Wadliwość -i. ż. bez l. mn. błędne postępowanie, złe urządzenie, stan rzeczy przedstawiający wady „Choroby, skutkiem właśnie wadliwości w odżywianiu, pomnożyły się w przerażający sposób." J. Sterbm. Słownik 23. 142.

Wadliwy -a -e, mający wady, nienormalny, źle urządzony „Bardzo wiele chorób wynika z wadliwego odżywiania się" ib.

Waga - i. ż. myśl. miejsca, ścieżki i t.p. w kniei, któremi zwierz zwykł uchodzić, strona ku której się kieruje uciekając przed psami lub obławą. „Zostawił rozpoznanie wagi kniei strzelcom moim" J.I.Kras. 71.66 „Starosta tak dobrze znał lasy i knieje, i zwierza znał wagę — że chociaż pomału i ślepo sam kroczył, znał dobrze, zkąd wieje wiatr dobry... i pierwszy był zawsze do strzału" W. Pol 7.185 „Gdzie stanowisko, na które zwierz będzie walił najbardziej? — Na skrzydle prawem, j. w. panie... tam waga" T.T.Jeż 2.6. fig. „Rzucił okiem w koło siebie, i od razu poznał, gdzie główna bitwy waga" J. Dzierż. 8.24.

Wagary -ów. l. mn. ob. Wagus

Wagus -a. m. zw. w l. mn. bez l. poj. „**Wagusy**” i posp. stud. **wagary**, włóczenie się, wagusowanie po za szkołą „zamiast siedzieć w klasie poszli na wagary, na wagusy.”

14

12

Wagnerka – i. ż. rki – rek mn. miejsc. Warsz. doróżka elegancka (używana do najęcia przez wykwintniejszą publiczność; nazwa powstała mniej więcej około 1850 r. od Wagnera przedsiębiorcy, który je zaprowadził. „Gdy w wagnerce z dobrą miną na „Krakowskiem" się ukażę, piękne damy za mną giną, uwielbiają doróżkarze" Mucha 1871. 14. „Ja pewno wachlarza zostawiłam w mojej Wagnerce" (1856) A. Wilczyński Nad Wisłą 39

Wagon -u. m. -y -ów mn. ang. wóz na kolei żelaznej „Dzwoniono raz ostatni, gdy młodzieniec po podróżnemu ubrany, dopadł szybko wagonu drugiej klasy i zatrzasnął drzwi za sobą" D. Bol. Nad modr. Dun. 5 „Obok znajdował się wagon pierwszej klasy, drzwiczki jego były dotąd zamknięte" ib. 35 „Nie zważając na sąsiada podróży, wyciąga się wygodnie na twardej ławie wagonu trzeciej klasy" Nad brz. Tyg. 1883 73.

Wagować się zaim. § prow. kuj.: W. polska wahać się, obawiać się zrobić co, nie być zdecydowanym „Zabym się na to porwał, ale się waguję czy poradzę" albo „czemu tego nie zrobisz? — Pewnie się waguję." to jest namyślam się, waham.

cf. w Słow. wil. Wahować

16

13

14 17

Wagrztaf - u. m. gatunek tytoniu do fajki, będący dawniéj w powszechnem użyciu. „Pan prefekt nałożył sobie fajkę wagrztafem, zapalił" Bon. z Koch. Wspom. o Kow. 43.

15 18

<u>Wahająco</u>, przysł. (z imiesłowu czasownika „wahać się") z wahaniem, wahając się „A ze sobą co myślisz zrobić? – spytał Leon – Ze sobą? – odrzekł Emil wahająco –" Elp. Mło. i Sta. 2. 45.

__Waju__ prow. lud. używane w miejsce: was, wasze a nawet: wasz np. „Mówiłem waju" (wam) „Byliśmy u waju" (was), „Czy to waju" (wasze) Ziemia Dobrzyńska - Rypin.

16 20

Wakacyjny -a -e, od wakacyj; tyczący się wakacyj „Nawołuje rodziców do zajęcia się rozwojem sił fizycznych młodzieży podczas miesięcy wakacyjnych" Qui Bluszcz 23, 210.

__Wakat__-u. m. __ty__-mu. z łac. druk. wyraz drukarski, próżna to jest niezadrukowana stronnica lub jej część, w książce.

Łac. vacare

Wakować -ał -kuje cz. nij. ndk. § posp. o czemś, być niezajętem, wolnem do użytku „Stało w tym pokoju łóżko zasłane i tapczanik wakujący" J.J. Kras. 72.17.

<u>Wala</u> - i. ż. prow. Sandom. „wala płótna," to co gdzie indziej wałek, sztuka. „A obiecuj że płótno na przyszłą niedzielę da jak przyjdę po płótno gdzie ja się podzieję?.. Oj niema majstra, nima, nima majstra w domu; da zrobił walę płótna, ale nie uźé konu" O. Kol. 2. 225.

<u>Walać</u> <u>się</u>-<u>ał</u>-<u>a</u> sł. zaim. ndkn. cont. § o rzeczach: poniewierać się, leżeć w nieładzie, w zapomnieniu, bezużytecznie, będąc porzuconym. „Na brzegach porozrzucana wala się odzież bez ładu...” Ad. Mick. 1. 24.

19 25

Walaj! posp. gm. imper. nieprawidł. od st. wyj. walić, zam. wal, ruszaj, śpiesz, leć, biegaj, albo też jako wykrz. zam. dalej! nuże! marsz! „Ruszaj mi zaraz... Walaj, a żywo!" Jul. Łęt. Słowo. 1883. 36. „Walaj-no do majstrowej i spytaj, kiedy tam da co przetrącić. — „Walaj" znaczy: idź. Marcin też spełnia rozkaz majstra." ib. 38.

Walansjeny - sjen. mn. rodzaj koronek, nazwanych od miasta Valenciennes we Francji w départ. du Nord, gdzie są wielkie fabryki batystów i koronek. „Ta dama w morderowej sukni obrzuconej walansyenami, to moja żona" M. Gawal. Bluszcz 23.179.

Walc-a m. ce-ów um. zdrob. Walczyk-a m. ki-ów um. niem. Walzer, franc. Valse, taniec salonowy pochodzenia niemieckiego. „Do dzisiejszego numeru dołącza się dodatek nut, który zawiera: Walc na fortepian" Echo muz. teatr. i art. 4. 195. „Walc„ w ułatwionym układzie na fortepian" ib. 255 „Zbywała go walczykiem Straussa" J. Zachar. Dzieł. lit. 2. 674. „Gra kilka walczyków i mazurków" ib. 690. „Skończył się walc, skończyła się galopada.." J. Korzen. 1. 137.

Walerjan-a. m. Walery-ego m. zdrb. Walerek-rka m. imię męzkie, dawniej Waler-a. m. (1) Walerja-ji. ż. zdrb. Walercia-i, Walerka-i. ż. imię kobiece „Wuj z Walerją pieści się zawzdy" Fr. Skarb. Pan Jsta 20 „Ileż to lat ma Walercia teraz?" ib. „Wierz ciotka, że mi Walerka urosła" ib.

(1) „Jeżli ci się Walera podoba uroda" Ju. Niemc. 2. 121.

29

Walet-a. m. ty-ów mn. franc. valet, jedna z figur w kartach francuskich, to co w polskich niżnik „Król karo, to kawaler... Walet myśli znawcy" A. Urb. Podl. 5.

30

21

<u>Walizka</u>-i. ż. <u>zki</u>-zek rzecz. zdrob. mała waliza

„Siedział na jakiejś niskiej walizce tuż koło jego łóżka" Ż. Kaczk. 5. 82.

<u>Wallenrodyzm</u> - r. m. typ charakteru w jakim przedstawił swojego bohatera Mickiewicz w poemacie: Konrad Wallenrod, oddanie się na usługi wroga z zamiarem zgubienia go. „Można się zgadzać lub nie w danych stosunkach na wallenrodyzm, ale „Alpuhara" musi porwać każdego" G. nar. 1885. 48. 2.

23 32

Walor u m. bez l. mn. Łac. wartość, cenność „to nie ma waloru" = nic nie warte ‖ mn. walory -ów, wartości t. j. papiery kredytowe „Testament ten otworzono niedawno i znaleziono w nim legat kwoty 20,000 dolarów, ulokowanej w walorach procentowych..." G. lwow. 85. 158. 3.

Walorny -a -e prow. Galic. samoc. wiele wart, bardzo dobry

Waluś~~ia~~ -sia m. zdrb. i pieszcz. imię męskie Walenty, Walek „Ni się pożalić, ni poskarżać komu, nikt mnie Walusiem nie zwał w całym domu" W. Pol I Sab. hetm. 32 „Waluś — rumianku! Waluś, rozcieraj krzyże! Waluś to — Waluś owo!" J. A. Kr. Kom. 2. 267

Walkoń -nia m. nie -ów mn. „człowiek ciężki do roboty, próżniak, nygus". „Zasiał walkoń koprem rolę, a sam poszedł na swywolę, koper mu się nie urodził, będzie walkoń boso chodził" O. Kol. 1. 327

Wałkować -ał -kuje st. cz. ndk. ℥ maglować bieliznę wałkiem t.j. na ręcznej maglownicy „kieniż je (chusteczki) zwałkujesz? u króla w piwnicy w stołej maglownicy" O. Kol. 1. 278

Wałkownica -y. ż. -ce -wnic mn. maglownica, wałek z deską karbowaną służący do ręcznego maglowania; ob. powyższy przykład.

Wandalizm - u. m. zmy - ów. lm. nieposzanowanie dla wszystkiego co tchnie artyzmem lub duchem oświaty, posuwające się do barbarzyńskiego niszczenia dzieł sztuki i owoców myśli ludzkiej. Nazwa upamiętniająca barbarzyńską dzikość Wandalów, którzy w r. 455 pod wodzą Genzeryka spustoszywszy Rzym pastwili się nawet nad przedmiotami sztuki. „Wandalizm we Włoszech.. Budowniczowie miejscowi, pozwalają sobie na rozmaite upiększenia (!) i poprawki (!) starożytnych kościołów i budynków.. ozdoby z terra-cotty pomalowano jaskrawą czerwoną farbą, a ściany wewnętrzne i cele zakonników, bez względu na freski, pobielono!.. publiczność pozostała obojętną, a wandalizm coraz szersze przybiera rozmiary." Now. 1882. 104. 3. „Hałasu narobiono z powodu jakoby wandalizmu popełnionego przy odkryciu pod tynkiem na ścianach kościoła po-Ber-

nardyńskiego fresków starożytnych."
Wiek 1886. 147. 3. „Z żalem przyszło patrzeć, jak padały odwieczne dęby i lipy starych alei ogrodowych pod siekierą nowomodnych ogrodników, którzy je uprzątali dla angielskich parków — ale nikt się temu nowożytnemu wandalizmowi opierać nie śmiał"
Wł. Zawad. Słownik 23. 31.

<u>Wandzia</u> -i ż. spieszcz. imię kobiece Wanda

„A resztę wypiję, jeśli powrócisz, trzewiczkiem Wandzi” W. Pol 9.14.

25 38

Wandoł -u m. ły -ów mn. - prow. Gal.-rus. wądół

„Przez tysiączne parowy, wąwozy i wandoły ucieknie potok. niepowstrzymanym pędem" Wal. Łoz. Czar. Matw. 57.

26 139

Wannowy-a-e, od wanny „Urządzenie kąpielowe w ten sposób, że każdy może sobie w domu sam przyrządzić kąpiel wannową lub parówkę." Ogłosz. Czas 88. 137. 5.

27[40]

Warcabnica-y. ż. ce-bnic nm. ⟨ podobnie jak szachownica fig. pewna przestrzeń podzielona na symetryczne mniej więcej działy, pólka, płoski „W lipcu cała warcabnica łąk i pól płowieje i traci żywości kolorytu" W. bol 7. 273.

Warcabista-y. m. ści-stów nm. grający w warcaby, warcabnik „Ktoby widział naszego warcabistę przygotowującego się do turnieju, mógłby się zdziwić" Tyg. Il. 2. 2. 51.

Warcabowy-a-e, należący do warcabów „Dwa razy w tydzień wyprawiał on turniej warcabowy" ib.

41

28

Warchlę - ęcia. n. ęta - ąt mn. - warchlak, prosię dzikie „W czerwcu samura wywiodła już z barłogu 8 do 10 moręgich warchląt" W. Pol 7. 270.

42

29

wargus

Wargal -a. m. le mn. prow. kuj. wargowaty, mający wielkie, przecięte lub zewnęt-
rznie odwracające

Warjacja-ji. ż. -cje-cyj mn. ξ muz. „warjacje" kompozycja polegająca na kilkakrotnem powtórzeniu jednej i tej samej melodji czyli tematu, za każdym razem w sposób odmienny pod względem modulacyj i t.p. „Innej muzyki w sobie nie chcę od wschodu jutrzenki słyszeć do zachodu słońca: „kocham ciebie! kocham ciebie!" dość mi tej jednej piosenki z warjacjami bez końca." Ad. Mick. I. 100.

Warjant - a. m. ty - ów mn. franc. variant z łac. varians, różniący się; rzecz ta sama innemi słowy opowiedziana, albo w innem świetle wystawiona „Historyjki te umieli na pamięć, a za każdym razem przybywał im jakiś warjant" J. I. Kras. Strzecha 1878. 5. „Co tydzień literat albo dziennikarz ten lub ów, czytał maleńki skandalik o sobie, który miał warjanty w słowach nie w treści" Czas 1877. 74. (78.?) „Często słyszeć się dawała, zawsze poczynająca się od jednej formuły: — Ażeby cię jasne pioruny zatrzasły! — której w pomoc przychodził tylko warjant: — Bodaj cię djabli wzięli" J. I. Kras. 2. 62. 8.

30 45

Warjować -ał -rjuję cz. nij. ndk. ‖ fig. szaleć, odchodzić od rozumu wskutek doznanej boleści, lub też z wielkiej radości, dokazywać, wesołym być nad miarę „Selim tymczasem warjował, śmiał się, dowcipkował i był wesoły za nas obydwóch" H. Sienk. G. pol. 1876. 4.

Warjat -a. m. ‖ bez l. mn. w jęz. złodz. miód do picia „Nalej w dzban warjata pij sama do siebie" O. Kol. 1. 284

46
31

Warkocz -a m. -cze -czów mn. § fig. „warkocze" gałązki zwieszające się brzozy „Brzozy rozczesują warkocze, brzozy wzbierają na pączki" JJ. Krasz. 75.7 „Brzoza biała rozczesała warkocz zapleciony" T. Lenart. Rataw. bit. 10 „Brzoza warkocze aż do ziemi wlecze" Jul. Stark. Czar. Skała 17.

Warkoczyk -a m. -ki -ów mn. § u ludu powsz. 2gi przyp. Warkoczka, 1. mn. Warkoczki „Musi twój warkoczyk do dna dogruntować. Gruntuj że warkoczku gruntuj że mi do dna" O. Kol. 1.65 „I spuszcza się do niej sznuru mu nie staje, ona niebożątko warkoczka dodaje" ib.

47

32

Warkot-u m. głos warkotania, tarkot, turkot „Naraz jednak obudzili się nasi podróżni wśród warkotu powozów" J.I. Kraszewski 33. 5.

48

33

Warszawianeczka - i. ż. -czki - czek um. zdrob. warszawianka „Hoża, wesoła i świergocząca jak wróbel warszawianeczka" Tł. Wars. 33. 35.

Warszawa - y. ż. § w potocz. mowie spieszcz. Warszawka, jakby, luba, kochana Warszawa „Widzę mój Dydasiu że cię Warszawka trochę zepsuła" K. Gaw. War. z potrz. 66. (1) § lud na Mazurach nazywa Warsęgą: „Od Warsęgi jestem bednarz, robię beczki beczułeczki i popijam gorzałeczki" O. Kol. 1. 429. „Kiedy jedzie do Warsęgi mówią wszyscy: mazur tęgi" W. Pol 9. 63. „Retman jadący na przodzie całego szeregu galarów, coś sobie pośpiewuje o Warsędze" J. W. Wdowisz. G. War. 1882. 274. 1. § Warszawsko - a. n. zgrub. z przyganą szkaradna, przebrzydła Warszawa albo też wyrażając w sposób pouf. upodobanie „Już to co prawda to w tem mojem Warszawsku można się

również uratować, jak z innych" J.I. Krasz. Dziwna 1885. 13.

(1) „Wyruszył był pod jakimś pozorem do Warszawki, jak ją nazywał" B. Bol. Tul. 3.63.

34 49

to od wartować

Wartać -ał -a (v. uje) st. nij. ndk. prow. „ ~~[illegible]~~

„Nie ma żadnego słowa wartać... Przysłówek warto nie będąc słowem (orzeczeniem), odmian słownych mieć nie może. Dla tego źle mówią niektórzy: wartało, wartałoby. Powinno się raczej mówić: warto było, wartoby było. Mówić wartało także jest niedorzecznością, jak np. trzebało, zamiast trzeba było" Dr K. Mecherz. Rozprawy i sprawozd. z posiedzeń wydziału filolog. akademji Umiejętn. IV. CXIV. W Galicji lud mówi: „nie warta tego robić" zam. nie warto; gdzie indziej znowu (w. polska) używają wartować – nie wartuje. Zresztą, Linde, który tego ortat. słowa nie zna, przytacza „wartać", więc nie rozumiem oporu p. Mecherzyńskiego. „~~To warta miliony~~ „Tak pisać tobym chciała! – To warta miliony! Ale umiecież zgłębić sens w nim utajony?" F. Chot. Górno mz. kob. 52. W Krakowie i oko

licę ogólnie używają słowa wartać „A panowie z miasta nie wiele wartają bo wórki ciemnitkie jak patyczki mają." O. Wlk. 6. 82 „Kosztowności wartające mniej więcej 150 rs." Wiek 87. 203. 3. „Polecamy uwadze miejscowych pp. lekarzy i profesorów, ażali rzeczone stowarzyszenie ambulansowe nie dałoby się i u nas naśladować, przynoszące równe i naszemu społeczeństwu korzyści i czy nie wartałoby rozpocząć próby w tym kierunku..." G. lwow. 87. 228. 3. „Przysłowie mówi, że „ciekawość pierwszy stopień do piekła," a jednak przyznać trzeba, że bez ciekawości, człowiek nicby nie wartał" Sęp (Wł. Malew.) Dzies. lit. (1889). 27. 4.

Wartnik -a. m. cy -ków mn. ~~wartownik~~, s wartownik, stróż „Niech wartnik starego Kaźmierza zawoła" W. Pol 7. 202. „Jak wziąć śledzić a rozpytywać wartników, tak i odpytać naraz cię" Z. Kaczk. 5. 135.

51

36

Wartny-a-e, Wartnie przysł. prow. łuj. zam.

Wart-a-e, warto.

Waspan-a m. nowie v. ny-ów mn. Waspani-i ż nie-ni mn. Waspanna-y ż. nny-ów mn. tytułowanie osób niższych, lekceważące podobnie jak Waćpan, Waćpani, Waćpanna. „My tu byli, jak waspana nie było, i będziemy jak waspana nie będzie" Fr. Kraw. 37. 73. „Waspani! Słuchaj ty Mło-piec — dla czego ty mi mówisz waspani. — A jakże mam mówić? — Pani Szulmano-wa — tak wszyscy gadają" A. Wiemar. Nad Wisłą 43.

37 53

Watówka - i. ż. wki - wek mn. spódnica podwatowana, używana zimą pod suknię.

<u>Ważka</u> - i. ż. zdrb. waza „Właśnie miano otłu-
czoną ważkę z krupnikiem na stole
postawił" J.I. Krasz. Tyg. powsz. 1882. 50.

38 55

<u>Wąklica</u> – y. ż. zły, zwiędły gatunek (słyszałem najczęściej tak, a nie wątlica, jak przypisuje Słown. wileń. w okolicy Ryk w ziemi Stężyckiej)

56

40

<u>Wężź</u> - wężia m. z posp. przyst. „Opisać kogo jak wężia" obwarować umową jaknajściślej. „A to mię pan dobrodziej opisałeś jak wężia, hę? – powiada Anastazy, czytając umowę" A. Wilcz. Tyg. powsz. 1882. 275. – „Pobrali część pieniędzy z góry, reszty przyobiecali czekać do roku, ale dla pewności musiał regent nowonabywców poopisywać jak wężów, bo to żarty w takim grubym interesie niema" Ul. Zun. wiek 1887. 217.

Wąziutki -a -ie, tko przysł. wąziuchny, bardzo wązki. „Aksamitki czarnej wąziutkiej, ot takiej na pół palca..." A. Wilkz. Fot. 1. 169.

58

41

<u>Wchodowe</u> - ego. n. bez l.mn. opłata za wejście, dochód z tegoż. „Pełno było frymarczących żydków z towarami, którzy, naturalnie, szwajcarowi wchodowe opłacali" JT. Kwarz. 72. 101.

59

42

<u>Wchudnąć</u> – <u>wchudł</u> – <u>dnie</u> st. wyj. dziś. zapaść się, zapadnąć skutkiem schudnięcia „Nogi długie i cienkie sterczą mu jak szczudła, szyja nakrzyż złamana, twarz głęboko wchudła. Oblicze wyprężone brud śmiertelny szpeci..” Ad. Mick. I. 244.

<u>Wczoraj</u> przysł. czasu, używa się niekiedy poet. jako rzeczownik nieodm. n. „~~Kochany~~ dzień wczorajszy, fig. przeszłość" „Kocham jednak to wczoraj moje i wspominać je lubię."
J. Krasz. 90. 14.

<u>Wdówcia</u> -i. ż. <u>wcie</u> mn. a gen. chyba się nie używa zdrb. i spieszcz. wdówka. <u>Wdowisko</u> -a. n. <u>-ska</u> -ów mn. zgrub. szkaradna i t.p. wdowa „Raj z komisji wdowisko zmarszczone, w której ustało ciepło przyrodzone" Stan. Niewieścki Gołowoń rytmów 1751. 104.

<u>Wdowczyk</u> -a. m. <u>-kowie</u> v. <u>-ki</u> -ów mn. zdrb. i spieszcz. wdowiec „Po płaczach i żalach tak rada tam padła: że wdowa we dworze wdowczyka osiadła" W. Pol 7. 189.

<u>Wdowiec</u>, <u>Wdowa</u> – lud w niektórych okolicach wymawia <u>gdowiec</u>, <u>gdowa</u> – a w oryginalnym dokumencie z XVII w. (arch. Płowieckie) napotkałem dziwną przekładnię: <u>Dwowiec</u> „Obadwai Rodzoni Bracia zostali Dwowcami starszkowie pospołu z sobą mięszkaiącę" ib.

62

45

Wdumać się -ał -a sł. zaim. dkn. Wdumywać się -ał -a ndkn. zagłębiać się, zatapiać się myślą „Słowo wchodziło do ucha dzikim gościem... chłopiec wdumywał się w nie, wpajał..." Fl. Kraw. 58. 14.

Wedle, przyim. z 2 w znacz. – podle, przy, koło, obok, w mowie wykształc. nie używa się już, u ludu trwa. „Wyciągna go (kula) wedle pasa" O. Kolb. 1. 249 „Jak go zaciął wedle ucha, ginie Jasio jako mucha" ib. 251 „Wiem ci ja dróżkę wedle kraju białego dunaju i równe wychody wedle białej wody, trafię do domu" ib. 259.

Wegetacja-ji. ż. roślinność „Obszary już to pozbawione śladu wszelkiej wegetacji, już bezużytecznym mchem pokryte, a więc do uprawy niezdolne" [spostrzegamy] Wędr. 3.3.36 ~~§ wegetowanie~~ „Jest tu wegetacja prawie podzwrotnikowa" ib. 57 § wegetowanie, życie roślinne „Bujna wegetacja wodorostów tworzy tu ruchome tamy, o które rozbijają się statki" ib. 12 § o człowieku; życie bierne na podobieństwo roślin, bezczynne i bezużyteczne „Ponad wszystkiem zatryumfował nałóg obrzydły i z człowieka zapowiadającego znakomitość, stała się pospolita, zmarnowana egzystencja, rodzaj kwiatu ludzkiego, podlewanego wódką która tę lichą wegetację utrzymywała jedynie." M. Gawal. Dlacz. 1886. 323.

Wegetacyjny-a-e od wegetacji „Ziemia jest potrzebną do utrzymania istności tak wegetacyjnej jak i zwierzęcej." Wędr. 3.3.77

Wege-

Wegetować st. bezwzgl. wzrastać w skutek działania natury; mówiąc o roślinach i o człow. istnieć życiem biernem, bezmyśl-nem, apatycznem „Niema już duszy we mnie, — umarła... odtąd będę już tylko we-getować." Z. Kraszew. 4. 225 „Próżniacy... nic nie robią i spokojnie wegetują" M. Bał. Który (348/12.)
„Zazdroszczę ci, żeś tak umiarkowany w pragnieniach i Młody, ale wyrzec się wszystkiego i jak Santon w Turkmenach wegetować na słońcu, to nie jest rozwiąza-niem zagadki, to wybryk samolubny" J. I. Kraszew. 73. 51. „Brak jej było celu życia, stąd pustka w duszy, przesyt i nuda. Nie żyła, ale wegetowała tylko" M. Bał. Biały murz. 217
„Skierował rozmowę na przedmioty ważniejsze, które, jak sądził powinny obudzić odrobinę ży-cia w człowieku, który żył kiedyś, a dziś już tylko wegetował" St. Grudz. Echo 1878. 250
„Stanął przed kilkudziesięciu laty w życiu

48 65/2.

(Wegetować) na jednym miejscu i już tylko wegetuje" Chlęd. Sylw. 17 i pj. „Wydawnictw nowych nie mamy żadnych do zapisania, bardzo szczęśliwie jeszcze, iż stare wegetują." J.I. Kras. Dzis. lit. 3.69.

Wegetowanie -a. n. rośnięcie, mówiąc o roślinach i o człowieku. prowadzenie życia bez zajęcia i celu „Pojmować wszystko a nie używać niczego i wybrać sobie z rodzajów życia, najspokojniejsze, umysłowe wegetowanie" J.I. Kras. 16.15.

49 66

Wegetarjanin -a. m. -rjanie -ów nm. ang. Vegetarian, członek założonego w r. 1847 w Londynie przez Józefa Simpson'a towarzystwa (Wegetarian Society) używającego wyłącznie tylko pokarmów roślinnych a odrzucającego z zasady wszystkie potrawy mięsne

Wegetarjanizm u. m. bez l. mn. zasada wegetarjanów „Zmarły był wielkim zwolennikiem wegetarjanizmu" Wiek 1883. 46. 3. ob. Jarstwo.

Wegetarjański -a -ie, od wegetarjanów i wegetarjanizmu „Towarzystwo wegetarjańskie w Berlinie ciągle się rozwija" ib. ob. Tydz. rol. Rek. lit.

Wehikuł -u m. Ły-ów mn. łac. vehiculum, wszelki pojazd, w ogóle co służy do przewożenia ludzi czy to prosty wóz, czy bryczka lub powóz. „Brudne wehikuły, ciągnione czterema lichemi końmi, grają tu rolę omnibusów" Echo 1877. 56. „Niezliczona ilość ekwipażów, sanek i innego rodzaju wehikułów, krążyła po alejach parku" ib. 1879. 20. „Powierzyłem własne i podróżnego Słomczyka mego losy niepozornemu wehikułowi i jego automedonowi, obutemu przestarym obyczajem w łapcie z łykowego łyka" St. Rewień. Wiek 1880. 216. 2. „Mimo istnienia tramwajów, które miało zabić dorożki, liczba tych wehikułów owszem coraz bardziej się pomnaża" Wiek 1886. 213. 3. „Przybywający na stację konduktor omnibusu, gwizdaniem obwieszcza swój przyjazd. Gdy wehikuł napełniony, uwiadamia o tem pu-

blikę umieszczony na wierzchu napis: complet." Now. 1878. 94. „Wsiadłszy w omnibus nie dojeżdżający do miejsca żądanego bierze się bilet za którym przesiadać się na stacji do innego wehikułu, dowożącego się na wskazane miejsce" ib. „Po ulicach krążą stare, wysortowane różnego rodzaju wehikuły." ib. 1882. 33. 3.

<u>Wej</u> § w jęz. gm. jest także partykułą bez znacze-
nia tak samo jak „tam, ta" albo „oś" krakow-
skie np. „Co mi wej za wojak, co siedzi za pie-
cem." „Ja wej tego nie widziałam, ale baba
mówiła, że miał białą kapuzę na głowie,
kiedy go zanosiła do kąpieli" St. Ram. G. nar.
1885. 144. 1.

Weksacja - ji. ż. cje - cyj mn. łac. od vexare, vexatio, dokuczanie, szykanowanie, weksa „Od Radomyśla, już niepozornej powiatowej mieściny, poczynają się niesłychane weksacje i okupiania się podróżnych po stacjach pocztowych" J. I. Krasz. 18. 75.

Weksel - ksla m. ksle-ów mn. § na drogach żelaz. zwrotnica, koło zwrotowe, przyrząd do przesuwania szyn stosownie do potrzeby, w miejscach gdzie linje krzyżują się. „Zastanawiać się takiemi ogólnikami, z których można było bezpiecznie, jak z wexlu na kolei żelaznej, pojechać w prawo i w lewo" D. Dol. Nad mądr. Dun. 31.

<u>Welin</u> -u m. ny-ów lm. franc. vélin, z łac. vitellinus, cielęca skórka wyprawiona na sposób pergaminu lecz delikatniejsza i gładsza || papier mający do niej podobieństwo, biały, gładki i gruby. „Zatrzymuję w tej chwili rozślizganą po welinie stalkę" Al. Niew. Echo 1878. 184. 4. „Zmiąwszy ćwiartkę welinu, skrzętnie ukryłem ją w kieszonce kamizelki" A. Urb. G. nov. 1885. 137. 1.

53 72

Samochód,

Welocyped -u. m. -dy m. wózek mechaniczny na jednem lub dwóch [lub trzech] kołach, którem nadaje się ruch przez poruszenia nogami „Welocypedy, które z początku były tylko zabawką dla dzieci i podrostków, z czasem, ulepszane ciągle, doszły do tego, iż dziś już stanowią jakąś gałęzkę sportu, który uprawiają ludzie dojrzali" Wiek 1886. 133. 3.

Welocypedysta -y m. -ści mn. jeżdżący welocypedem ob. cyklista „Robiąc 27 kilometrów na godzinę, welocypedysta francuski prześcignął w szybkości pociągi kolejowe" Dzien. lit. 8. 15.

73
54

albo wprost Wełna-y. ż.

Wełniarz-a. m. rze-y mn. miejsc. Warsz. Żarg. z przekąsem, szlachcic przybyły do Warszawy z wełną na targ skopowy „Kiedy Zosia zauważy, że wełniarz idzie za nami, wówczas upuści chustkę" B. Prus To i owo 29 „Pójdziesz sama, będziesz zamyślona i w przechodzie rzucisz smutne wejrzenie na wełniarza" ib. 31.(1)

Wełniany-a-e, ż „jarmark wełniany" = na wełnę „Numera w hotelu w czasie jarmarku wełnianego były pozajmowane do jednego" J. I. Warsz. 72. 101 „Oto Czerwiec, miesiąc wełnianego jarmarku" Tyg. Il. 2. 12. 1. (2)

Wełenka-i. ż. bez l. mn. wełna, zdrobnienie napotykane w mowie ludu „Jak wiele wełenki na białej owieczce, tak też tyle i szczerości w kawalerskiej dzieweczce" O. Kol. 1. 141.

(1) „Stolica chrzciła ich charakterystyczną nazwą wełny, bo w porze jarmarcznej pełno było wszędzie tych białych, włochatych postaci. A wełnę tę strzydz było łatwo." W. Marrené Świat 2. 26.

(2) ξ „wetniany wieczór, wieczorek" zabawa tańcująca owrzędna, na którą kobiety nie stroją się balowo lecz przybywają w ~~[illegible]~~ skromnych sukniach „Wszelki początek jest trudny, to też i wieczorki wetniane musiały się dopiero u nas zaaklimatyzować. Że się zaaklimatyzowały już zupełnie, najlepszym dowodem onegdajszy wieczorek wetniany, urządzony przez Towarzystwo bratniej pomocy słuchaczów Wszechnicy.." Dz. pol. 1888. 14. 2. „Wieczorek z tańcami (wetniany), na dochód Towarzystwa bratniej pomocy.. odbędzie się w poniedziałek... Panie w strojach wieczorkowych, panowie w balowych.." G. lwow. 1888. 24. 3. „Wetniany wieczorek z tańcami na rzecz burs Towarzystwa pedagogicznego, zapowiada się świetnie.." Dz. pol. 1888. 31. 2.
Wetniak-a. m. ξ nielon. w Opocyńs. spodnica z wetniaku „Kobiety noszą spódnice w różnobarwne paski zwane wetniakiem, a na ramiona zarzucają z tejże materji rodzaj fartucha zwany zapaską" O. Kolb. 20. 54 „Najparadniejszem ubraniem są wetniaki czerwone" ib. 55.

74
55

<u>Wembrować</u>, <u>Wemrować</u> -<u>ał</u> -<u>ruje</u> st. nij. ndkn. prow-
jęrzeć „Zajrzyj dziewko do stajni co robi
tam koń wrouny? stoi pani, wemruje, swe-
go pana żałuje" od Lubawy, Prusy Kwidzyń.
O. Kol. 1. 21. Także słowniczek na końcu.

<u>Wena</u> -y. ż. Łac. vena, fr. veine = dobre usposobienie, ochota, humor. „A czy się to godzi? przychodziłś nam tu, abyś stracił dobrą wenę naraz..." J.I. Krasz. Sidła war. 2. 77.

<u>Wender</u> interj. — § u ludu używa się także w wyrażeniu „na węnder iść" = wędrować, „Siada Kasia na wóz na węnder jechała" O. Kolb. Lud 1 Pieśni 48 (od Kielc)

<u>Wędrować</u> § porz. „wędruj sobie!" = idź precz! wynoś się! uciekaj!

77

Weneracja-ji ż. łac. veneratio, szacunek, uszanowanie „kto pochlebstwo i wenerację lubił, temu łatwo umiał dogodzić, że lepiej nie było potrzeba" J.I. Kraszewski 1877. 286 „wiem kogo poszanować, a starostwa nie widzę potrzeby z weneracją spotykać – (ojciec jej) nie zaszkodził" Tż. ib. 1878. 54.

Wenerować -ał -ruje ndk. cz. ndkn. łac. venerari, czcić, szanować „Wierzyła w niego i wenerowała w nim geniusz nieoceniony" J.I. Kraszewski. Bibl. lit. II. 36.

57 78

Wenta -y. ż. franc. vente, sprzedaż, targ, wyłącznie mówiąc o sprzedaży na cele dobroczynne połączonej z zabawą. „Odczytał sprawozdanie z ostatniej wenty urządzonej na biednych" M. Bał. Pamiętniki 24. „Towarzystwa dobroczynne rozwinęły całą działalność... urządzano wenty, teatra amatorskie, loterje, bale, składki na ubogich." ib. 96.

58 79

Wentyl -a. m. 1e -ów nm. wentylator, wiatropęd, wiatraczek, przyrząd służący do wentylacji mieszkań § fig. „Opinia publiczna ma więc zamknięty wentyl dla wypuszczenia nadmiaru swych gazów" Tydz. 7. 363

Wentylacja -ji. ż. cje -cyj nm. łac. ventilatio, przewietrzanie, odświeżanie powietrza w miejscach zamkniętych

Wentylacyjny -a -e, od wentylacji; przewietrzania, sprawiający wentylację, odświeżający powietrze „Brakowi powietrza mają zaradzić piece wentylacyjne, odświeżające powietrze wewnątrz" Wiek 1887. 229. 4.

59 80

Weranda -y. ż. ndy -rand mn. v. Werenda -y wystawka przy domu, zwykle na ogród lub w mieście od ulicy przy cukierniach: Zp. mniej lub więcej ozdobna, stawiana na lato „Siadając na ławeczce, ustawionej pod werandą, do której prowadzą szklanne drzwi z mojego pokoju" A. Wilcz. Fot. 1. 233 „Stół zastawiony był pod werendą; świece objęte szklannemi kielichami paliły się migotliwem światłem" H. Sienk. G. pol. 1876. 11. „Usiedli przed werendą, a grzeczny pan Tadeusz zaproponował paniom lody" A. Wilcz. G. pol. 1877. 185 ob. Echo 1877. 202. 4. wiersz

<u>Werch</u> -u. m. <u>Wirch</u> -u. m. <u>-chy</u> -ów mn. tak u ruskich górali w Beskidzie jak i u polskich w Tatrach, szczyt góry. „Werch kosi u szczytu był gęsto obrosły" W. Pol 7. 211.

82

60

nie potem

Werednie przsł. gw. Góral. brzydko, nie ładnie „Nie chodź do mnie we dnie, bo to tak werednie; przydźże do mnie w nocy, tak chodzom parobcy" J. Kopern. Pieśni Górali 39. 505. Wrodniak -a. m. u Podhalan, brzydal, nicpoń L. Rzewn. Kłosy i kwiaty 187.

83

61

Weredyk-a m. -cy-ków mn. z łac. vere dicere,
człowiek prawdę wszystkim w oczy mó-
wiący. Weredyczka -i. ż. „Z prawdą
jak z ogniem, grzeje ale i pali razem. Oby
to chcieli poznać i pamiętać ci co się we-
redykami lubią nazywać. Ztąd szukają zale-
ty i chluby. Niejeden z nich chełpliwie wy-
wołuje: powiedziałem mu prawdę, aż mu
w pięty poszła!" A. kr. Fr. 11. 9. „Bał się je-
go języka, bo cięty weredyk w słowach
nie przebierał i nieproszony umiał
każdemu wyciąć takie „pater noster," że
go do końca życia musiał popamiętać."
M. Gawal. Bluszcz 23. 277.

62 84

Weres - n. m. prow. Galic. roślina leśna, którą się żywią cietrzewie, mająca czerwone jagody. Br. Zamor.

63 85

Wernik**s**-u m. lm. -ów Łac. vernix, ciecz posiadająca własność szybkiego wysychania służąca do powlekania rozmaitych przedmiotów dla nadania im połysku i trwałości; wernikami są lakier i pokost. ~~§ fig.~~ „Z pod grubej warstwy werniksu, przeglądały mazaniny, łatane, obcinane" J. I. Krasz. 33. 72 § fig. polor, ogłada „Z sumieniem startem i zbrukanem, miał werniks cywilizacji za starczące wynagrodzenie spodlenia" D. Bol. Wybr. 98.

86

64

Werniksować -ał -ksuje cz. n. ndk. Odwerniksować. Zawerniksować dk. powlekać werniksem, lakierować „Przywykli do wykwintnych strojów, do białych rękawiczek i werniksowanych trzewików" JJ. Krak. 35. b. „Obrazy oczyszczę, odwerniksuję i odnowię" ib. 33. 21 § fig. zatłuszczać, plamić tłuszczami „Żyd w mocno zawerniksowanym żupanie uwijał się.." ib. 73.

Weronika -i. ż. zdrob. i spieszcz. Weronisia -i. ż. imię kobiece „Weronika, przynieś mi wody!" An. Wi. I. 127 „Tylko się śpiesz, Weronisie" ib. 128. pow. kuj. Weronka -i. ż.

Wersja – ji. ż. franc. wykład, opowiadanie, tłumaczenie „Obie opowiadały, każda inaczej. Wersje kucharki i Agatki chociaż godzące się z sobą w głównych faktach, różniły się wiele szczegółami" D. Bol. Przed burzą 38. „Agatka tę samą historję na swój sposób w wersji nieco odmiennej opowiadała Matusowej" ib. 62. „O chorym i stanie jego zdrowia krążą najrozmaitsze wersje" G. war. 1882. 299. 4.

Wertep-u. m. pz-ów. mn. u Lud. werteba. ż. manowce, droga ciężka do przebycia „Sunie się to wszystko po wertepach, przez zarośla" JI. Krasz. 90. 74.

Werwa - y, ż. bez l.mn. franc. verve, zapał objawiający się w opowiadaniu, improwizacji, kompozycji, grze i t.p. - „Minister udający wesołego, opowiadał coś z werwą gospodarzowi" J. I. Kras. Osta war. 2. 163. „Hrabia potakiwał Idalji, która tego wieczora była w werwie satyrycznej." Id. Wiek 1878. 58. „~~W moich wierszach nawet nierównie więcej werwy i ognia" M. Bał. Utwory 12.~~ „Dla czego ja właściwie deklamuję Farysa, mając tyle własnych wierszy, to dalibóg nie rozumiem, kiedy w nich nawet nierównie więcej werwy i ognia" M. Bał. Utwory 12. 215.

91

67

Weryfikacja -ji, ż., cje -cyj, nm. łac. sprawdzenie, sprawdzanie rachunku, czynności, stanu rzeczy i t. p.

Weryfikacyjny -a -e, tyczący się weryfikacji, sprawdzenia „Jest rzeczą wyborców, którzy wnieśli protest, Izby poselskiej i jej Komissji weryfikacyjnej, unieważnić wybór" G. nar. 1885. 138. 1.

Weryfikować -ał -kuje st. cz. ndkn. Zweryfikować dkn. z łac. verus, facere, sprawdzać, kontrolować, prostować, rozważać sprawdzając „kilka dni poświęciłem na obejrzenie osobliwości, aby później być już swobodniejszym i zwolna weryfikować pierwsze wrażenia" J. Korzen. 1. 438.

Wesele-a. n. ξ jako uczta weselna, w Kuj. w pol. Maz. u ludu l. mn. ma „wesoła-łół" „grywa na skrzypkach po wesołach."

Weselisko-a. n. ska mn. posp. wesele, uczta weselna „Pannie się oświadczył i na weselisko gotuje" Tł. Uwaz. 73. 123. „Cóż mówi dziś mąż przyszły? czy po tem wszystkiem będzie weselisko?" Kur. Świąt. 1872. 57. „Jutro mieliśmy święcić Stacha weselisko" J. N. Kam. Krak. i Gór. 46. „Panna ma wyprawę gotową, więc po cóż zwlekać z weseliskiem" Tł. Uwaz. 2. 38. 127. „Pewnym był niemal weseliska, w krótkich - jak się wyrażał - abcugach" T. T. Jeż Now (Codz.) 1878. 15. 2. „Oj będzie to weselisko sute bo sute" ~~Kuj.~~ O. Kol. Kuj. 2. 20.

93

69

Wesołuch -a. m. lud. grajek, skrzypek wiejski „Czasem aż struna pęknie wesołuchowi, co tak gracko wodzi po niej smykiem" Sandomierz. O. Kol. 2. 189.

70 94

Westa -y ż. -sty - west nm. zdrb. Westka -i ż. -stki - stek nm. franc. veste, niem. Weste, z łac. vestis, kamizela, kamizelka „..To z pruska miał czuby strojne, a westę z francuzka" W. Pol 9. 108.

71 95

Wesz - wszy ż. wszy - ów/ami. § przysł. i sposoby mówie.

„pyszni się, jak wesz na grzebieniu" o takim, co się dmie, nie mając z czego. „wszy go zjedzą," na biedę, nędzę przyjdzie.

96

72

Weteran -a. m. § „Zaawstydzony byłem, żem dotąd nie oddał hołdu weteranowi sztuki, mającemu powszechny szacunek" J. Korz. 1. 441.

Weteranka -i. ż. kobieta zasłużona „Była to poczciwa mazurka, w kawiarni już weteranka, mająca z górą dziesięć lat służby miejskiej" J. I. Kr. 72. 114.

§ absol. żołnierz wysłużony „korpus weteranów."

Weterański -a -ie tyczący się weteranów § żart. niewzruszliwy „Taki to już los mój weterański! odezwał się podsądny, gdy mu sędzia wyrok przeczytał" Kur. War. 1878. 249.

Weterynarja -ji. ż. łac. nauka leczenia zwierząt „Cały zasób jego rozumowy ograniczał się do nauk, które mu w Instytucie rolniczym nakładziono; z tych jednak wyszczególnia weterynarję" A. Wilcz. Fot. I. 150.

Weterynarz -a. m. rze -y mn. łac. veterinarius, lekarz zwierząt. „W arab. bajtar stąd po hiszp. albaitar tenże wyraz arabski z przedimkiem al, bajtara weterynarja, od słowa batar przeciąć wrzód, ranę." A. Muchl. Źródł. 142.

Wezyr-a. m. rowie-ów um. turec. tytuł wyższych urzędników na Wschodzie, mianowicie pierwszych ministrów. „W arab. wazir, po turec. wezir właściwie niosący brzemię, od słowa wazar niósł brzemię: wyrażenie przenośne oznaczające męża stanu który dopomaga sułtanowi w rządach państwa. Pierwszy minister Porty zowie się weziri-aazem wielkim wezyrem; urząd wezyra, wizaret a nie wizirat albo wizirjat, jak zwykle u nas piszą błędnie". A. Mickl. Źródł. 142.

74 99

Wędrowka -i. ż. -nki -nek mn. ‖ fig. żart. człowiek zawiędły, chudy „Ktoby się był spodziewał że wędrowka taka... łży.' i jeszcze mi za kark dołożył kułaka" A. hr. Fr. Kom. 3. 303.

75 100

Węgier - gra. w. gry (v. grzy) - ów nm. madjar, węgrzyn, z Węgier rodem „Polak, Węgier dwa bratanki, i do szabli i do szklanki” Św. pol. 5. 160. „I bigos wyjeżdża na pierwsze już danie, a Węgry to jeszcze poprzyprą go pieprzu” W. Pol 7. 177 „Do jadła nie trzeba wymyślnych przynuki, lecz kiedy tam przyszło nareszcie do wina, to mają i nasi i Węgry swe sztuki..” ib. ‖ węgrzyn, wino węgierskie „Szlachta... zdrowie wznawia, i ile razy tylko z kielichami wstanie, znów przypija do kogo: – „Na podziękowanie!” Aż gdy w końcu się węgra dobierze starego, dopiero wszystko niby od miłości poła” W. Pol 3. 124.

76 101

Węglarka – i. ż. -rki – rets. un. – ż. zwana węglarka

na drogach żelaznych, wagon odkryty przeznaczony do transportu węgli kamiennych. „Z uwagi, że ilość węglarek na drodze żel. Warsz. wied. okazuje się za małą, dyrekcja drogi postanowiła przerobić sto platform na węglarki" Ekn 1878. 203.

77 102

Węzełek - łka m. łki-ów mn. zmniejsz. - to co się znajduje w węzełku, zawiniątku, a fig. to co człowiek uzbierał, uciułał, oszczędził, zapasik „Całek był rządny, z ludźmi prawie nie żył... zbierał i pewnie zostawił niezgorszy węzełek." J. Kras. 72. II.

103
78

Węzłasty-a-e, węzlisty, pełen węzłów „I bernardyn ksiądz Robak wszedł z węzłastym palkiem" Ad. Mick. 3. 35.

79 104

Wężowisko -a n. -ska -wisk mn. gniazdo, rój wężów „Wał pniów, kłód, korzeni, obrosły trzęsawicą... i kopcami mrowisk, gniazdami os, szerszeniów, kłębami wężowisk." Ad. Mick. 3. 104.

Wężykować -ał -kuje cz. ndk. biedz, ciągnąć się wężykiem „Drzewiem gór... wężykuje wspomniony gościniec, olbrzymie dzieło, nad którym pracowali nie ludzie ale Tytani" J. Gord. Kank. 18 cf. Serpentyna

105

Wgłębiać -ał -a sł. cz. ndkn. Wgłębić -ił -i dkn. głęboko osadzić „Łeb miał twardy, oczy w nim małe, wgłębione, ogniste" D. Bol. Sul. 1.131.

Whisky (Whiskey) nieodm. ang. rodzaj lekkiego powozu, karykiel „Jeździł konno niezbyt mocno, ale prześlicznie, powoził się w whisky po mistrzowsku" J. I. Kras. 38. 44. 2) wódka z jęczmienia

107

81

Wiać -ał -eje cz. nij. ndk. 3 fig. — z czego, z kogoś, od kogo, okazywać się, dawać się poznać, manifestować się, świadczyć sobą o czem. „Orędzie wystosowane na powitanie parlamentu jest aktem pierwszorzędnej doniosłości. Wieje z niego przedewszystkiem gorące pragnienie utrzymania pokoju" G. lw. 88. 147. 1.

Wiada, Wieda przst. posp. wiadomo, szczegół. używane z przeczeniem: „nie wiada co, nie wieda gdzie" „Ani wiada kędy kres" T. Lenart Srop-ka 9 § u ludu jako rzecz. wiada-y. ż. wieść, wiadomość „Wyleć ptaszku z lasku, daj Teklusi wiadę, że w nowym żupanie już ja do niej jadę" O. Kol. 2. 137.

Wiadomostka -i. ż. stki -stek um. Wiadomość, nie wiele znacząca wiadomość, plotka. „Słyszałeś... już gadają wszędzie, o czem ja wiadomostki przynosiłem nieraz" Ad. Mick. 3.156. „Umyślnie rzuciła na wszelki przypadek tę wiadomostkę gościowi." J.I. Kraszewski 72.25. „Miał zapas różnych wiadomostek" Tyg. Wilk 1878. 12. „A bo nie trza szukać ewangelicznej prawdy w wiadomostkach brukowych" Z. Kaczk. 4.255. § jakakolwiek wiedza, nauka ze strony drobnostkowej, ciasno pojmowana i powierzchownie nabyta. „Dzieci czyniły postępy, lecz w nasiąkaniu owemi wiadomostkami łatwemi, które nauka sieje jako plewę odrzucona" T.T. Jeż 2.30.

Wianeczek, Wianuszek

Wianek -nka -m. nki -ów um. § zdrb. u ludu Kuj. Wielk. ~~pisown.~~

Wianyszek -szka § w pieśn. lud. symbol ~~[illegible]~~ i synonim cnoty, dziewiczości, panieństwa, „wianek ruciany" godło panieństwa. „Wziąłeś mi Jasiu wianek, weźże i mnie samą, bo ja po wianyszku sierotą zostanę. Uważaj na mej matki ciężki płacz, albo mi wianek wróć, albo mi go zapłać" O. Kuj. 4. 35. „Dziewczę płacze; dla ciebie Jasiu wianek tracę: utraciłam go za stodołą już teraz nie będę Jasiu twoja" ib. 1. 214. „Oj Jasiu, mój Jasiu mały poganisiu, wziąłeś mi wianeczek, nie czekałeś czasu" ib. 435 „A boś ty wianyszek przy mnie utraciła? Chodziłaś po wodę, w studnię go puściła. A sięgaj go, sięgaj prawą rączką do dna, jeśli go dostaniesz, toś go jeszcze godna" ib. 4. 13. „Oj wszystkie panny w wianeczku, jedna Kasieńka w czepeczku" ib. 1. 154. „Utracę swój wianyszek po

wodzie" Wielkp. O. Kol. 1. 204 „Trzy świece się spaliły, nim się namówili, a czwarta się dopalała, kiej się położyli. Od północy do północy o czwartej godzinie: obróć że się moścja panno, prawym boczkiem do mnie. Nie obrócę, nie obrócę, bo-ć mnie główka boli; com straciła swój wianyczek dla twojej swawoli." ib. 4. 32. „Ty dziecię masz, to uchowasz; jak uchowasz do ludzi dasz. A ja wianek noszę wnusz, zabrałem go na swą duszę. A tam na tym stwarzanym sądzie, a jakie tam drugie będzie. Żadnę żytki pod kolany, za wianeczek, za ruciany." ib. 34. „Kasia płakała wianka rucianego" ib. 1. 69. „Pozbyłam wianka rucianego a nabyłam żyjącego" ib. 208 „A ja głupia była, piwa'm się napiła; w rucianym wianyszku nie będę chodziła" ib. 4. 31. „Mnie porzucił mój kochany, za wianeczek, za ruciany" ib. 34.

§ plur. „Wianki-ów" uroczystość ludowa puszczania wianków na wodę w wilję św. Jana

2.

(wianek) chwyciciela „Wianki, ostatnie echo uroczystości czerwcowych przeminęły już." Tyg. Il. 2. 5. 310 (1)

Wianuszeczek - czka m. - czki - ów. zdrob. lud. wianek. „A cóż ci to burmistrzówno, cóż ci to, co ci z twojej głowy wianuszeczek odjęto, oj wszystko to złe ludzie zmyślili, co mi z mojej głowy wianuszeczek odjęli" O. Kol. 1. 165

(1) „Obchód „Wianków".. w tym roku wypadł chyba najświetniej ze wszystkich dotychczasowych" Quis Bluszcz 23. 210.

112

Wiara - y. ż. bez l. mn. zbiorowo, bracia szlachta, (bractwo,) bracia żołnierze, ruchawka bitna, i w ogóle wszelka gromada dzielna, ochocza. „A że to nasza wiara odkąd jest narodem, brzydzi się tchórzem, skąpcem, lichwiarzem i głodem, ztąd też był na śniadanie każdy bardzo czuły." W. Pol 3. 118 „Po tanowej szermierce szły znów inne sztuki, więc w palcaty się cięła szlachta dla nauki; a że to sama wiara, sami przyjaciele, więc ze wszystkiego Sędzia tu się wyspowiadał, i gdzie jakie sekreta, i jakie fortele pod przysięgą nawzad, gdy do korda wkładał." ib. 133 (/„ Piosenka stara, wojsku polskiemu tak miła! poznali ją żołnierze; wiara się skupiła w koło mistrza; słuchają.." Ad. Mick. 3. 321 (/„ I oto pełni się ofiara, krwią tryumfuje naród wiara" T. Lenart. Ks. zbior. Wojc. 47. „Pan pułkownik przed front skoczył i rzekł do mnie: ot - wierz stary, że się nie mam kim posłużyć, dwóch nas tylko

z dawnej wiary – jedź do sztabu – weź papiery, zdaj wodzowi raport szczery" W. Pol 9. 76. – „Jutro, rzekł, pół do piątej, przy leśnej kaplicy stawią się bracia strzelcy, wiara obławnicy." Ad. Mick. 3. 87. – „Żelazna wiara, husarja stara, skrzydły szpiczasti rwie się od ziemi" T. Len. Bib. war. 1853. 2. 434.

<u>Wiarus</u> - a. m. sg. - ów mn. - żołnierz szczególniej stary, doświadczony, dzielny, waleczny. „I szedł w obóz, gdzie stała przy armatach warta; tam dla rozerwania się zaczął grać w drużbarta z wiarusami, kieliszkiem osładzając żałość" Ad. Mick. 3. 324. „Drugiego dnia bitwy kolumny moskiewskie, po przejściu Styru rozwinięte, zajęły stanowisko naprzeciw garstki naszych wiarusów" Zbiór pam. z r. 1830-1831. 53. „Nie masz czego gniewać się, od starego wiarusa wszystko przyjąć trzeba" J. Dzierzk. 5. 22. „Ów szarpiący sumiastego wąsa wiarus, był re et nomine stary wiarus, którego równie dobrze zwą Francuzi „vieux troupier"." G. J. Dyk. Rom. i pow. 5. 2.

~~88~~ 114

<u>Wiatr</u> -u. m. § w posp. mowie zazwycz. „wiater -tru"
„I było tego huku, błyskania i plusku z dobrą godziną... dopóki wiater nie zaczął pędzić chmur przed sobą" Kł. Zim. Wiek 1887. 234. § fig. rzecz marna (1)

<u>Wiaterek</u> -rku m. zdrb. wietrzyk, wiatrek „Wiaterek chłodny z kwiatkami igrał, listki targał i wodę marszczył w rzeczułce" Kł. Zim. Wiek 1887. 232. „Lekki wiaterek szeleścił przelotnie suchemi liśćmi drzew" Dz. pol. 1887. 304. 1.

(1) „Chodzi im o ten wiatr co wieje"

85

Wiatropędny -a -e § med. pędzący wiatry. „Liście mięty pieprzowej używa się w medycynie jako środka pobudzającego trawienie i wiatro-pędnego" Enc. Org. [illegible] 7. 465.

Wiatrzysko -a, Wietrzysko -a. n. zgrub. szkaradny, nieznośny wiatr, wichura „Wietrzysko ze śnieżnicą nie ustawało" J. I. Krasz. Bluszcz 1882. II.

117

<u>W</u>j<u>atyk</u>-u. m. <u>ki</u>-ów mn. łac. viaticum, u Rzymian, żywność lub pieniądze udzielane na drogę; w kośc. katol. Sakrament Eucharystyi czyli Ciała i Krwi Pańskiej udzielony umierającemu. „Po przyjęciu wiatyku i odmówieniu psalmów, wypogodziła czoło" J. A. Mieniż. Tyg. Il. 1. 71.

<u>Wibracja</u> -ji. ż. cje -cyj lmn. łac. vibratio, fiz.
drganie czyli ruch wahadłowy, stosuje się
głównie do drgania falowego organów gło-
su i ciał sprężystych wydających dźwięki

<u>Wibrować</u> -<u>ał</u>. -<u>bruje</u> cz. nij. ndk. łac. vi-
brare, drgać „Muzyka zostawiła w niej
po sobie jakąś lekką gorączkę... nerwy
jej drgały jeszcze, wibrowały" D. Bol.
Przed burzą 70.

Wice wyraz łac. dodany przed jakimkolwiek tytułem, znaczy zastępcę. Wicegospodarz zastępujący gospodarza, pomagający mu w przyjmowaniu i bawieniu gości „Kilku przyjaciół i dworaków ministra, pełniących funkcje wice gospodarzy, rozpoczęło pielgrzymkę do koła stołów, rozsadzając szlachtę, nalewając kieliszki, animując..." J.I. Krasz. Szla War. 1.57. „Jenerałowa w ciągu wieczora posługiwała się nim, w domu grał rolę wice-gospodarza" Id. Wiek 1878. 63 „Cóż pan tu znowu grasz za rolę, wice-gospodarza... wczoraj zaledwie ich poznawszy! A to-ciekawe?" B. Bol. Nad mod. Dun. 102

Wice mundur, mundur urzędnika nie galowy, lecz na codzień „Czy włożyć wice-mundurowy frak z krzyżami, czy zostać w szlafroku?" J.I. Krasz. 16.63.

120
8 8

Wicher - chru. m. § Wichr - u. „Ta boleść starca była jak mroźny wichr śród śniegów marca" J. Harbel Czar. Ska. 21 - § - i zdrob.

Wicherek - rka m. promień włosów na głowie zadzierający się, sterczący, nie dający się zaczesać gładko „Odznaczała go głowa spiczasta, wyłysiała, z wichrem na wierzchu" J.I. Krasz. 46. 36.

Wichura -y. ż. - ry-chur, um. wicher, zawierucha „Obłoki zwiane w grube tumany, jak rozhukane morskie bałwany z pędem wichury kłębią się chyżo" S. Prusz. Zagr. wieś. 59 „Ciągnie kolasa dalej a dalej, mimo wichury i strasznej fali" ib. 68 „Wczorajsza wichura pozrywała z wielu budynków dachy." Now. 1882. 69. 3. „Straszliwą wichurę z zamiecią śnieżną niebiosy w ciągu ostatniej doby." G. Now. 89. 45. 4.

122

89

<u>Wicinny</u>-a-e, od wiciny, statku którym zboże na Litwie spławiają. „Znał się dobrze na handlu zbożowym, na wicinnym..." Ad. Mick. 3. 96.

<u>Wid</u> - u. m. ≼ poet. widok, obraz, widzenie „Niebo zczerniało, ale świeciło się grzmotami, jak wid szatańskiej stolicy" J. Słow. 2. 97 „A wtem jasność przyszła nowa, i w tem powietrzu jako w dyamencie ukazał się wid... piękność, córka Słowa" ib. 101.

90 124

<u>Widać</u> cz. ndkn. i przysłówkowo „widać że..” znać, zapewne, snadź, oczywiście. Toż <u>Widzieć</u> cz. ndkn. w 1ej osobie „widzę” domyśl. jak widzę „Ale zdrowie wszystko widzę dobre” Pf. Krasz. 90.98 t.j. zdrowie wszystko jak widzę jest dobre.

91 125

Widelczyk -a. m. -ki -ów mn. zdrob. mały widelec, służący do deseru i t.p. „Przy stole panował zmieszany gwar szeptów, rozmów, śmiechów, brzęku kieliszków i złoconych widelczyków, które zastępowały łyżeczki do lodów" M. Gawal.-Blum. 23. 178.

126
92

Widermach prow. Galic. „na widermachu"
z naprzeciwko np. mierzać

93 127

Widły - deb. mn. ς przysł. „widłami pisano" = na dwoje, rozmaicie być może. „Zanosi się na ślub i basta. Czy potem będą i chrzciny, to jeszcze widłami pisano."
J. Korz. 11. 195.

nieosob.?

Widnieć -ał -eje st. nij. ndkn. dać się widzieć, być widocznym, ukazywać się „Reszta ludu do kościółka już widniejącego w dali pociągnęła piechotą" J. I. Krasz. 72. 40 „Burza już przeszła. Po niebie pędziły jasne stada chmurek, ale w przerwach widniał błękit niebieski" H. Sienk. G. pol. 1876. 27 „Na stromej skale widniały na daleką przestrzeń rozwaliny zamku" B. J. Dyk. Ost. szym. 1. 3. „Nieopodal na wzgórzu widnieje wioska" St. J. Stecki Czas 88. 136. 1.

129
95

Widno przysł. z prow. widać „Rozwałęsana jego w tych dymach się błąka samotna i pomyka myśl nakształt pająka: teraz widno że gdzieindziej myśl, gdzieindziej dusza." Ad. Mick. 1. 255 „Nakoniec rozwarł usta; widno, jak w ich głębi dym długo gromadzony warzy się i kłębi" ib. 257. „Poczt był bardzo wspaniały – widno po obliczu, że nie lekkich tam ludzi w Chełmie i Haliczu wybrano na Sejm walny." W. Pol 3. 156 z prow. widocznie, jak widać „To waćpan widno go nie znałeś?" J. I. Krasz. 72.10.

130
96

Widnokrąg - ęgu. m. kręgi - ów mn. § fig. zakres pojęć, spostrzeżeń „Ile razy opinia publiczna uspakajać się zaczyna, zawsze na widnokręgu politycznym znajdują chmury, które, niby utrzymaniu pokoju zagrażają."
Wiek 1888. 21.1.

131

<u>Widocznie</u> przysł. z oczywiście, także inaczej, niewątpliwie, niezaprzeczenie „Główna ulica nie przedstawia na oko nic ciekawego, widocznie to jeszcze nowe, przemysłowe miasto" K. Chłęd. G. lwow. 1886. 221.

<u>Widoczny</u>-a-e z oczywisty, jasny, przekonywający (1)
„ Ko...y pan sędzia wygląda doskonale, zdroweczko widocznie służy" Kl. Jun. Wiek 1886. 204. „Niestety! - mówiła dalej, szukając widocznie wyrazów dla swoich myśli" M. Gawal. Bluszcz 1886. 355. (2)

(1) „Widocznem było, że spacery te wcale mu do smaku nie przypadają." Hoj. G. lwow. 1886. 260-2. „Zawziętość stronnictwa rosła z dnia na dzień, i widocznem było, że się to skończyć może wtedy dopiero, kiedy jedna ze stron wojujących ulegnie" M. Gliwcz. Mus. 170

(2) „Widocznie hrabia sam tego pragnął" J. Rogosz Wiek 1886. 269. 1.

132

Widownia - i. ż. miejsce, w którem się coś odbywa „widownia, na której rozegrały się wypadki, stanowiące treść tego opowiadania, leży o jakie czterysta mil od brzegów oceanu" Wędr. 3.3.130. § Scena. fig. „miała coś w sobie, co jej mówiło, że na większą wystąpi musi widownię." 77. Kraw. 72.60.

97 133

Widun -a. m. -ny -cio mn. ten któremu się co przywiduje ob. G. nar. mowa L. Wobeeno 8 Listop. 1880, 1881 nr 1882.

Widzieć -ał -dzi st. ndk. lud Krak. (w trybie rozk.) mówi: „cie! dziś!" zam. widzieć! widzisz! „Uźrzawszy chłopa obcego z mokrym trokiem, mówili do siebie: — Dziś ty! to płanetnik! — A juści! bo ma trok mokry" wieś Zawada pow. Nowosądecki Karol Mátyás G. lw. 88. 145, 2.

98 134

Widzi-mi-się nieodm. n. urojenie, kaprys, swoje widzenie rzeczy. „Ludzka to rzecz, że każdy tworzy historję wedle swego widzimisię" J.I. Krasz. 73. 154. „Niepragnął niczego, nie upierał się przy swojem widzimisię" J. Szym. Zadyg. „Nie mogłć jej naturalnych usposobień do swego widzimisię nagiąć i zastosować" Wł. Sab. Kw. Sum. 34.

135
99

Widzisko – a. n. rub. i pouf. tylko w wyrażeniu „do widziska" zam. do widzenia, do zobaczenia się „No więc do widzyska. – Tak to odchodzisz? ani się pożegnasz nawet ze mną, uczciwie?" M. Bał. wiek 1878. 284.

<u>Widztwo</u> - a. n. widzenie, zmysł wzroku, używ. tylko w wyrazach złożonych jak dalekowidztwo, krótkowidztwo, małowidztwo i t.d.

101 137

Wiech-u m. chy-ów mn. lic. wiechec, „Chata nakryta prostej słomy wiechem" Jul. Słow. 2.15.

138
102

<u>Wiecować</u>-<u>ał</u>-<u>cuje</u> st. cz. ndkn. wiece odprawiać
„Mimy wiecują jak dawniej i pędzić
się nie dadzą jak trzody." J.I. Kraszewski. Lubo.
1. 210.

139
103

Wieczór - ru. m. ry - ów ʒ - i zdrob. Wieczorek - rku. m. rki - ów. ми - zabawa, przyjęcie wieczorne „Zaczęła ją zapraszać na herbaty i wieczory muzykalne" J. I. Kraszewski 1878. 63. „Zaproszony przybyłem na wieczór w tłusty czwartek do państwa R..." An. Wi. 5. 127. „Mówią o jakimś balu a przynajmniej bardzo liczném wieczorze, który ma dać wojewoda" Z. Kaczk. 4. 254. „Rozgłosiła zawczasu, że da wieczór taneczny u siebie" ib. 245 „Na skręcie korytarza była latarnia z marmuru, w której podczas wieczorów książęcych paliła się olbrzymia świeca gazowa" J. Zach. Dies. lit. 5. 5. „Kiedy dawali wieczór, to był to zawsze tylko wieczorek wstępny do balu, który miał po nim nastąpić" Z. Kaczk. 4. 266 „Zawsze się znajdzie dla panienki jakaś toaleta na wieczorek" A. Wilcz. Fot. 1. 148 „Wró-

ciwszy z podróży, wyprawiła powitalny wieczorek, na który zostałem wprowadzony" Z. Mell. Groch. wian. 129.

§ gw. prow. w ziemi Skęrzyp. (Ryki) „od wieczora" znaczy „od południa" t. j. w czasie popołudniowym.

104 140

<u>Wieczornica</u> -y. ż. <u>ce</u> - nic mn. u ludu na Rusi, zimową porą, zbieranie się w jednej z chat wieczorem dla wspólnych robót i zabawy „Na bezpę chodzi; do wieczornicy! Wieczornice tam odprawia u Halki" Z. Kaczk. 5.121.

<u>Wieczorynka</u> - i. ż. <u>nki</u> - nek mn. zabawa wieczorna, wieczorek. „U nas i wieczorynki, z całej wsi chłopcy, dziewki." Ad. Mick. 1.31. „Podejmowany starych przyjaciół, często miewał z nimi pogadanki i wieczorynki" Z. Kaczk. 5.4.

<u>Wieczorowy</u> -a -e, tyczący się wieczoru, jako zabawy np. „toaleta wieczorowa" odpowiednia na wieczór. <u>Wieczorkowy</u> „Wieczorek z tańcami (wetniany) na dochód Towarzystwa bratniej pomocy.. odbędzie się w poniedziałek. Panie w strojach wieczorkowych, panowie w balowych" G. lw. 1888. 27. 3.

Wiedzieć sł. n. ndkn. ξ „kto go wie!" u ludu używ. w znacz. kto wie, Bóg wie, nie wiem jakim sposobem, bez stosowania zaimka „go" do osoby „Naszej pani się zmarło. — Kiedy? ja z tamtąd jadę? było lepiej. — W godzinę po wyjeździe pańskim... Kto go wie jak... Pisarzowa mówiła, że usnęła jak mucha." J. I. Krasz. Tyg. powsz. 1882. 66. ξ „To się wie" = ma się rozumieć, a tak, nie inaczej „Więc to aktorka? — To się wie" M. Bał. pani. Dziady. 90

106 142

Wiela - prow. zam. wiele „Nie wiela nas matka miała, na tacewki wysyłała" O. Kolb. Kuj. 2. 253.

Wielbon -a. m. prow. krak. wielkolud. „W Zabrzeży nazywają wielkoludów „wielbonami". ~~Jak taki wielbon~~... Dawniej to były na świecie „wielbony". Na Kalwarji jest kiobwo z takiego wielbona, to takie będzie jak drzewko... Jak taki wielbon legnął, to zaległ pół mili" Karol Mátyás. Wieś Zabrzeże w pow. Nowotarskim. G. lw. 88. 175. 1.

144
108

Wielgi-a-ie, zam. wielki, w porz. więcej u ludu i niższej klasy „Wbij se na granicach swojego pola kilka gałązek leszczyny, bo za kwilę będzie wielga bieda... — Za chwilę spadł grad i wszystko na polu wytłukł" wieś Zawada w pow. nowo-sądeckim Karol Mátyás G. lw. 88. 145. 2. (1)

Wielgoch-a m. Wielgus-a. m. u ludu, człowiek wielkiego wzrostu, wielkolud cf. wiel-bor Wielgusnik-a m. Wielguśnica-y. ż (2)

(1) „W tem tez taki wielgi ch-op z takom wielgom strzelbom, taki wielgi jak największa jodła w lessie." Zawada ib.

(2) „No śpiesta się, mówiła Marynia, bo i wielguśnica nie lubi zasypiać" Sandoniewski O. Kol. 2.103. (wyrocha Magda) „W końcu podniesiony spór przeszedł w kłótnię i obelgi wzajemne: „ty heleganka, ty wielguśnica, ty taka owaka" ib. 110

Wielkanoc -y. lub Wielkiejnocy ż. § przysł. „raz na rok około wielkiejnocy" = bardzo rzadko kiedy, ledwie raz na rok, jak spowiedź. „Znanem jest niechlujstwo francuzkiego wieśniaka, myjącego się raz na rok około wielkiejnocy" Przew. nauk. i lit. 14. 762.

146
110

Wielkomiastowy-a-e, Wielkomiejski-a-ie - od wielkiego miasta „Od śmiechu powstrzymać się nie mogli, ani dostojny książę, ani poważny podkomorzy, ani wielkomiastowa podkomorzyna" J. I. Kr. 2. ~~20~~ 14. „Matka kochała go tą miłością, jaką damy wielkomiastowe otaczać zwykły małpki, papugi, pieski i dzieci własne" J. I. Kr. 9. nar. 1878. 73. „Na wielkomiejskich parkietach inne zwyczaje i prawa" Ross. Czwart 1883. 3. 2

Wielkopański -a -ie, właściwy wielkim panom, „Biło od niej coś imponującego, wielkopańskiego, poszanowanie nakazującego" T. T. Jeż 2. 412. „Herby z książęcą mitrą świadczyły o przeszłości dalekiej fundatorów tej rezydencyi wielkopańskiej" M. Gawal. Bluszcz 23. 210.

148

111

Wielkość – i. ż. ści – i. mn. ż metaf. stosuje się do osoby, wielki człowiek, znakomitość. „Zimny miał pozór i zobojętniały wyraz twarzy, jak ci, co się o wielkości świata ocierać zwykli" J. I. Krasz. Król i Bond. – „Artysta amator, śpiewak, zapoznana wielkość basowa" A. Wilcz. Woły rob. 74.

149
112

Wielkoświatowy -a -e, w wielkim świecie obracający się, mający cechy właściwe wielkiemu światowi, tyczący się wielkiego świata „Wszedłszy w wielkoświatowe życie, bywały obiedwie w ustawicznej pracy od świtu do nocy" Z. Kaczk. 4. 244. „Do naszych dam wielkoświatowych trzeba pukać po kilka razy, nim się można dopukać" ib. 276 „Poznawały życie ze strony onego wielkoświatowej." T. T. Jeż 2. 30.

150

113

Wielomilowy-a-e, wiele mil obszaru obejmują-
cy „Rezydencję otaczają uroczne ogrody
z wodotryskami i kanałami, wielomilo-
wy park ze zwierzyńcem” Kłosy 43. 271.

151
114

Wielonożny -a -e, o wielu nogach, wielonogi „Koło każdej ściany ciągnie się wielonożny stół wązki, drewniany." Ad. Mick. 3. 95.

152
115

Wielorybina -y. ż. ue. nm. w pieśn. lud. samica wieloryba „A były ta (w wodzie) starostowie (weselni) wielorybowie, a były ta starościne wielorybine" O. Kol. 1. 306.

Wielorybnik -a. m. cy -ków. nm. trudniący się połowem wielorybów „Szynkownie w których wielorybnicy werbują wszelkiego rodzaju drapichrustów na swe statki" Ks. Kraw. Mrowko. G. nar. 1885. 32. 1 (z Sienk. t. 4)

116 183

nie-przest.

Wielostronny -a -e, ¶ na wiele stron skierowany, z rozmaitych stron mogący być uważanym: „Pismo to odpowiadało wielostronnym wymogom ówczesnym" K. W. Wójc. Ogn. dom. 1874. 2. „Dla kochanków, miłość jest przedmiotem do rozmowy tak wielostronnym, że się nigdy nie może wyczerpać." Z. Kaczk. 4. 314.

154

117

Wielowieczny-a-e, przez wiele wieków trwający. „Polański ludu!... odkupiciel, Boży syn, upodobał on ciebie, mimo wielowiecznych win!" J. B. Zales. 4. 3.

Wielowysp -u, m. -spy mn. tak Ld. objaśnia znaczenie archipelagu, nie podaje jednak tego wyrazu oddzielnie na właściwem miejscu.

Wienie -a. n. nieuż. wianie, powiew. „Zefir przez lekkie rozmowy się wienie, wdzięczniejszym sprawiał każde odetchnienie" J. Szym. Pisma 25.

119 157

Wieniec -ńca m. ńce -ców mn. § podwszka w warsztacie wiertła to jest z dziurą w środku „Podwszka dęta zwykle wieńcem zwana" A. hr. Fr. Dzieła 7. 278. § — ; Wieńcowe -ego n.

158 120

<u>Wieprzański</u> -a -ie, od rz. Wieprza, używa się w złożeniu: <u>Nadwieprzański</u>, <u>Zawieprzański</u> „Dość jest przejechać okolice Nadwieprzańskie ażeby mieć pojęcie jaka zaszła w drzewostanie różnica" Wiek 1883. 16. 3.

Wieprzownik-a-cy-ków mn. wieprzarz, handlujący wieprzami cf. zaganiacz. „Jedynymi u nas nabywcami na większe partye (świń) są wędrowni wieprzownicy."
Wieś 1887. 159. 2.

1260

Wiernokonstytucyjny -a -e trzymający się konstytucji, opierający się na jej paragrafach ≡ porp. zart. lojalny „Miała już dwóch mężów, a zatem będzie mogła moim córkom w każdej okoliczności udzielić praktycznych i wiernokonstytucyjnych rad" A. Wr. Tr. Dzieła 117. ściśle pilnujący swoich praw.

161
122

Wierny -a -e 3 „do wiernych rąk oddać” "zaufać ~~ze wszystkim~~ zupełnie, oddając komu majątek, skarby i t. p. nie żądać rachunku, powierzyć, spuścić się na sumienie." „Z czasem słabnąc, starzejąc, podkomorzyna zdawała na niego coraz więcej, aż w końcu oddała wszystko do wiernych rąk” J. I. Kraszewski. Wiek 1878. 47.

Wierszowany -a -e, wierszami t.j. wiązaną mową ułożony. „Z papierów wszystkiem pod stoło twoich wodną stają, i głupstwa wierszowane rodzą" J. Stark. Czar. łza. 5. „Pewnie zajdzie potrzeba wystąpienia z wierszowanym toastem" Kur. Świąt. 1871. 64. 4.

163
124

Wiertniczy, -a, -e, służący do wiercenia „Z narzędzi wiertniczych (górniczych) gotowe krany, świdry, pompy wszelkiego rodzaju" Ogłosz. fabr. G. War. 1882. 149 (czy obok?)

164
125

<u>Wierzbka</u> -i ż. <u>Wierzbeczka</u> -i ż. <u>bki</u> -bek i <u>czki</u> -czek mn. zdrob. mała, młoda wierzba „Wyrosły i tam wierzbeczki" O. Wol. 1. 294.

165

126

<u>Wierzchówka</u> - i. ż. 5 klauz pod wierzch, wierzchowa

<u>Wierzeje</u> – ji. l. mn. na Podlasiu, ziemia Stężycka (Ryki); wrota np. u stodoły.

Wierzycielski -a -ie, od wierzyciela, tyczący się lub właściwy wierzycielowi, złożony z wierzycieli. „Dawny szwajcar był wprawdzie wielki moczymorda, lecz go się przecież bała wierzycielska horda" A. hr. Fr. kom. 1. 8.

<u>Wieś</u> - wsi. ż. § „każda z innej wsi," wyrażenie przy grze, ~~tak~~ gdy karty przychodzą do ręki nie maściste, tworzące grę, lecz rozmaite, nie pasujące do siebie.

169

128

<u>Wieść</u> - <u>wiódł</u> - <u>wodzi</u> st. cz. ndkn. ę przysłowiowo: „nie tędy go wiedli" = nie tędy droga, nie tak być powinno, nie tak to jest jak się zdawało. „Jak się (człowiek) rozpatrzy w świecie, w ludziach i w sumieniu... to sam powiada sobie: – Nie tędy go wiedli! – i długo i frasownie myślami się wodzi, i powoli na tropy ojcowskie nachodzi.." W. Pol 7. 3. ob. wodzić się

170
129

Wieska - i. ż. lm. - sek urz. prow. - posp. - lud. - zam. wioska „Byłaś dobrą będzie jeszcze, będziesz jedną w całej wiesce" O. Kol. 322 pod Warsz. za Ćwiąż. Tow. Kuj. cf. Wsiszka

Wieśniaczeć - at - eje st. nij. ndk. Zwieśniaczeć dkn. na wieśniaka się przerabiać, nabierać cech wieśniaka „Znalazła Maurycego opalonym, zwieśniaczałym" J. I. Krasz. Zł. i bł. 2. 163

Wieśniaczość - i. ż. bez l. mn. cecha wiejskości, wieśniactwa, wiejszczyzny „Zwadliwa, szorstka, prostacza wieśniaczość, wydaje nam się główną cechą zewnętrznego oblicza ówczesnej Polski" K. Szajn. Jad. i Jag. 1. 34.

Wieśniaczek - czka m. - czki - ów mn. zdrob. wieśniak, z lekceważ. „Wystawiam tobie, jak ten dobry wieśniaczek wyda się przy tobie" A. hr. Fr. Kom. 1. 98.

171
130

Wieśny - a - e, wiejski, od wsi, ze wsi „Tutaj baby wieśne, zajadające z dwóch rąk raz chleba owsianego a raz pszennej bułki świeżo co kupionej, idą i stają przed rozmaitemi budami..” Z. Kaczk. 1. 54.

Wieśnica - y. m. ce - ów ~~xxx~~. wyraz dawny wieśniak? kmieć? „Tam sołtys na mocy pozwolenia pańskiego w łodce na samym środku jeziora zarzucał węda, a kmiecie u brzegów brodząc łowili. Owdzie zwyczajny „wieśnica”, omijając zakaz łowienia w łódce, płynął na środek jeziora i dawnym słowiańskim obyczajem, leżąc na wodzie zapuszczał niewód..” K. Szajn. Jad. i Jag. 1. 11.

172
131

Wietek – tku m. prow. Podgórze pod Liwoczą „Gdy księżyc jest schodzący, to jest na dni trzy przed nowiem – czas taki Wietkiem zowiem. Wietkiem?.. bo światła ubywa, co – wietczeniem się nazywa" Liwocz. 1851. 23 „Trzy dni przed Nowiem każdym, zowią Liwoczanie Wietkiem... uważają na dni suche, na Wietku majowym szczególniej... co Wietek wciąż poruszają pługiem perz, by mu się nie dał zazielenić" ib. 25.

173
132

Wietrzność -i. ż. bez l. mn. z fig. lekkomyślność, pustota. „Wabi ona i uęci ku sobie tą właśnie wietrznością i żywością swoją" J. Tretj. Przew. nauk. i lit. 15. 208

Wietrzny -a -e z fig. lekkomyślny, pusty, niestały, zmienny „Kobieto! puchu marny! ty wietrzna istoto postaci twojej zazdroszczą anieli: a duszę gorszą masz, gorszą niżeli..." Ad. Mick. 2. 244. „Ta wietrzna istota nie była jednak bez pewnej ambicji, chciała być opiewaną. Poezya była dla niej zwierciadłem; jak się przeglądała sobie w zwierciedle, tak się chciała przyglądać w poezyi" J. Tretj. Przew. nauk. i lit. 15. 208.

Wietrzeć czy wietszeć? ob. J. Karłowicza o tem Now. 1878. 162.

174

133

Wiewiórczę -ęcia n. -ęta -ąt nm. młoda wiewiórka
„Młode wiewiórczęta wychylają drobne główki trwożliwie z wiszącego gniazda" W. Pol 7. 258.

1375

Wiks – u. m. z niem. Wichse, czernidło, szuwaks, szwarc. ~~[illegible]~~ Szląsk. Bib. War. 1849. 3. 348.

Wiksarz – u. m. w Krakowie

Wiktor-a. m. Wiktoryn-a. m. prow. Wiktory-ego. m. zdrb. Wiktorek-rka m. imię męzkie „Myśmy nie żartowali - odrzekł pan Wiktory" J. Dzierzk. 5. 22. „To nie nowina, że u p. Wiktorego język gładki" ib.

Wiktorja-ji. ż. zdrb. Wikta-y., Wikcia-i, Wiktosia-, Wiktusia-i. ż. imię kobiece „Józia i Wikta miały efektowne role i dobrze je grały." Sewer G. Lwów-1887. 105. „Wiktusia do komory a Szymurzek za nią, a niewyszło trzy godziny już Wiktusia panią" O. Kol. 1. 140 (1) § „Wiktorja" dosł. z łaciny, zwycięztwo „Dał nam tedy Pan Bóg wiktorję, ale nie wesołą, bo myśląc że mi ten dom zaparto, który był sercu mojemu najmilszy, tylkom nie płakał" J. I. Krasz. Tyg. Il. 2. 5. 315.

(1) „Wikta! - zawołał - Wikta! - Kobieta otworzyła oczy" M. Bał. pans. dziady 56.

Wiktuaty -ów mn. łac. victualia, fr. victuaille, rzeczy służące do pożywienia. „Nieśli oni sobie jeszcze butel wina i wiktuały jakieś w chustce" Z. Narzk. 1. 202. „O parę domów od jego mieszkania był sklepik, w którym zakupował wiktuały do spiżarni" Wł. Jab. Kw. Sum. 14. „Nie rzadkiemi bywają tu kradzieże... Osobliwie też łakomi są na wszelkiego rodzaju wiktuały; a tylko jajko ukraść za wielki grzech sobie poczytują." O. Kol. 20. 45.

178
135

Wilczarz -a. m. -rze -ów mn. myśl. pies biorący wilki „Wzrostem i siłą przenosił (chart) wilczarzy" W. Pol 7. 191. „Gdyby się przyszło i z wilkiem zabawić, rozumiem, że nie ma lepszego wilczarza" ib. 191.

<u>Wilegiatura</u> -y. ż. z łac. przebywanie na wsi przez lato mieszkańców miast. „Saska Kępa, obok przymiotu bliskości miasta, posiada wszelkie zalety miejsca uprzywilejowanego na letnią wilegiaturę: świeże powietrze, mnóstwo drzew, łatwość zaopatrywania się w wiktuały i względny spokój." Wiek 1887. 118. 3. „Na wilegiaturę kociołki, Balje do bielizny, konewki, wanienki, kubły i t. d." Ogłosz. Kurier 24. Dod do nru 24.

136 180

Wilja - ji. ż. ȝ absol. i uełow. znaczy wieczerzę spożywaną wspólnie w kole rodzinnem, w wigilję Bożego narodzenia

Wilijny - a - e, tyczący się wilji w powyższem znaczeniu „Po spożyciu wieczerzy wilijnej, przynoszę wiązkę słomy etc" O. Kolb. 20. 74.

137 184

Wilk - a. m. ki - ów mn. § posp. w sprawie jakiejś punkt podejrzany, nieczysty, krużek „Nikt doskonalszy od niego, nie zna wszystkich wilków w interesach. Gdy on ci powie, że jest wilk, nie wdawaj się w interes" J. T. Kras. 18. 19.

Willa - i. ż. - lę - will mn. łac. i włos. villa, niewielki dom za miastem, mniej lub więcej ozdobny i wytwornie urządzony, służący za mieszkanie letnie. „Była to malutka wprawdzie, ale prześliczna willa z białego marmuru, postawiona o paręset kroków od bramy miejskiej" Z. Kowal. S. 81 „Ofiarował mu gościnę w swej willi na tak długo, jak będzie potrzebował" ib. 84. „Obok starego zamczyska stała willa zamieszkała przez nią" M. Bał. Bia. murz. 216. „Okolice Barcelony usiane są najrozkoszniejszemi willami" Wieb 88. 130. 2.

<u>Wincenty</u>-ego m. posp. <u>Wicenty</u> zdrob. <u>Wicek</u>-cka, <u>Wicuś</u>-sia. m. imię męskie „Wicuś, grzecznie zwany przez potrzebujących jego rady „Pan Wycienty," przez innych Wicuś, Wicek, a nawet Wisus (gdy się kto nań pogniewał)" J. I. Kras. 2. 39. 2. „Wicek! dali-pan Wicek! no! no! ależ z waszeci teraz elegant.." B. Bol. Hybr. 50.

Windować się cz. zaim. § żart. z trudem gdzieś dostawać się, wchodzić. „Windował się z trudem na czarne, brudne schodki, prowadzące do mieszkania." Maj. G. lwow. 1886 262. (1)

Windować -ał -duje cz. z. ndkn. § fig. żart. podnosić. „Obraz to najprawdziwszy życia ludowego, które nie wiedzieć po co i na co nieświadomi rzeczy entuzjaści windują na wyżyny idealne" W. Korusz. Ogn. dom. (lwow) 4. 10. 33.

(1) „Tam znów dalej ładują drudzy snopy na fury, a ostatnich kilka wozów obładowanych zwolna winduje się drogą." Z J.K. Gregor. O. Kol. 2. 164.

Windykować -ał -kuje st. cz. ndk. Łac. vindicare, fran. revendiquer, odzyskiwać drogą prawa „A jak Księciu chodziło w Sanockiem i o to: górskiej szlachty zuchwalstwo przecież raz zmocować, i Sieniawskich antiqua jura windykować.” W. Pol 3. 152.

186

139

Winien - winna - winno z przyp. „Bogu duszę winien" przestarzał., niewinnątko, prostodusznny „Wszyscyśmy ile nas było... zwyciężeni zostali pow prostą sobie, Bogu ducha winną dziewczynię" B. Bol. Nad modr. Dun. 219.

187

Winieta -y, ż. lm. -niet lm. franc. vignette, mały obrazek zwykle (po prz. stron) szeroki a wązki, jako ozdoba w książce na czele rozdziału i t.p. ‖ posp. mow. niewłaśc. rycina z książki lub pisma ilustrowanego „Młody blondynek, zdaje się żywcem wyjęty z humorystycznych winiet Journal Amusant" A. Wilcz. Fot. 1. 47.

140 188

Winkowatość -i. ż. bez l. mn. smak słodko kwaskowaty, jaki mają niektóre owoce, szczególniej jabłka. „Z czereśni będzie konfitura ładna, ale bardzo słodka. Można tak białe, jak czarne smażyć; białe są lepsze, bo mają troszeczkę winkowatości" Ł. Ćw. Jedy. prakt. przep. 39.

Winkowaty -a -e, mówiąc o owocach, smaku winnego, słodko kwaskowaty. „Jabłka trzeba gotować na wolnym ogniu, i nie brać zupełnie dojrzałych, gatunku winkowatego." ib. 64.

~~148~~ 189

<u>Wenikrat</u> t. j. Veni creator

<u>Winkrat</u> np. „Tobie wuju winkrat grają, mo-
ją mamę w grób wstawiają” Pruny O.
Kol. 1. 212.]

Winnica — y. ż. ⁓ fig. bibl. „winnica Pańska" zgromadzenie wiernych, kościół, jako społeczeństwo. „Na zamku zostali apostołowie pod kierunkiem ks. Jordana pracujący, w Krasnejgórze zaś Władysław na swą rękę zwołujący do winnicy." JJ. Kraszewski. Lubo. 2. 149.

Wiolonczela – i. ż. lm. -czel mn. fr. violoncelle, instrument muzyczny smyczkowy tego samego kształtu co skrzypce, lecz daleko większy i o niższych tonach, por. basetla. „W tejże chwili usłyszałem przeciągłe, czyste a śpiewne tony wiolonczeli" J. Korzen. 1. 337. „Trzej zaproszeni muzycy już stroili drugie skrzypce, alt i wiolonczelę" J. I. Krasz. Sta war. 3. 73. (1)

Wiolonczelista – y. m. lm. -ści -stów mn. grający na wiolonczeli. „Postanowił dostać się za granicę, doścignąć gdzie pierwszego Europy wiolonczelistę i wkręciwszy się incognito jego kroków, słuchając go i podsłuchując, odkraść mu jego sekreta" J. Korzen. 1. 429. „Jestem znowu człowiekiem z ciałem i głodem, wiolonczelistą w wytartym surducie i z próżnością żądną pochwał i oklasków" ib. 333. „Jest z powołania profesorem gimnazjum, a z duszy wiolon-

czelistą," A. Wilcz. Woły rob. 74.
(1) „Pudełko ze skrzypcami leży na wierzchu fortepjanu, a pękata wiolonczela drzemie w kącie pod oknem" A. Wilcz. Woły rob. 70.
„Wiolonczela zmarłego artysty, jest najprawdziwszym i pysznym stradiwariusem" G. Lwow. 1885. 238. 4.

142 192

<u>Winodawca</u> - y. m. cy - ów mn. ten kto daje, stawia na stół wino, częstuje winem „Na czyim wózku jadę, tego piosnkę śpiewam — więc z lampeczką podkomorzego idę za moim winodawcą" J. I. Kras. Ста war. 1. 14.

Wint -a. m. gra w karty wprowadzona w Warszawie około 1884 r. „Grasz podobno wybornie w wista. — Teraz w winta" Z. Kalno. Echo muz. teatr. 4. 330.

Winciarz -a m. rze -y mn. gracz w winta. „Był to namiętny gracz w karty, a zwłaszcza w winta... potrafił po kilka nocy w tygodniu spędzać w gronie podobnych sobie zapalonych „winciarzy," przy zielonym stoliku." Kur. War. 1887. 326. 3.
„Tymczasem możnaby zrobić partyjkę winta" M. Gawal. Obraz. 23. 180

144

Wio! a. Ld. wiu! wyraz używany przez furmanów dla zuaglenia koni do biegu „Otem po błocie: wio! wio! nadsunęła się landara sześcią maleńkich koni zaprzężona" JI. Kraszewski 72. 26 „Siada czemprędzej na kozieł i wio na miasto" Wiek 1886. 242. 3.

Wiokać, Wiukać st. cz. ndkn. Wiuknąć dkn. wołać: wio! na konie, popędzać ich głosem „Wsiadł na kozieł i wiuknął na konie." JI. Krasz. 31. 52. „Abramko wiokał, cmokał, popędzał i wkrótce pałac i dworskie budowle znikły im z oczu" ib. 38. 39 „Jedziemy, wiokamy po całuśkiej nocy" O. Kol. 19. 4.

„Oj wio koniki na most da i wio koniki z mostu" O. Kol. 1. 415. „Wio! krzyknął... i ruszyliśmy, nie powiem z kopyta, ale rozsądnym truchtem" A. hr. Fr. Dz. 11. 114.

195
145

Wioskowy-a-e, od wioski, z wioski, do wioski należący „Przybył kupiec w wioskowe zacisze" W. Syrok. Gaw. 4. 6. „Wioskowe żony i dziewoje gwarzą" ib. 26 „Dzisiaj wioskowa dziwi się gromada, czemu zesmutniał a twarz jego blada?" ib. 28 „Szlachcic wioskowy" mający wioskę.

Wiosłować -ał -słuje st. cz. ndk. wiosłem robić dla posuwania statku na wodzie fig. „Biegną kogutki czubate... wiosłując skrzydłami poprzez bruzdy i krzaki." Ad. Mick. 3. 123.

Wiosełeczko -a. n. -czka -czek nm. zdrb. wiosło, wiosełko „Jakże ciebie miła córko ratować, nie możemy wiosełeczkiem zgruntować" O. Kol. 1. 166.

Wiosło -a. n. § lud powsz. wymawia wiesło, podobnie, jak wieska, wiesna zam. wioska, wiosna.

Wiosłówka w wyrazach złożonych: czterowiosłówka ob. Wiek 88. 143¹. sześciowiosłówka ib 142. 3.

197

147

Wiośniany-a-e, od wiosny, wiosenny. „Gospodarz mądry opatruje ściany, ażeby matkę obciążoną laty, w cieple uchować do pory wiośnianej" Fr. Karp. Polit. 1.11. „Odżyła dopiero z pierwszym promykiem słońca wiośnianego" J Dzierzk. 1.18. „Cudownie wyglądała cała okolica, w świeżej woniejącej szacie wiośnianej" ib. 5.7.

Wiosnowaty, Zwiosnowaty-a-e, prow. - wół, mdlejący w robocie na wiosnę. Podlasie, Ziemia Skrzyp. Rypki.

198

148

<u>Wirgińja</u> - jį. ż. jeden z tańszych gatunków tytoniu do fajki za czasów monopolu (przed 1860 ?) w kongr. używany. „Leżał w nierypsowym szlafroku na kanapie, palił ze sztambułki gelb-virginię z drzykoeniskiem mierzanej" Au. Wi. 3.17. ∥ prow. ~~[illegible]~~ kwiecio wijący się, zawsze zielony, właśc. kolcorośl v. kolcowój, łac. smilax. „Ściany poobsadzano wirginią, wijącemi roślinami, hederą i t. p." J. I. Krasz. 1.46.

Wirować cz. nij. ndkn. ż fig. „Wszystkie jego myśli wirowały około jednego punktu" M. Gawal. Bluszcz 1886. 381.

200
149

Wirtuoz -a. m. *y* v. -owie -ów mn. włos. virtuoso, z łac. virtus, muz. biegły jako wykonawca na jakimkolwiek instrumencie. Wirtuozka -i. ż. „Z panny co mogłaby być dobrą garderobianą, zrobili niby wirtuozkę" Tł. Warsz. Wieb 1878. 18. § przen. biegły w czem, czyniący coś dla popisu „Nieraz mi tę sprawiedliwość oddawano, że jak wirtuoz umiem rozmowę poprowadzić. Myli się kto myśli, że to wielką zaletą nie jest" B. Bol. Pam. Pan. 163.

150 201

Wirtuozowski-a-ie, od wirtuozowstwa „Jedna z najjaśniejszych wirtuozowskich gwiazd zabłysła na koncertowej estradzie" Słowo 1883. 21. 3.

Wirtuozowstwo-a. n. zdolność do popisywania się jako wirtuoz lub wirtuozka „Rozpieszczona, wychwalona, ze swem wirtuozowstwem na fortepianie, nie bardzo się jej podobała" J. I. Krasz. 4. 234.

202

151

<u>Wiściarz</u> -a. m. <u>rze</u> -y mn. zwolennik gry w wista „Formują się grupy wiściarzy, djabełkowiczów, przyjaciół kieliszka i nikt nie myśli dla czego przybył" 7l. Kraw. 19. 86.

203.
152

Wisior -u. m. wiązanka, feston, w ogóle coś wiszącego „Dobył z pod atłasowej kamizelki licznemi wisiorami obciążonego zegarka" Z. Kaczk. 4. 91. „Włosy złocistemi wisiorami opadające na czoło i oczy" Ел. Ocz. Kraj 1882. 26. 4

Wisiorek -rka. m. zdrobn. „Oczy jak dwa szafiry błyszczały z poza przysłaniających je złotawych wisiorków" ib. 3.

204
153

prow.
Wisk - u. m. ki - ów mn. kwik, pisk, wiszczenie, rżenie nakształt kwiczenia. „Ruch bydląt, wisk koni" Sposz. niewn. 61. (1)

Wiszczeć - ał - y st. niej. ndkn. prow. wisk wydawać, kwiczeć, piszczeć. „Koń wiszczy, zrywa się, szarpie!" ib.

(1) „Ciżba moskiewska wrzeszczała dziko, wisk ten mięszał się dziwnie z pieśnią uroczystą." B. Bol. Tut. 1. 146.

154 205

Wisk-a. m. zdrb. Wiseczek-czka. m. i. lepiej Wist-a m. zdrb. Wiścik-a. m. ang. gra w karty w cztery osoby „Nie znano za mnie, co wisk i bostony, lecz za to pełne złota faraony" JU Niemc. Dzj. 1.224. „~~[illegible]~~" „I dał im skończyć Robra! To gra całkiem nowa. Rzecz niesłychana! i jemu grać w Wiska!" A. hr. Fr. Kom. 2.11. „Nie było Wiska? — Owszem — Grałeś? — Grałem" ib. 12. „Na wiseczka się do przyjaciela wybierał" JI. Kras. Jz. 139 „Zagramy wiseczka znowu kiedyś i rozegramy się" Id. Czern. 60 „Wieczorem bez wiseczka się nie obeszło, i robry po robrach ciągnęły się do północy" Id. Zł. i bł. 2.126. (!) „Generał natarczywie proponował wista" Id. Czern. 58 „Jegomość codziennie gra w wista" An. Wi. 5.188 (!) „Tam przepędzał najczęściej wieczory, tam się nauczył wiseczka" K. Chłęd. Sylw. 4 „W cóż gracie? — Chcieliśmy w preferansa; ale skoro pozes jest z nami, to weźmy wiseczka, co? — Niech będzie wist" M. Bał. Uło-

sy 12. 240. „Myśmy tu sobie zwykli wieczorami grywać małego wiścika" J. I. Krasz. Czern. 58 (1)

Ⓩ w preferansie: „wist" ~~to samo~~ wyrażenie znaczące to samo, co: pomagam, to jest podejmuję się grać przeciwko osobie (ćwiczącej) (ćwiczącemu), która deklarowała grę „Pik zwyczajne! — Wist! odrzekł proboszcz" H. Sienk. Humor. Wrocz. I. 13

Wistować — ał — stuję st. cz. ndk. w preferansie: deklarować wist, czyli „pomagać" ćwiczącemu t. j. grać przeciw niemu „W tej niebezpiecznej grze, jak w preferansie, obaj wistujący wpaść mogą" Wł. Sab. Kw. z Tum. 110.

(1) „Jaki to będzie wiścik, jaki wiścik na dwa stoliki!" A. Wilcz. Woły rob. 157

Wisła -y. ż. § w pieśn. lud. niekiedy w znacz. wielkiej wody, tak samo jak dunaj. „Kasia wleci w tę wisłę, w ten dunaj" Płockie od Bielska O. Kol. 1. 258.

Wisełka -i. ż. zdrob. „Poczciwa ta nasza Wisełka, ale niedawno jest rodzaju żeńskiego; dzisiaj tak a jutro inaczej. Niedawno temu udawała młode morze... dzisiaj skromna i potulna ledwie sączy się po piasku.." Wiek 1887. 155, 3.

297
156

Wisusisko -a m. i n. -ska -ów -mu -zgrub. ostatni; cały wisus, wisielec „Złatannicita mi go, uwał się wisusisko i poleciał za nią do Drezna" J. I. Kras. Wiecz. 1. 22.

Wisusować -ał -suje st. cz. ndk. v. -sić st. zaim. wisusem się okazywać, na wisusowstwo się puszczać „Józiek wisusował cały Boży dzień" B. Bol. Przedburza 84.

Wisusowaty -a -e, zakrawający na wisusa „Chłopiec młody, bogaty — wisusowaty, ale toby się utemperowało" J. I. Kras. Tyg. Il. 2. 11. 140.

Wisusostwo -a. n. -stwa -sowstwo mn. właściwości, cechy wisusa § wisusowanie

208

157

Wierzeica -y ż. ce-nia-nu-np. „U wierzeic wychodzących na tor skarbowy, spotkał bractwo z krzyżem" J.I. Kraszewski 17. 85. † „Płot obłamany przepuszczał idących i jadących, gdy obok wrosłe w piasek wierzeice, jakby na szyderstwo stały zamknięte, choć w nich już i jednego szczebla nie było" ib. 40. 23. Kołowrot zamykający wjazd.?

<u>Witerunek</u> -nku. m. <u>nki</u>-ów-nu. z niem. od wittern, węszyć; myśl. przynęta, zanęta umyślnie przyrządzona i mocno woniejąca dla przynęcenia drapieżnego zwierza „Witrunki, ponęty, owłoki przyprawić, to jego już sprawa" W. Pol 7.186 „poluje.. na witerunek, ścierwo i owłokę" ib. 242

158 210

Witrjolowany-a-e, zaprawny witrjolem czyli kwasem siarczanym „Poncz i grok witrjolowanym zaprawiają arakiem" Au. Wi. 1.106.

Witryna -y. ż. ny-tryn. mn. fran. wystawa oszklona w oknie sklepowem, „W ostatnim czasie powtarzają się po nocach wypadki ograbiania sklepowych witryn przez rzezimieszków" G. Lwow. 1888.12.4.

Wiwat -u m. ty-ów mn. okrzyk radości, albo na czyję cześć lub z życzeniem przy piciu czyjego zdrowia wzniesiony, także fanfara wykonana przez muzykę. „A gdy wnoszono zdrowie, trąby, jak w dzień sądnym grzmiały z chóru; wiwaty szły ciągiem porządnym: pierwszy wiwat za zdrowie króla Jegomości, potém Prymasa, potém królowej Jejmości, potém Szlachty i całej Rzeczypospolitej." Ad. Mick. 3. 41. „Skarbnik wszedł ostrożnie i przesunął się cicho do drugiej izby. Tu go wiwatem powitano" J.I. Kras. Stara war. 265. „każdy musiał państwa młodych przyszłych sukcesów i szczęścia ominaluy, jak mówił Stolnik, wykrzyknąć vivat!" J.I. Kras. 31. 203. „Wrzawa się podniosła wielka, a muzyka zahuczała wiwatem" Id. Tyg. II. 3. 5. 6. „Cóż tu za wiwaty?" – Obchodzimy powrót rozumu" A. hr. Fr. Kom. 1. 247.

213

159

Wiwatny -a -e, od wiwatów, wiwatowy „Tymczasem zagrzmiało tysiące powinszowań i wiwatnych wrzasków" Ad. Mick. 3. 110

Wiwatować -ał -tuje st. n. ndk. wznosić wiwaty „Wiwaty nie ustawały, bo partja p. D. nie ograniczała się na wzniesieniu wiwatu dla swego kandydata, ale wiwatowała także i na cześć wszystkich prowodyrów" G. Nar. 1885. 119. 2.

Wiwatówka -i ż. -wki -wek mn. rodzaj małej armatki, śmigownicy dawniej używany „Prawdziwe cacko, spiżowa armatka długości prawało łokciowej doskonale przechowana, śmigownica „wiwatówka" Stanisława Augusta" Wiek 1887. 161. 2, o zbiorach J. Kr.

Wizytowy -a -e, wizytny, nieuż., od wizyty, tyczący się lub służący do wizyt. „Godzina wizytowa” odpowiednia do składania wizyt. „Toaleta wizytowa” stosowna na wizyt. „Bilet lub karta wizytowa” kartka z wypisanem na niej nazwiskiem, tytułami i t.p. pozostawiana w razie niezastania w domu osoby wizytowanej. „Przybyły na dowód złożył kartkę wizytową na stole” D. Bol. Nad umdr. Dun. 46. „Rozkazał sobie sporządzić karty wizytowe tak duże, jak ćwiartka listowego papieru” El. Orz. Kur. War. 1878. 255.

215

160

<u>Wkładka</u> - i. ż. <u>dki</u> - dek mn. pieniądze jakie ktoś zobowiąże się wkładać w pewnych oznaczonych ratach „Gdzie się tylko ma zawiązać jakie towarzystwo dobroczynne, zapisuje się na członka, wkładkę płaci". A. Wilcz. Wiek 1882. 262.

Wkraść się. zaim. dkn. — § przen. o nieżywot. okazać się niechcący, niespodziewanie, wbrew porządkowi, wbrew naszej woli i t. p. „w gospodarstwie wkradły się nieporządki" „W ubraniu jej wkradł się jeszcze większy nieporządek" J. Zachar. Wieś 1882. 287. Dod.

162 217

Wlec - wlókł - wlokę st. cz. nd. ku z u ludu powsz. zam. wlokę, wlokę, mówią „wlekę, wleką" np. „Maturzaka wleką zbójcy" O. Kol. 1. 81.

163 218

Wleźć – wlazł – wlezie st. cz. dkn. § przysłówkowo: „co wlazło, co wlezie" tyle co można, ile się da najwięcej, co się zmieści „Mogła na mię wymyślać co wlazło, bo Magda od urodzenia głucha była i niema" Kł. Jun. Wiek 1887. 216 „Nie gwałcąc mego dziennikarskiego sumienia, mogę zadość uczynić prośbie dyrektora… zrobię wszystko, co zechce… Będę chwalił co wlezie!" Wł. Zag. Wiek 1888. 20 § w Galicji mówią: „wleźć się". „Pana Franciszka chwalono co się wlazło" J. Dziewcz. 2. 14.

Władeczek-czka m. Władek-dka m. Władzio-a. m.
zdrob. i pieszcz. imię męskie Władysław
„Pójdziemy z Władziem... gdzież on jest? —
Władek śpi, nie kazał się budzić" B. Prus
To i owo 30.

Włašć - i. ż. rosyc. własť, władanie, władza „Na Lidzkie państwo ciągniesz, do twojej należące władći" Ad. Mick. 2. 9.

Włóczek - czka m. - czki - ów mn. § robiący sieci, na ryby, włóki „Była osobna klasa tkaczów rybackich, włóczków" K. Szajn. Jad. i Jag. I. 11.

222

164

Włóczęgowski-a-ie, właściwy włóczęgom, tyczący się włóczęgów „Postanowili sprawę swą wzmocnić żywiołami rewolucyjnemi, włóczęgowskiemi i działać przy pomocy doktryn socjalizmu" Wiek 86. 26.2

223

165

Włóczkowy -a -e, ⸗ żart. „włóczkowa robota, trudnić się włóczkową robotą" = włóczyć się, wałęsać się. „Czy kuzynek lubi włóczkową robotę? — Pasjami. — Bardzo wierzę, bo nic innego nie robisz, tylko się ciągle włóczysz" T. Kostr. Tyg. Il. 2.16.120.

224

166

Włóczni - i. ż. lic. poet. zam. włócznia „A ku obronie tej ziemicy włóczni, którą walczył Maurycy, dziwnego blasku i jasności, tobie włóczni święta, a mnie kości." T. Lenart. Ks. zbior. Wojc. 48.

<u>Włość</u> -i. ż. <u>-ści</u> -i. lm. 3) bez l. mn. zbior. meton. włościanie, mieszkańcy włości „Tam włość już kończy ucztę: krążą miodu dzbany” Ad. Mick. 3. 313 (W temże meton. znacz. jest u Lindego „wołości,” gdzie postawił „?”)

226

107

Włosiennik -a. m. -ki -ów mn. ptak ob. Wędr. (1879)

3. 6. 383. (Nº 154)

227

Wmiesić -ił -i st. cz. dkn. wgnieść, wtłoczyć, wcisnąć, mieszcząc t. j. gniotąc włożyć, nałożyć „Jakżeś czapkę wmiesił!" W. Pol 7. 5. „I zaledwo od biedy o tem jeszcze wiedział, jak szablę po szlachecku na sobie przewiesić, albo kołpak na głowę po rycersku wmiesić" ib. 14.

Wmodlić się -ił -i st. kaim. dkn. wprosić się, dostać się gdzie modląc się, prosząc gorąco „Stary Greza wmodlił się do orszaku" J. Krasz. Dw. Zmarłw. 3. 148.

229

168

Wnioskodawca – y. m. wcy – ców. m. ten kto podaje jakiś wniosek „Trzeba – ciągnął dalej wnioskodawca – pokazać ludziom palcem niebo, aby stracili z oczów ziemię.” Elp. Mło. i Sta. 2. 87.

Wnioskować – ał – kuje st. cz. ndkn. „Są tacy ludzie, takie fizjonomje, z których wnioskować można, że nie umieją, nie mogą być w życiu czem innem jak podnóżkiem” Elp. Mło. i Sta. 2. 69.

230

169

Wnuczę-gcia n. -częta-cząt mn.-zdob. wnuk „Powieść, którą u komina stary dziadus opowiada, a wnuczęta zasłuchane dumają" B. Bol. Tat. 1. 33.

Wnuk-a m. § 1. mn. wnukowie m., a wnuki, gdy mowa o obu płciach zbiorowo

Wnyk - a. m. ki - ów mn. Łapka druciana na zające zastawiana przez złodziei zwierzyny „Znaleźliśmy na ścieżkach śniegowych, któremi zające na żer z boru na pole wychodzą, trzynaście sztuk tak zwanych „wnyków" to jest w koło zwiniętych drutów z pętlicami zaczepionemi się przy najbliższym krzaku, na które nadbiegły zając wpadłszy, uduszonym zostaje" Echo 1879. 37 § prow. w Kuj. Dobrzyń. „wnyki", plagi, razy, uderzenia „Dość żem zrana oberwał wnyki" Kuj. Święt. 1870. 1. „Dostał tęgie wnyki" O. Kol. 4. 278 § w z. Chełmiń. „wnyki" narowy, złe przyzwyczajenia, upartość „To tylko psie wnyki". Z niem. Nicken" A. Krasnow. Alb. wetor. 311.

171 232

Woal-a. m. 1e-ów, Woalka-i. ż. Lki-lek nm. franc. voile, zasłona z tkaniny przejrzystej jak tiul, gaza i t.p. przypinana przez kobiety do kapelusza, dla ochrony twarzy od ostrości powietrza „Za trumną szła czarnym woalem osłonięta, kobieta" J. I. Kraszewski 1878. 78 „Zawsze swą twarz przysłaniała grubą woalką" J. Zachar. Dzies. lit. 5. 4. (1)

Woalować-ał-luje st. cz. ndkn. Zawoalować dkn. fr. voiler Zasłaniać twarz woalem „Kobiety najstaranniej zawoalowane w ten sposób, aby nie ukazać nic oprócz oczu" M. Siemir. Amic. Kont. 184. (2)

(1) „Ci co ją mimo woalu widzieli w kościele mówią że ma być cudnie piękna" B. Bol. Hybr. 305

(2) „Z mroku... kareta, w której ktoś czeka, zawoalowana dama, która w nią wsiada..." Hej. G. Lwow. 1887. 164.

Woda -y. ż. § przysł. i rozm. sposoby mów. „Wodę wa-
rzyć, woda będzie" przelewać z próżnego w
puste, próżne gadanie, bezcelowe, bez re-
zultatu „Cicha woda brzegi rwie" z cicha
pęk, udający niewiniątko, wilk w owczej
skórze. „Puszczać się na bystrą wodę" odwa-
żyć się na krok ryzykowny „Widząc koniecz-
ność stanowczego kroku, puścił się na by-
strą wodę. Mówił tak przeszło pół godziny."
St. Grudz. Echo 1879. 198 „Oblać kogo zimną
wodą" ostudzić z zapału.. „Gdy weszła, po-
rwałem się ku niej żywo i nagle, jakby mnie
kto wodą oblał.." H. Sienk. G. pol. 1876. 18. (1)
§ „woda" blask, ogień, jaki wydają drogie
kamienie. || fig. o czemkolwiek „pierwszej
albo czystej wody" w najprzedniejszym
rodzaju, gatunku „Ma to być talent
pierwszej wody.. jak brylant" J. I. Krasz. 33.
98 „To Loreta paryska.. tylko najpierw-
szej wody" B. Bol. Hybr. 14. „Toś waść
gracz pierwszej wody! Niech waści kule

byś!" H. Sienk. Og. i mie. 3. 257 „Mało który z pisarzy pozostawił po sobie tak bogaty skarb charakterystycznych czystej wody typów" Tyg. Il. 2. 5. 311 § „woda" pewien rodzaj obszycia u sukien w fałdki naśladujące fale na wodzie „Trzebaby stanik przerobić, dodać ubranie ze wszystkiem... Mam ziurnale, damy jakąś wodę... ogarnirujemy raz czy dwa razy u dołu..." A. Wilcz. Fot. 1. 156

(1) „Wodę komu zamącić" szkodzić komu w drodze, szkodzić, przeszkadzać „Dobra, łagodna, wyrozumiała, mimo uszu puszczała wszelkie komeraże sąsiedzkie... nikomu wody nie zamąciła" T. T. Jeż 2. 396

(2) „Dziecko koliczki i ogląda. Co za wielkość i ogień, ach jak cudna woda!" J U Niemc. 2. 224.

§ w l. mn. „wody" z przymiotnikiem określającym, morze, pewna część oceanu „Stary marynarz... nie jeden orkan przebył na chińskich i japońskich wodach" B. Bol. Tul. 1. 225 na morzach chińskim i japońskiem

234

173

<u>Wódeczka</u> -i. ż. ♀ w mowie ludu mianow. w pieśniach niekiedy jako zdrobn. wody (nie wódki) „I skoczyła Kasiuchna do bystrej wódeczki" O. Kol. 1. 138 „Przyszli rybacy na łowy, nałeźli dziecię u wody — Coześ ty dziecię robiło, coś tak wódeczkę zmąciło?" ib. 166. „A ja się stanę małą rybeczką będę pływała bystrą wódeczką" Lanow. 6. 129.

235

Wodewil -u. m. 1e -ów mn. franc. vaudeville, śpiewka okolicznościowa, śpiewki zakończające sztukę teatralną; drobna komedyjka ~~prosa~~ w której djalog przeplatany jest śpiewkami; rodzaj nawskroś narodowy francuzki „Śpiewał coś z francuzkiego wodewilu" Tł. Kwar. 73. 151. „Teatra przedstawiają najczęściej powykrzywiane francuzkie wodewile" A. br. tr. dzieła 11. 111.

<u>Wodnica</u> -y. ż. lm. -dnic. § mit. słow. boginka wodna, nimfa, rusałka rzeczna lub jeziorowa „Gdy w pełnię księżyca ciche łono Wisły blask srebrny rozświeca, swobodnie pląsają wodnice urocze, nurzając w jej fali złociste warkocze" S. Prusz. Pow. poet. 3.5 „I piękne wodnice splatając dłoń wieńcem, w ślad gonią swawolne za bladym młodzieńcem" ib. 6.

237
174

<u>Wodomyj</u> - u. m. je - ów mn. miejsce wymyty rów przez wodę, wodomiek, ~~rów~~ „powóz zataczał się i co chwila przechylał w wodomyje"
J. Krasz. 17. 48.

Wodopój - u. m. je - ów mn. prow. rus. miejsce
gdzie się poi konie lub bydło „Z Czecha-
mi ani Pomorcy, ani Polanie w zgodzie
nie byli i u wodopoju nawet, gdy się
czeladzie spotkały, łajały się i do owrze-
pów porywały" J.I. Krasz. Syn. król. I. 172.

Wodospust – u. m. sty – ów um. – prow. rowek, fosa, przegon do spuszczenia wody deszczowej z pola, łąki i tp. „ Czyni uwagę, że złe gospodarzy, że wodospustów na łące nie wiele" Wł. Syrok. Paw. 4. 34.

Wodostan - u. m. wy-ów lm. stanu wody w rzece, jeziorze, stawie pod względem wysokości, to jest przyboru i opadu. „Dalsza robota przy filarach wodnych musiała dla kry i niepewności wodostanów na razie być wstrzymaną" G. war. 1885. 120. 3. „Przy obniżeniu się obecnie wyższego wodostanu, naczelnik departamentu technicznego na miejsce budowy zjedzie" ib. „Toczyła się sprawa o zatopienie łąk, przez samowolne podniesienie wodostanu przy młynie.." N. Ref. 88. 288. 3.

177 241

Wodwóreczko -a. n. wodwórko ? odrzwia ? „I przyjechał w podwóreczko i zapukał w wodwóreczko, wyńdź, wyńdź kochaneczko" O. Kol. 1. 184.

178 242

<u>Wódzca</u> -y m. -cy -ców mn. wódz, przywódzca „Nucili piosenkę pochodu nowemu wódcy, co harcował z przodu" S. Goszcz. 2.64.

179

Wódzia - i. ż. dzie - i. nm. zdrb. z pochwałą wódka, wódeczka, gorzałeczka, sznapsik „Łyknąwszy lampkę wódzi naszej starej, czułem nieznyte natchnienia zadzie" Kur. Świąt. 1872. 64. „Dorożkarz... drzemy na koźle - pieszo ciemięga, zwłaszcza gdy łyknie wódzi" Mucha 1878. 8 „Po szóstej butelce wódzi pić przestał" Wiek 1882. 207. 3. (257.22)

Wodzianka - i. ż. zupa z wody i chleba lub bułki, kapłonek „Cudów dokazywała, aby najtańszym kosztem wyżywić całą rodzinę. Opędzano dzień wodzianką, kartoflami, kaszami i herbatą" M. Bał. pans. dziady 193. „Kupiła za kilka centów chleba, nagotowała wodzianki i zaniosła dzieciom" ib. 115.

Wodzić się -ił -i cz. zaim. ≈ prowadzać się, ciągać się, pasować się z kim „Zwykli się do kąta chować, kiedy się szlachta o nich aż za barki wodzi" W. Pol 3. 152.

<u>Wołkinie</u>, <u>wołkynie</u> pl. prow. odmiana czarnych jagód w lesie rosnących. Podlasie Ziemia Stężycka Ryki.

<u>Wojak</u> -a m. <u>cy</u> mn. ten co dużo wojował, zaprawny w boju, „Wojennik" (u Ld.) dziś nieużywany. „Nasz Skrzynecki wojak, dzielny, światy, Poprowadził naszych ruchów wśród zwycięstw i chwały" Śpiew. pol. 1. 161. § w Galic. każdy żołnierz, ~~[illegible]~~ służący w wojsku „Zagadał językiem łamanym nieco, co zdradzało w nim wyćwiczonego wojaka albo urlopnika" J Dzierzk. 8. 395.

<u>Wojacki</u> -a -ie <u>Wojaczy</u> -a -e mający naturę i przymioty wojaka „Była już w nim dusza wojacka" J Dzierzk. 8. 358. „Młoda krew w nim wojacza zawrzała" J I Krasz. Bo. Zmarłw. 1. 5. „Bolesław wielki sam też podczas wiódł takie życie wojacze" ib. 6.

<u>Wojaczka</u> -i ż. wojowanie, rzemiosło wojaka. „Nie mógł siedzieć spokojnie, bo go djable do wojaczki parło." J Dzierzk. 8. 358 „Za młodu bawił się wojaczką." A. Wilcz. Łot. 1. 113. „Wojaczka to dla mnie nie przynieje" Bodz. Opow. hist. 196. „W progi domowe wrócił ze świata i ciężkiej wojaczki"

S. Prusz. Zagr. więz. 7. „Na wojaczkę wyjechał, w siódmym roku powracał" Pieśni lud. O. Kol. 1. 177.

<u>Wojenka</u>-i. <u>Wojeneczka</u>-i. ż. zdrob. wojna, używ. w poezji, szczególniej ludowej. „I z Cygwą tylko (gadał) o starej wojence" W. Pol Po. 1. pań. ktm. 14 „Na wojenkę kosa w rękę, kobiałka przez ramię" T. Lenar. Ract. bit. 22. „Zabębniono, zadzwoniono, na wojenkę zatrąbiono" O. Kol. 4. 59 „Gdzie to jedziesz Jasiu? na wojenkę Kasiu; na wojenkę daleczko" ib. 60. „Na wojence bolą ręce, na służbie boki" ib. 1. 419. „Jedzie braciszek z wojeneczki, wiezie siostrzyczce sukieneczki" ib. 211. „A jak ci mnie na wojence zabiją zieloną mnie kitajeczką nadkryją" tamże 6. 114.

Wokacja - ji. ż. cje - cyj mn. łac. vocatio, powołanie z natchnienia pochodzące, skłonność wrodzona. „Oprócz ludzi, co mają wokację służyć Bogu i chwalić go, gdzież się podzieją sieroty stare?" J. Kwan. 32, 41

Wokalny -a -e nmz. fran. vocal, łac. vocalis, na głosy t. j. do śpiewu ułożony, nie na instrument. „Podczas zabaw wykona chór stowarzyszenia kilka utworów wokalnych" G. lwow. 1885. 132. 3.

Wolant -a m. -ty -ów mn. [v. -u. m.] i zdrob. Wolancik -a v. -u m. -ki -ów mn. powóz na resorach nie kryty t. j. bez pokładu. „Kazałem zaprządz do lekkiego na dwie osoby wolanta” H. Sienk. G. pol. 1876. 19. „Hej! zaprzęgać co tchu najlepsze konie do wolanta” S. J. Dyk. Ost. Sejm. 2. 47. „Lekki wolancik, którym powoził Jerzbic, unosił panią Firsbaumową” M. Gawal. Blichtr 23. 204.

185 250

Wołczak-a m. ki-ów, Wołec-łka. m. łce-ów, Wolik-a. m. ki-ów mn. młody wół, wołek albo: biedny, lichy nie wielki wół. „W stajence ledwie para wolików" J. J. Krak. 71. 12. „Chude woliki nasze" ib. 58. „W tym piecu kilka sztuk cieląt i baranków upiecby się dało, a w gwałtownej potrzebie jaki taki wolik by się pomieścił" J. J. Dyk. Ost. Dym. 1. 9.

184 251

Wolec-ał-i st. nij. ndkn. z Galicyi. sposób wyrażania się, napotykany i u najlepszych pisarzy: „wolałby, wolałoby" = lepiej by było, gdyby... raczej by „Edmund! nie zwodzić! wolał by łby strzelić do mnie, ranić, nie tyleby bolało" A. kr. Fr. kom. 1. 230. (1)

Wolej przsł. prow. na Rusi, raczej, lepiej, stosowniej „Nie marnie przepada, kto nam źle życzy – niech sam zginie wolej!" W. Syrok. Gaw. 4. 19

(1) „Nie wysiadaj, wolisz ze mną zostać." A. kr. Fr. Dziełu 9. 128 „Co pan dziś taki ciekawy – wolałbyś zwrócić swoją ciekawość do swojej żony" ib. 222. „Zamiast tu siedzieć wolałbyś się postarać dla mnie o danserа" A. kr. Igoz. Bar. Alina 24. „Ot wolisz się kokosić przebiegać, żeby służny dziś" J. Dzierzb. 2. 18.

185 252

Wolnodumca - y. m. cy mn. rus. człowiek wolnomyślny, liberał „Wolnodumcy włoscy urządzili demonstracyę na cześć rewolucyonisty Lucatellego..." Wiek 1886. 220. 4.

186 253

Wolnościowy -a -e, ~~od~~ tyczący się wolności „Będziemy strzegli wolnościowych urządzeń naszej konstytucji przeciw wszelkim dążnościom reakcyjnym" G. nar. 1882. 274. 1.

187 254

Wolterjanin -a. m. v. ninów ~~rjanie~~ rów um. zwolennik wolterjanizmu, człowiek wolnomyślny, niedowiarek, sceptyk, niereligijny, bezbożnik, dziś nowe odpowiednie miano: bezwyznaniowiec „Pierzgowscy od owego kapitana który powrócił z Francji zupełnym „niedowiarkiem Bożym," spotykało się woltarjanów mnóstwo" J.I. Kras. Tydz. 5. 712. „wśród współczesnych panów i paniczów, po większej części wolterjaninów był żarliwym i nieugiętym katolikiem, trzymającym się ściśle przepisów kościoła" Jul. Falk. Obr. ost. pokol. 1. 139. „Bezbożnik! wolterjanin!" K. Zal. Art. 264. 36.

Wolterjanizm -u. m. przejęcie się duchem Voltaire'a, wolnomyślność, sceptycyzm w rzeczach wiary, ogólniej: niereligijność, bezbożność „W mieście wszystko, nawet wiara, podchodzi pod prawidło mody; na wsi toż samo małpiarstwo głupie doprowadza bardzo rozsą-

VERTE

dużych zwrotu ludzi do powierzchownego wolterjanizmu, który na ustach mają tylko" J.I. Kras. 13.127

<u>Wolterzysta</u> -y. m. <u>-ści</u> -stów mn. zwolennik i naśladowca Voltaire'a „Już to sam Pan Bóg tak urządził, a Wolterzyści napróżno przeciw temu występują." Kłosy 13.38.

<u>Wolter</u> -a m. <u>-ry</u> -ów mn. fotel wygodny à la Voltaire, wolterowski „Były tam szezlągi, fotele, kozetki, woltery, berżerki" J.I. Kras. 1.59. <u>Wolterowski</u> „Rozparty w Wolterowskim krześle, twardo zasnąłem" A. Kr. Fr. Dzieła 11.100.

255

188

Wół-u m. ły-ów mn. § w porówn. „jak wół" = coś wyraźnego, jasnego, widocznego cf. były „Jest albowiem jak wół wyraźne prawo w kodeksie obywatelskim..." An. Wi. 3.14 „Dzień jak wół" = jw. dzień zupełny(1) § Przysł. „Zapomniał wół, kiedy cielęciem był" zapomina, że także był kiedyś młodym „On do tego, jak wół do karety." niezdatny, nieżdany.

(1) „Wstawaj, dzień jak wół, a ty się wylegasz" A. Wilcz. Woły rob. 97.

256

189

ob. Wołokita u L.

<u>Wołokita</u> -y. m. <u>ki ci</u> mn. prow. włóczęga „Lada przybłęda, wołokita, będzie nam z pod nosa brał gospodarskie córki!" J. I. Kras. 5. 76. „Stary ubogi szlachcic podróżny, wołokita" B. Bol. Tut. 1. 84.

Wołyniak - a. m. ki v. cy - ków mn. rodem z Wołynia, mieszkający na Wołyniu, Wołynianin, Wołyniec „Spotkali w drodze młodego Wołyniaka" JJ. Krasz. 73. 132.

Woń -i. ż. nie -ni mn. daw. wonia, zapach osobliwie przyjemny „Pokrzepił się parą pastylkami miętowemi, których woń rozeszła się po pokoju" J.J. Warsz. Wiek 1878. 53.

259

191

<u>Wont</u>! prow. to samo, co: won! [wen!] precz! cf. ten "Wypędziła go wont!" Jerzy Myciel. wiek 1883-10.

260

192

Wozik -a. m. -ki -ów mn. zdrob. mały wór, wózek
„Pozatem konie opatrzyć, bo to potrzeba będzie i pod siebie ze dwa, i pod pocztowych, i pod wozik mieszczonych"
J. I. Krasz. Tyg. II. 2. 5. 313.

<u>Woźneński</u>-a-ie, od woźnego, woźni, woźnowski, właściwy woźnemu. „Protazy śpieszył włożyć swą woźneńską odzież" Ad. Mick. 3. 154 „Przypominał... różne swoje dawniejsze woźnieńskie przypadki" ib. 161. „Za krzesłem sędziego stojąc niewzruszenie, ciągnął woźneńskim głosem swoje oświadczenie" ib. 146.

262

193

Wpadać -ał -a, ndkn.

Wpaść - wpadł - wpadnie st. uż. dkn. ξ - na co, do myśli, myślą, znaleźć w głowie, trafić na co „Co tu poradzić? kusa rada, przyjdzie już nałożyć głową... Twardowski na koncept wpada, i zadaje trudność nową." Ad. Mick. 3. 42. ξ w grach niektórych, jak preferans, ćwik i t. p. przegrać, nie zrobić obowiązkowej lub deklarowanej gry „Znowu wpadłem! ale kto z Waszmością niepodobna grać w preferansa. Ma dziewięć, a gra siedm!" J. Zachar. Bibl. lit. 2. 659 „Waszmość zawsze wszystko psujesz... czy nie wpadłeś dopiero na ośm w karo, zrobiwszy zaledwo sześć sztychów" ib. 660 „Preferans mnie wyrabiał w sobie wszystkich grających... gdy się widzi że wpaść trzeba, nie kupując nic w talonie" L. Kunic. Tyg. Il. 16. 75 „Zapisuje się wisty na tych którzy wpadną" ib. cf. bet, becić ξ imiesł. jest „pr. „wpadły" lub „wpadnięty." „Za dworem ku wsi, stała chata stawa na poły w ziemię wpadła" B. Bol. Tut. 1. 66. „Spał, z chmurną twarzą, z wpadłemi oczyma, blady, zmęczony

cierpiący" J.I. Krasz. 75. 89.

Wpisowe -ego. n. opłata przy wpisywaniu się do jakiego interesu, rodzaj zadatku pod przepadkiem t. j. który się w żadnym razie nie wraca „Teraz takie ciężkie czasy na nasze kantory... wpisowe zniesione" A. Wilcz. Łot. 1. 74.

264

194

__Wplétać__, prow. up. „Ledwo ~~się~~ pan się przez próg wpléta jużci Kasia go czém prędzéj wita” O. Kol. 1. 101.

265

Wpłynąć -ął -nie cz. nij. dkn. Wpływać -ał -a ndkn.
ś - na kogo lub na co, skłonić, (namówić) nakło-
nić kogo do czego, lub wpływem swoim
zdziałać co, „Postanowiłem pogadać
z żoną aby jakoś wpłynęła na ciocię
i namówiła ją do..” A. Wilcz. Fot. 1. 165.

266

Wprost przysł. = wręcz, po prostu, krótko mówiąc, nie inaczej jak... „Ja się tych stosunków wprost boję" J. I. Kras. Wiek 1878. 69.

267

195

Wraz przysł. = razem, zarazem, jednocześnie. „I ty zuchwały, i twoja gromada, wrazbyście poszli w głębinie" Ad. Mick. 1.10. „Czy myślisz... że wraz jestem i sługą i panem?" A. hr. Fr. Kom. 1.15 „Przeszłe troski, prace, wszystko wraz nagrodzone was oboj- ga szczęściem" ib. 2.140. „Więc jak Westalkom w Romie, tak w rodzinie wszystkim wraz sercom stać przy niem na straży." Ad. Pług Ogn. dom. 1874. 1. „I słyszy jak sowy z puchami wraz nocą, nad dachem bratexskim grobowo chichocą" S. Grusz. Pow. poet. 3.61. „Pójdziemy z tobą wraz — Nie trzeba ja sam polecę" M. Dat. Wiek 1878. 283.

Wraźny -a -e, prow. Kij. w sam raz przypadający, dobrze pasujący, dogodny.

Wrażliwy-a-e, czuły na wszelkie wrażenie
„Dobroć jej serca niczem się nie umia-
ła hamować i wybuchała naiwnie. Wra-
żliwa jak listek mimozy, z niczem się
nie taiła, kochała gwałtownie, niena-
widziła śmiertelnie; każdą myśl i u-
czucie objawiała mimo wiedzy swej
z całą szczerotą." J.I. Krasz. 2.128.

269

196

<u>Wrażenny</u>-a-e, wrażliwy, czuły na wrażenia
„Była zbyt wrażenną, abym tę metodę
wychowania do niej zastosować była
mogła” An. Wi. 5. 31.

270

Wraży-a-e, rusyc. wrogi, nieprzyjazny „Rozchodzili się znużeni, z przekleństwem lub tą boleści przytrzymywaną, by jej wraże oko nie postrzegło" J. I. Kras. 2. 126.

197 271

Wróbel - bla m. ble - i. [rów] lm. § przyst. „wróble na plewy łowić" = durzyć kogo, tumanić pięknemi słówkami, obełgiwać „Możnaby wymyślić coś lepszego, bo teraz już nie ma takich wróblów, któreby się na taką plewę dawały chwycić" G. nar. 1883. 15. 3. „Starego wróbla na plewy nie złapie" ob. wróbel § „wiedzą już o tem, albo śpiewają o tem wróble na dachu" = rzecz powszechnie wiadoma „W tem wszystkiem trudno dopatrzeć konsekwencji, bo wszak i wróblom na dachu wiadomo, iż jeśli kto, to wychodźtwo polityczne polskie przeciwne jest ruchowi socjalistycznemu" G. nar. 1883. 15. 1. § „wróble na dachu" = niepewne rzeczy, dalekie, wątpliwe, „~~[illegible]~~ a jeść chce się codzień"

Ale to dalekie rzeczy, - wróble na dachu. A. Wieniaw. Nad Wilią 59 § przyst. na rzecz niepewną: „Lepszy wróbel w ręku niż dzię-

ciot na sęku" v. „Jeżeli się oglądasz na to, że jaki może lepszy trafi się zalotnik — rzecz niepewna. Lepszy wróbel w garści, niż kanarek na powietrzu" A. hr. Fr. Kom. 4. 182.

§ „Słówko wyleci wróblem, a wróci się wołem" ib. 186.

198 272

Wronisty-a-e, prow. wrony, czarny, kary „Po czemużeś ich poznała? po konikach wronistych po szabelkach złocistych" O. Kol. 1. 13.

Wrony-a-e ξ prow. zam. wroni, z gatunku wron „Wrone ptactwo krasze po powietrzu" W. Pol 7. 238.

Wrosnąć - ął - śnie st. cz. dkn. ; imiesł. ma dwojaki: „wrosły" i „wrośnięty." „Kapitan jak wrosły do desek, patrzał na ten szał żywiołów nie nowy dlań z zimną krwią starego marynarza" B. Bol. Tul. 1.225.

274

Wróżyć - ył - y st. cz. ndk. ¶ przysłowiowo „na dwoje babka wróżyła" = rozmaicie jeszcze być może „Pani Maciejowa, która zna wszystkie tajemnice, powiada, że jeszcze na dwoje babka wróżyła" J. Zachar. Dzieł. lit. 2. 675. Dobrze nam było ze starym Łagodą, Bóg raczy wiedzieć czy tobie będzie dłużej? na dwoje wróżka, ej na dwoje wróży!" W. Syrok. Gaw. 4. 32.

275

201

Wrzawny -a -e, wnie przest. wrzawliwy, pełen wrzawy „Wrony wrzawnie zwołują się." W. Pol 7. 239

<u>Wrzątek</u> – tku m. wszelki płyn będący w stanie wrzenia, wrzący, war, ukrop. „Soli znajdzie się trochę. I miarka soli wleciała w wrzątek" J. Chęc. Ks. zbior. Woj. 276.

<u>Wrzeć</u> – <u>wrzał</u> – <u>wre</u> cz. nij. ndk. się – czem,

ob. objawić, pod kipieć — objawiać się hałaśliwie, głośno, uderzająco „Wybrzeże przystani przypomina mrowisko wrzące życiem od rana do nocy" Wiek 88. 130. 2.

<u>Wściubiać</u> -<u>ał</u> -<u>a</u> sł. cz. ndk. <u>Wściubić</u> -ił -i. dk. § gdzie niegdzie u ludu „wściubiać". Jest rzeczownik „wściub" w przysłowiowem wyrażeniu „był ślub, teraz będzie wściub."

203 278

Wściec się, zaimk. dkn. § przen. tryw. przepaść, zniknąć gdzieś, niewiadomo gdzie się podzieć „Pisali i mówili, póki się nie znudzili, i projekt ów się wściekł!" Mucha 1878. 31.

Wściekle przysł. „Protokulista pisał coraz wściekłej, a miał taki jakiś sposób pisania, że skakał prawie po stole i po papierze" B. Bol. Prąd burzy 96.

279
204

Wsiczka – i. ż. zdrb. lud. wieś, wioska „I przez wędrowała od wsiczki do wsiczki aż do swojej matusiczki" O. Kolb. 1. 264. Górny Szląsk.

280

205

Wsiowy-a-e do wsi należący „na trwogę szczekają przez noc całą psy wsiowe" W. Pol Poezje 4. 239.

<u>Wsmętnić</u> -ił -i st. rzadk. prawdziwa lic. poetica:
ma to być niby: przyzwyczaić do znosze-
nia cierpień w smutnej rezygnacji „Do
serc wsmętnionych w cierpienie wszysco-
we wlewałeś bicie, śród nicestwa, nowe"
Z. Krasiń. 2. 302.

282

Współopieka – i. ż. opieka sprawowana wspólnie z drugą osobą. „Nadanej współopieki nie zwierzę nikomu” A. kr. Fr. kom. 1. 253

Współsprawca - y. m. spólnik, pomocnik w dokonaniu pewnego czynu, pospolicie występnego „Sądź, potępiaj... ale niech w wyroku twoim i współsprawcy też zapomnianymi nie będą" B. Bol. Hybr. 74.

Współuczestnictwo - a. n. bez l. mn. - uczestniczenie wspólnie z kim „Pościła nowennę na tę intencję, przypuściwszy do współuczestnictwa pannę Krystynę” J. I. Kras. 73. 25.

285
206

<u>Współwierca</u>-y. m. wyznawca tej samej wiary
„Procenta jakie żydzi opłacają swoim
współwiercom od pożyczonych sum, są pro-
porcjonalnie ogromne" J. I. Kraszewski. 32.68.

Współwięzień -źnia. m. razem więziony, ~~tow~~ towarzysz więzienia „Fakt opisany kilkakrotnie swoim współwięźniom opowiedział" Śled. sąd. 9. mar. 1882. 283. 3.

Współzalotnik -a m. cy-ków mn. współmiłośnik, rywal „Ależ tak śmiesznym nie będzie, Stangi jak współzalotnik w jednym ze mną rzędzie" A. Kn. Fr. Kom. 1. 13.

Współzawodnictwo -a n. -ctwa -dnictw lm.

współubieganie się, pójście z kim w zawody. „Wywóz nasz (spirytusu) na południowe rynki może stać się wprost niemożliwym, gdyż nie wytrzyma współzawodnictwa niemieckich gorzelników, tak hojnie przez rząd bonifikowanych" Wiek 1887. 215. 3.

Współzawodnik -a. m. -cy -ków im., idący z kim w zawody do jednego celu, u Lind. spółzawodca. „Niedając się ubiedz współzawodnikom z zapałem wpadli na bastion." B. Bol. Tel. 1. 352.

290

~~207~~

Wstajać -ał -c, w mowie lud. Kuj. Sandomier. zam. wstawać „Ctery lata wiernie stużył gospodarzowi, rano wstajał — siecke krajał, niech on sam powi" Sandom. O. Kol. 2. 139.

291

Wsteczник - a. m. człowiek cofający się wstecz, nie idący z postępem, konserwatysta.

„Szajka wsteczników, owa straż gasząca ducha żary, w obłudy maskę skryta twarz — tak zlękła się ofiary" Djab. 1882. 19. 1.

292
208

<u>Wstęga</u> -i. ż. § w jęz. złodziej.: droga „A nie jedźcie wstęgą ino manowcami” O. Kolb. 1. 284. od Grodziska, Nadarzyna cf. struga.

<u>Wstęga</u>, <u>wstążka</u> - § fig. „Siedli puszczając długie sine wstęgi dymu” J. I. Krasz. 33. 39 „Ujrzał na niebie wstęgę sinego dymu, unoszącą się w powietrzu” Ib. 5. 55 „Na złomy skał, błękitną wstęgą strumień się zlał” J. B. Zales. 1. 122 „Tutaj Wisła złotołuska objęta płomienistą wstążką bór zielony” Ed. Wasil. 317.

§ fig. rzeka, strumień, droga wężykowata „bo srebrnych wstęgach, przez białe doliny suną się same jak szare godziny” A. Kr. Tr. Ojczyzna nasza. wiersz.

293
209

Wstrętliwy -a -e wie przym. wstrętny, wstręt obudzający „Znać z ubioru zamożny obywatel, ale dziwnie niemiły i wstrętliwej fizjognomji" J. I. Kraszewski 72.17.

294
210

Wstrzykiwać -ał -kuje ndk. cz. przech. wstrzykać raz po raz „Wstrzykiwania morfinowe” M. Dąb. Pani. Dziady 241

295
211

Wstydno przysł. „Schylaj głowę nisko, bo ci czapkę widno, jak zobaczy szynkarewka to nam będzie wstydno" O. Kolb. 1. 286 Tarnów

Wstyd – r. m. ξ „wstyd pić" = wstydu doznać „Nie było co myśleć tylko na koń co najśpieszniej, aby wstydu nie pić, ostatnim będę" 77. krak. Tyg. IU. 2. 5. 315. „wstydu się najeść" w tem samem znacz.

296

212

Wświdrować się zaim. dkn. tryw. dostać się, wcisnąć się głęboko „Wzrok jéj biegł w otwarte szeroko oczy pana Piotra, wświdrował się w nie i przeniknął aż do głębi serca" T. T. Jeż Poz. Tyg. 1866. 332. „Raz wświdrowawszy się do Zahajec, zaczął robić układy z kredytorami" J. Dzierzk. 2. 15.

297
213

Wszechbezmiar - n. m. -ry -ów. lm. poet. w najwyższym stopniu bezmiar, nieskończoność. „Za nim - przeszłości zmierzchające tonie! Przed nim - rozwarte wszechbezmiarów błonie!" Z. Krasiń. 2. 262.

Wszechmądrość – i. ż. mądrość bezwzględna, najwyższa „W płytkich liberalnych teorjach widzą wszechmądrość socjalną" Kur. lwow. 1883. 266. 1.

Wszechpotężny -a -e mający najwyższą potęgę, wszystko mogący. „Utrzymują że złoto jest wszechpotężne, a ile też miłości można za nie nabyć? Fałszywego, kłamanego jej objawu dostaniesz dość, ale miłości prawdziwej - ani szczypty." Kurier 1886. 216.

<u>Wszechstronność</u> – i. ż. przymiot pozwalający na działalność we wszystkich kierunkach. – „Polka moja, deklamacja moja, figury mazurowe moje, niech mi kto pokaże tutaj taką wszechstronność talentu" M. Bał. prac. prow. 1. 3.

<u>Wszechstronny</u> – a – e. ~~nie przym.~~ posiadający przymiot wszechstronności, we wszystkich kierunkach zdatny, na wszystkie strony skierowany (1)

<u>Wszechstronnie</u> przysł. ze wszystkich stron. „Sprawa zasługuje na to, aby ją wszechstronnie rozebrać" Kur. lwow. 1883. 266. 1.

(1) „~~Nie było [illegible]~~ Co do sposobów i środków wpływania na opinię, stronnictwo liberalne nie zaniedbało żadnego. Nie było demonstracji, rocznicy lub zgromadzenia, na którychby nie przypominano o konieczności porozumienia. Nie było też ani jednej mowy, wygłoszonej przez członków liberalnych, w którejby akcja gabinetu i stronnictwa konserwatywnego nie uległa surowej krytyce. Taka więc <u>wszechstronna</u> i ruchliwa działalność mogła wywrzeć wpływ

na opinię" G. lw. 88. 137. 1. „W szkołach roko-
wałem wielkie nadzieje, nazywano mię
wszechstronnym geniuszem i przepowiadano
mi świetną przyszłość" M. Dąb. Żydówka 35.

Wszechświat – u. m. bez l. mn. wszystek świat w najobszerniejszem pojęciu, wszystko co jest stworzone i istnieje w nieskończoności. „Odszukiwałem wieczorem na niebie konstelacje zapamiętane z mapy wszechświata" J. Lam Gł. do post. 1. 27.

302

Wszechwładza -y. ż. wszechwładztwo „O ile społeczeństwo będzie zdrowszem moralnie, o tyle będzie ono trudniejszem do poddania się pod wszechwładzę złota." Rola 4. 302.

Wszyściuchny, Wszyściusieńki, Wszyściuteńki, Wszyściutki -a -e, intens. wszystek w zupełności „Dostanie sto złotych i zapłaci za mnie wszyściusieńko" A. Wiśniew. Nad Wisłą 14. „Zerwała policyja, strząśli het-do nitki, wszyściuteńko" D. Bol. Kredbury 124. „Więc dziś szaleją za mną wszyściutkie oczy." Kur. Święt. 1874. 26. 2.

304

215

Wszystko kiego. n. ž w 2 przyp. „wszystkiego" przysłówkowo = nie więcej jak, tylko „We Lwowie była wszystkiego dwa razy z matką, aby odwiedzić ciotkę" J. Dzierzk. 5. 12. „Kas dla sprzedaży biletów nie ma tu wcale, funkcye kasyera, ekspedytora i t. d. załatwia jeden wszystkiego konduktor" G. lwow. 1887. 153. 2. „W pułku jazdy zbytkowo ubranym, a rzadko kiedy płatnym, miałem z domu wszystkiego sto dwadzieścia dukatów rocznie." A. hr. Fr. Dr. 11. 146.

Wszystkowiedz-a. m. dze-ów. mn. człowiek o wszystkiem wiedzący

Wszystkowiedza-y. ż. bez l. mn. wszechwiedza, świadomość wszystkiego „Obejrzał się i począł powoli robić mi inwentarz naszych majętności i interesów, który mnie w końcu przeraził... i obnażył... - Były w nim rzeczy, rzeczy takie, które w przekonaniu naszem nikomu na świecie nie mogły być wiadomemi. Udatem, że lekceważę ten dowód wszystkowiedzy - alem w duszy był zgnębiony." JI Krasz. 2. 33. 71.

Wtajemniczać cz. ndkn. Wtajemniczyć dkn.
przypuszczać do tajemnicy, poświadamiać
z czemś trzymanem w tajemnicy (·) „Bywał
on tak częstym w domu ich gościem, że go
już uważali za swego - nikt wszakże nie wta-
jemniczał go w rzeczywisty stan interesów"
St. Grudziń. Echo 1878. 256. „Z tego wszystkiego
dla mnie jedno było najdroższem, żem zosta-
ła wtajemniczoną w sztukę i rozkoszy jakie
ona daje skosztowała" J. I. Krasz. Wiek 1878. 30
(·) odkrywać tajniki

307
218

__Wtorek__ - rku, m. __rki__ - ów mn. 5) przyjęcie, wieczorek i t.p. mające miejsce peryodycznie w dzień wtorkowy. „Bywałem u hrabiego na wtorkach" H. Sienk. Humor. Worsz. 1. 20.

308

219

Wtrąjalski-iego. m. żart. człowiek wtrącający się do wszystkiego. ż. Wtrąjalska-iej „I byłoby im zupełnie błogo, gdyby nie szept opinii publicznej, tej wtrąjalskiej we wszystkie ziemskie sprawy" Bies. lit. 3. 398

309

Wtórować cz. ndk. Zawtórować dk. = naśladować, czynić toż samo, potwierdzać słowem lub czynem. „Gdy podniósłszy kielich zawołał: pijemy na zgubę pogan, a podniesienie imienia chrześcijańskiego!... wszyscy mu zawtórowali ochotnie..” J. I. Kraszewski. Tyg. II. 2. 5. 313.

310
220

Wtrynić cz. dkn. posp. trywr. włożyć, wsadzić, wcisnąć, wścibić „I wtryniwszy w okno głowę, podziwiał oczka habrawe" Kur. Świąt. 1883. 36. 4.

<u>Wujaszek</u>-szka m. <u>szkowie</u>-ów. mn. zdrb. wuj „To mi był zuch z wujaszka!" J. A. Fr. Kom. 1. 210 § posp. nazwa dawana przez kobiety złego życia mężczyźnie, który je utrzymuje

<u>Wujcio</u>-a, <u>Wujek</u>-jka, <u>Wujko</u>-a m. -owie-ów mn. zdrb. i spieszcz. wujaszek „Nigdy tego wujcia nie kochałam bardzo" A. Dol. Dzien. Sev. 38 „Wtem do naszego pokoju wchodzi wujcio" ib. „Przyznam się że wujcio za długo siedzi w Karlsbadzie" A. Wilcz. Fot. 1. 4.

<u>Wujostwo</u>-a n. § zbior. wuj z żoną „Poczciwi wujostwo żyć bez nas nie mogąc, za nami się tu sprowadzili" Kl. Hoffm. Pam. 1. 110.

<u>Wujenka</u>-i. ż. żona wuja § w Galicji powszechnie wujanka cf. stryjanka „Ja z wujanką piliśmy kawę" A. Wr. Fr. Dz. 11. 207.

312

221

Wulkaniczny -a -e od wulkanu, z działania wulkanu to jest ognia podziemnego powstały § fig. pełen ognia, zapału „Porywał swoją wymową wulkaniczną." M. Gawal. Dźwon. 1886. 323. (1)

„Grecy, Rzymianie a ostatecznie Arabowie pozostawili w tym kraju wulkanicznym ślady swej kultury." ib. 327. „Wiele ziemi odłogiem leży w postaci wulkanicznych miejscowości" Wędr. 3. 3. 36.

(1) „To płomieniec, wulkaniczna głowa" A. Kr. Fr. Dziela 7. 253.

313
222

Wybitka -i. ż.

Wybita -ej. ż. od st. wybić, tylko w przysłowiowem wyrażeniu: „do wypitej i do wybitej" = do kieliszka i do bójki. „Kochano go niezmiernie, bo z ludźmi żyć umiał, i do wypitej i do wybitej, do kart, do śpiewki, do kieliszka, słowem, nieoceniony człowiek" Jt. Uważ. 2.154. „Do wypitej i wybitej zuch zawsze" ib. 32.23.

Wybitka -i. ż. „do wybitki i do wypitki" = do tańca i do różańca, do wszystkiego. „Birbant i hulaka, gotów do wypitki a po tej nabierający rozumu i chęci do wybitki" G. nar. 1882. 249. 2. § grać w warcaby „na wybitkę" t. j. pozwalając dać sobie wybić jaknajwięcej.

<u>Wybitny</u>-a-e § wybijający się ponad zwykły poziom, odznaczający się, głośny „Wypada mi koniecznie wybitniejszą w świecie zająć pozycję" Z. Mell. Groch. wian. 13. ~~§~~ zwracający uwagę, odróżniający się, podpadający pod oczy „Życie towarzyskie w ogólności, nie ma tu żadnych cech wybitniejszych, wszyscy niemal są oddani wyłącznie swoim obowiązkom." Wiek 1887. 233. 3. (?) „Zajmować wybitne stanowisko w b. Banku Polskim" G. lw. ~~18~~88. 128. 4. (?) „Sprawy bułgarskie przestały być obecnie przedmiotem zajmującym w sposób wybitny gabinety europejskie" Wiek 88. 133. 2.

223 315

<u>Wybolec</u> <u>się</u> -<u>ał</u> -<u>eje</u> st. zaim. dkn. § wyżalić się, wy-
narzekać „Dawał mu się wybolec, ig-
dzie że ulgę przyniesie wywnętrze-
nie" J. I. Krasz. Wiek 1882. 37, 1.

<u>Wybór</u> – r. m. <u>ry</u>-ów mn. zw. l. mn. „Wybory" czynność wybierania wolnemi głosami, osób mających pełnić obowiązki publiczne urzędników, posłów na sejmy i t. p. („Wybory obywatelskie są u nas jednem z najsilniej zajmujących wydarzeń" ~~E. J. Dyk. Art. Sejm.~~ J. J. Warsz. 19. 78 to pod: Wydarzenie), „Oznajmił, że musi jechać na wybory urzędników mające nastąpić wkrótce" ib. 77. „Wyborowicz bawi się wyborami, zajmuje się niemi jak wódz wyprawą" ib. 85. „Co do prawdopodobnego rezultatu wyborów, żadnych pewnych czynić niepodobna wniosków" Wiek 1887. 41. 1.

227 317

Wyborczy-a-e, tyczący się wyborów i porządku wybierania posłów „Co do prawdopodobnego rezultatu wyborów, żadnych pewnych czynić niepodobna wniosków, podczas agitacji bowiem zbyt wiele nowych a poważnych w grę wchodziło czynników, które w ostatniej jeszcze chwili, nadać mogą akcji wyborczej zwrot nieprzewidziany" Wiek 1887. 41. 1. ‖ wojsk. wyborowy, wybrany z najlepszych „Kompania pierwsza od prawego w każdym pułku jazdy, a w każdym batalionie piechoty była kompanią wyborczą, odznaczała się pąsowemi szlifami i niedźwiedziemi, lub innego rodzaju kołpakami od innych kompanii" A. hr. Fr. Dz. II. 127.

318
225

<u>Wyborowicz</u> - a m. <u>cze</u>-ció mn. pouf. z pewnem lekceważ. człowiek czynny przy wyborach, wyborca „Dawny sejmikowicz a dzisiejszy wyborowicz, znakomita to w powiecie figura" J. I. Kraszewski 19. 82 „Wyborowicz nadyma się, on pewien siebie i co on zechce stanie się" ib. 83 „Wyborowicz zna powiat, stosunki obywateli, ilość dusz w każdym majątku" ib. 84. „Wyborowicz bawi się wyborami, zajmuje się niemi jak wódz wyprawą." ib. 85.

319

226

Wybredniś-sia m. śie-cio mn. człowiek wybredny, wybrydnik „Zagraniczni wybrednisie uskarżali się, że Polacy kożuchem śmierdzą" K. Szajn. Jad. i Jag. 1.24.

Wybuchliwy-a-e, mający własność wybuchania, eksplodjowania, eksplodujący; „W magazynach fabrycznych nie wolno przechowywać w jednym bldynku więcej nad 500 pudów materyi wybuchliwych"; ~~wiek~~ Wiek 1887. 229. 2.

321

Wybyć -ył- będzie st. nij. dkn. ż prow. ubyć, ustąpić „Z owych jednostek niemasz tak mizernej, której wybycie ze świata nie pozostawiło po sobie pamięci” B. J. Wyb. Ost. Sejm. 2. 74.

322

228

Wycacać -ał -a st. cz. dkn. pięknym zrobić, wy-
piękrzyć „Nauczyła mnie jak się obcho-
dzić z rękami i tak mi je wycacała,
wygładziła, wyszlifowała, żem ich pra-
wie poznać nie mogła" D. Bol. Dzien.
Sev. 31.

Wycałować -ał -łuje st. cz. dkn. ucałować do syta

§ ; Wycałowywać -ał -wycałowuje ndkn. całowaniem zastępować mowę, porozumiewać się przez pocałunki, „Usta ich spotkały się, zwarły i pozostały tak połączone... wszystko co mieli sobie powiedzieć, wycałowywali ustami" H. Sienk. G. pol. 1876. 26.

Wycelić -ił -i st. cz. dkn. u Mickiewicza, zam. wycelować „Kozak odwiódł, wycelił, nie czekając wystrzelił.." Ad. Mick. 1. 75. „On mi z rąk flintę wyrwał, wycelił, wystrzelił" ib. 3. 113.

Wychmarzać -ał -a st. ~~rz.~~ cz.? ndkn. parować, wyziewać parę „W czerwcu słońce jest w pełnej sile; ogromne obszary łąk i błot, ogołocone z roślin, wychmarzają z powierzchni wód stojących parną atmosferę" W. Pol 7. 271.

Wychodni-ia-ie, od wyjścia w znacz. zaczęcia rozpoczęcia, z którego się wychodzi, od którego się zaczyna, który służy za pretekst. „Punktem wychodnim jej macierzyńskiej troskliwości był wzgląd na duszne syna zbawienie" T. T. Jeż. Wrzec. 7

327

232

Wychodzić się -ił -i cz. zaim. prow. wyzwolić się od czego przez starania, uwolnić się „Nie wychodzi się niewymodli żaden stan od pokuty Bożej.." B. Bol. Tul. 1. 170.

328

233

Wychowaniczka -i. ż. czki -czek um. zdrob. wychowanica „Nie moja to córeczka tylko wychowaniczka” O. Kol. 1. 220.

Wychowawca -y. m. Wychowawczyni -i ż. (Ld. przytacza wychowalnik i wychowywaciel, zaś podług niego wychowywacz brzmi zbyt twardo, a wychowawcy przestarzałe) ten lub ta, co wychowuje kogo „Nieoceniona moja wychowawczyni i dobrodziejka ciocia Tonia” El. Orz. W zim. wieczór 60.

329
234

Wychrzcianka - i. ż. nki - nek um. - przechrzcianka, neofitka „E! to wychrzcianka, a z żyda nic dobrego nie będzie" Zb. Wrzos. 72. 116.

Wychuchać -ał -a cz. dk. za pomocą chuchania dobrać czego „A gdy mrozy pościskały, tak że szyby zamarzały, wtedym chuchał, chuchał, chuchał, pókim dziurki nie wychuchał!" J. A. Św. Kom. 1. 184. § wypieścić, wycackać „W starych domostwach każda część, najdrobniejszy szczegół, wypracowane, wychuchane, obmyślane na trwanie, wygodę" J. I. Kras. 76. 9.

831

236

Wyciąć - ął - wytnie st. cz. dkn. § lud powsz. mówi: wyciąć, wycięna, wycięni „Wycięna go (kula) wedle pasa" O. Kol. 1. 249.

Wyciérać -ał -a sł. cz. ndkn. § myśl. deptać pole szukając zwierzyny „Gdy staniesz na pole, z jaką troskliwością wycierasz i wzrok ślepisz, nim ruszysz kota" Spuść. niem. 68.

333

237

Wycieruch-a. m. chy-ów mn. człowiek wycierający podejrzane kąty, brudas, „zbogacony przypadkiem, knajpiarz, wycieruch warszawski" Now. 1882. 95. 1 Felj.

334
238

Wychlić się - ił - i st.kaim dkrz Żyrow - posp. dobrze się wyżydać, wyssać.

335

239

Wycyganić cz. dkn. wyłudzić, wyszachrować, wykpić co od kogo „Żydzi wycyganili u męża grunt, z czego ja z dziećmi żyć będę"

Ślad. sąd. 5 nov. 1882. 285. 3.

336
240

Wycywilizować -ał -zuje st. cz. dkn. uczynić kogo cywilizowanym || -się st. zaim. nabyć cywilizacji, ogłady, stać się cywilizowanym. „Rzemieślnik warszawski, choć się wycywilizował, ma coś zawsze staroświeckiego w sobie" J. I. Kracz. 33. 14.

Wyczekiwać -ał. -kuje st. cz. ndkn. czekać na co cierpliwie „Według zapewnień z innych źródeł, zamierzają Niemcy, jak dotąd, tak i nadal zachować względem Francyi postawę wyczekującą." wiek 88. 136. 1.

338

241

<u>Wyczerpujący</u> -a -e, imiesł. słowa wyczerpywać się; przym. i — <u>co</u> pozost. dokładny, gruntowny wszechstronny t.j. zupełnie rzecz, kwestję i t.p. wyczerpujący „Towarzystwo nadesłało nam w dniu dzisiejszym tak zaproszenie na Zjazd o którym mowa, jak i wyczerpujący program zajęć Zjazdu" Wiek 87. 192. 3.

339
242

<u>Wyczeszki</u> - ów. mn. to co odchodzi, ~~przy~~ odpadki przy czesaniu włosów, włókna i t. p. „Włoski kupuję, wyczeszki, wyczeszki piękne panie i panny, na modne loki, na modne loki!" Mucha 1871. 14. Dod. „Wymieniona miejscowość nastręcza łatwość korzystnego zużytkowania nawet odpadków lnianych (wyczesków)" Now. 1878. 97.

340

<u>Wyczka</u>! wykrz. głos zachęcający na charty, wskazujące zające, naż go! „Razem ozwali z tyłu: wyczka, wyczka! i z psami znikli w ciężbach pytu" Ad. Mick. 3. 37 „Tu Wojskiemu poznano krzyk: wyczka! Tuż z pod koni smyknął szarak" ib. 117.

341
243

Wyczłowieczyć się -ył -y cz. zaim. dkn. pozbyć się natury ludzkiej; podnieść się duchem - oderwawszy się od rzeczy ziemskich. „Zakonnice zdawały się szczęśliwe, a co najdziwniejsza w żadnej z nich nie dostrzegła tego nadziemskiego jakiegoś wyczłowieczenia, tego podniesienia ducha, które się jej tu zapowiadało" J. I. Krasz. Tyg. powsz. 1882. 162.

Wyczytać -ał -a st. cz. dkn. ‹ zużyć, zniszczyć przez ciągłe czytanie „Na komodzie leżało kilka wyczytanych książek" J.I. Kracz. 16. 100.

Wydajność, -i, ż. bez l. mn. własność wydawania plonu, przynoszenia zysku, urodzajność, plenność — mniejsza lub większa ilość wydatku, jaki obiecuje pewien produkt. „Pod względem wydajności, wełna w tym roku w owczarniach utrzymanych lepiej, dochodzi ze skopów do $4\frac{3}{4}$ funta ze sztuki, z matek do $4\frac{1}{4}$.” Wiek 1887. 128. 3.

Wydarzenie-a. n. nia-rzeń lm. zdarzenie, to co się wydarza, wydarzyło „Wybory obywatelskie są u nas jednem z najsilniej zajmujących wydarzeń" JJ. Zwar. 19-78.

Wydawca -y m. wcy -ów mn. ≈ ten który własnym nakładem wydaje t. j. drukuje dzieło, książkę, pismo peryodyczne. „Do Zymela, wydawcy kalendarzy, nie tak ~~ła-~~ ~~two~~ się było łatwo dostać, bo drukarnia jego i składy które zarazem polską i hebrajską literaturę w sobie zawierały, położone były wśród brudnych ulic izraelskich" J. I. Uwarz. 25. 30 „Odczytał ich napis: Drukarnia /Dworca/. – A ot. 'może pierwsze wydawca.' przypominam sobie, żem widział podpis jego na nakładach" ib. 33.

346

245

Wydawnictwo -a. n. -ctwa -nictw mn. wydawanie to jest łożenie kosztów na druk dzieła, pisma perjodycznego i t.p. || dzieło, pismo i t.p. wydane drukiem „Co do ogólnego ruchu wydawniczego w Niemczech mamy sprawozdania i porównawcze cyfry. Okazuje się..., że w dwóch działach liczba wydawnictw się zmniejszyła, najbardziej w teologicznym i w historji i jeografji" Jd. Kraw. Wieb. 1877. 146.

Wydawniczy -a -e, tyczący się wydawania drukiem i wydawnictw. ob. powyżej przykł.

<u>Wydeklamować</u> -<u>ał</u> -<u>uje</u> sł. cz. dkn. wypowiedzieć z deklamacją „Nastąpiła replika równie rozżarzona i niemniej wydeklamowana" J. I. Krasz. Szkalowar. 1. 52.

247 348

Wydelikacać -ał -a st. cz. ndkn. Wydelikacić -ił -i dkn. czynić delikatnym, przyzwyczajać do wygód „Wydelikacenie zawczasu odjęło mu chęć do pracy" J.I. Kraszew. 58. 25.

Wydelikatnieć -ał -eje st. nij. dkn. stać się bardzo delikatnym „Mój Boże, jakżeś to panie Julianie wydelikatniał!" ib. 1. 21. „Przez te dwa lata, w których jej nie widział, rysy twarzy wydelikatniały, wysubtelniały, jakby pod dotknięciem dłuta znakomitego rzeźbiarza" M. Bał. Biały murz. 232.

248 349

Wydłużać -ał -a st. cz. ndkn. Wydłużyć -ył -y dkn. wyciągać wzdłuż, przedłużać, zbyt długim czynić. „Artysta ma nabytą już, przez powtarzanie utrwaloną, skłonność do wydłużania postaci.." St. Krz. Bluszcz. 22 3. (1)[5] — się st. zaim. przedłużać się, długim się stawać. „Sekundy wydłużały się w jej wyobraźni, najmniejsze skrzypnięcie w podrażnionym słuchu robiło się łoskotem" B. Prus Kur. Warsz. 1878. 247.

(1) „Wydłużone lilijny sanskrytu" A. Dygas. Kwiaty 1. 2.

Wydroże -a n. ża -y lm. bezdroże, miejsce w którem łatwo się wydrożyć, z drogi zboczyć, zabłąkać się. „Straszne Pausylipu zwaliste wydroże!" Ad. Mick. 3.79.

Wydrzeć - wydarł - wydrze, st. cz. dkn. § wykarczować, pole zarośnięte krzakami oczyścić, wszystko zaorać „Pole choć brzeżinę, odłogujące, porosło, mogłoby się łatwo wydrzeć" 77 Kwart. 71. 137.

Wydrzeć się st. zaim. § powieszyć odzienie, bieliznę, nie mieć nic całego, nie mieć się w co odziać „Ma wiele sprawunków koniecznych do zrobienia dla siebie, bo powiada, że się na wsi wydarła i zacofała w ubraniu okropnie" B. Bol. Dzien. Sev. 29.

250 352

Wydudlić -ił -i sł. cz. dkn. dudląc wypić „Wieleż wydudlili? – Około czterdziestu butelek" J. I. Kraszewski 78. 6.

__Wydychać__ __się__ st. zaim. wysapać się, dychając wypocząć „Marynatę złup, pysek obetryj, wydychaj się i będzie" T. T. Jeż Nowo. (codzi) 1878. 8. 3.

<u>Wydzielina</u> -y, ż., -ny, -lin, mn. med. głów. w l. mn. „wydzieliny." zwykle płyn powstający w skutek przemiany materji dokonywającej w organizmie zwierzęcym i wydzielający się na zewnątrz. „Koń chory... ale wydzieliny z nosa jeszcze nie zielone?" A. Wilcz. Łot. 1. 146.

355
251

Wyelegancieć -ał -eje st. nij. dkn. stać się elegantem „Aleś wyprzystojniał, wyrost, wyelegancioł! daj go katu!" B. Bol. Hybr. 51.

Wyelegantować -ał -tuje st. cz. dkn. ob. elegantować

385

252

Wyfalbanować -ał -nuje st. cz. dan. falbanami przystroić „Przysadzista i ciężka, ciężarną jeszcze wyglądała w zanadto trochę wyfalbanowanej sukni" El. Orz. Kraj 1882. 25. 2.

357

253

Wyfilozofować cz. dkn. wymądrować, wymyślić, wykombinować „Strój jej wedle najświeższego kroju z Paryża wyfilozofowany był, ażeby odmłodzić" J. I. Kras. 36. 17.

358
254

Wyfiokować się - ał - kuje st. rzim. dkn. wystroić się w fioki, ubrać się z przesadną elegancyą „Jakto! zamiast spotkać piękne panie w zwyczajnych ubiorkach, wolisz zastać je wyfiokowane?" J. Narz. Tyg. Il. 2. 6. 114.

259 255

Wyfraczyć się -ył -y st. zam. dkn. wystroić się we frak, „W przedpokoju przyjął mnie wyfraczony lokaj." Z. Mor. Tyg. Il. 16. 93. „Zmierził ją widok tych lalek wyfraczonych" M. Gawal. Rom. i pow. 8. 386 „Pierwsza wizyta... czysto literacka... ale że są tam kobiety...— Aha! rozumiem. Musiałeś się wyfraczyć" Hej. G. lwow. 1887. 127. 2.

Wygląd - ądu ~~m.~~ bez l. mn. pozór zewnętrzny, wyraz fizyognomii, wyglądanie na coś „Miasto ma wygląd prawdziwie pańskie" Trippl. Echo 1880. 217. „Mężczyzna z wielką rudą brodą, z wyglądem rozbójniczym" Wiek 1880. 253. 3. „Dostał aż dwa razy po fizyognomii, rzeczywiście mającej wygląd proszącej się o zaaplikowanie kilku policzków" Gaz. nar. 1882. 249. 2. „Zwiędła już młodość, zwiędły wszystkie wdzięki, nowiutki dukat ma dziś wygląd miedzi" Kur. Świąt. 1883. 61. 2. „Przypatrzmy się dzisiejszemu wyglądowi miasteczka" T. J. Necki Czas 88. 136. 1. „W eskadrze angielskiej przed innemi wyróżniają się okręty wielkie pancerne... cały wygląd eskadry bardzo piękny i imponujący" Wiek 88. 130. 2. „Może posiadać niegdyś formy i wygląd przeciętnego człowieka, ale teraz wydawał się raczej upiorem ~~jej~~ przypomnieniem" El. Orz. W zim. wieczór 71.

Wygłaszać -ał -a st. cz. ndk. Wygłosić -ił -i dk.
wypowiadać głosem, jawnie, ~~mówić~~, głosić
„Zarząd wygłaszał pochwały o niezrównanych zdolnościach swoich dzieci" A. Wilcz. Fot. 1. 180. „Nie było ani jednej mowy, wygłoszonej przez członków liberalnych, w którejby akcja gabinetu nie uległa surowej krytyce" G. lw. 88. 137. 1.

362
257

Wygódka -i. ż. dki -dek mn. zdrob. wygoda 3) posp. wychodek, prewet, trauzet.

Wygodniś -sia m. sie -siów mn. człowiek lubiący wygódki, wygód; „Wygodnisie grzebali sobie doły, aby im w nich cieplej było" J. I. Kraszewski Dw. Zmartw. 1. 167.

Wygodnisia -i. ż. sie -dniś mn. kobieta lubiąca wygody.

Wygórowany-a-e = przesadny, nadzwyczajny, zbyteczny, niesprawiedliwy

„Miał go w ręku. To też postanowił sobie, że jeżeli będzie stawiał jakie wygórowane żądania, puści go z kwitkiem" M. Bał. pań. dziady 250.

364
259

Wygwałcić -ił -i st. cz. dkn. gwałtem dobyć, siłą i przemocą dostać „Trza się przebić, trza wygwałcić dla siebie to co ci brakuje" Z. Kaczk. 4. 291.

<u>Wygwizdać</u> -<u>ał</u> -<u>zdże</u> st. cz. dkn. <u>Wygwizdywać</u> -<u>ał</u> -<u>zduje</u> częst. § gwizdaniem wyrazić jakąś nutę, pieśń „Zaczął wygwizdywać jakiegoś skocznego ratajera" A. Wilcz. Woły rob. 94.

Wyinwentować -at -tuje st. cz. dkn. wynaleźć, wymyślić „Zaczynam posądzać poetów że skomponowali miłość jak wyinwentowali Feniksa, Smoka i Salamandrę." B. Bol. Wybr. 151.

367

260

Wyjaić się -ił -i st. zaim. dkn. żart. posp. niby zniósł jaje, zdobył się na co niefortunnie, wypuczył się – albo też to, co: wykrzył się

368
261

Wyjęzyczyć się -ył -y st. zaim. dkn. rubaszn. wysłowić się, wytłomaczyć się w jakiej kwestji „Umiał się i wypisać i wyjęzyczyć" T. T. Jeż 2. 28.

Wyjrzeć-ał-y st. cz. dkn. ; stara forma Wyźrzyć, Wyździrzyć zachowuje się u ludu, „wyździrzyj ino Kasiu Kasieńczko wyździrz Kasińka nieboże, masz krawczyka w komorze" O. Kol. 1. 90.

370
263

Wyjść – wyszedł – wyjdzie st. wy. dkn. § lud zachowuje niekiedy przest. formę: „wynić", w trybie zaś rozkaz. zam. wyjdź, mówi: wyńdź, lub: wyjdzi, wyńdzi, wyńdź „O wyńdźże wyńdź, moja kochanko" O. Kol. 1. 7 „Wyńdź, wyńdź bratowa, niebożczyka katowa" ib. 18 „Wyjdzi, wyjdzi babulenko, biedna ja sierota" ib. 138 „Wyńdzi, wyńdzi kochaneczko, powiedz do mnie słowo" ib 4. 23 cf. pójść, przejść, zajść i wzejść (1) § gdy mowa o wykonaniu utworu muzycznego lub wydobywaniu efektu malarskiego „wyjść" znaczy: wydać się, sprawić efekt „Koncert Händla, mimo że łączy w sobie wiele trudności, wyszedł bez skazy i zmierzoną precyzją" G. nar. 1878. 268. (2)

(1) „Zajechał ci pod okienko, a wyńdzi, wyńdzi Kasieńko" O. Kol. 1. 174. „I zajechał przed pokoje, wyńdzi do mnie serce moje" ib. 177 „Kasiu, Kasiu, kasieńko, wyń-

dzi do mnie kochanko" O. Lud. 1. 180 „kasieńko, wyńdzi, wyńdzi serdeńko" ib. 181 „Wyńdź, wyńdź matko moja, czy też żyje Kasia moja" ib. 183 „I przyjechał w podwóreczko, wyńdź, wyńdź kochaneczko" ib. 184.

(2) „Najlepiéj wychodzą z tej żywej galeryi sylwetki żydów, chałaciarzy, mówiących mieszaniną żargonu i łamanej polszczyzny" Quis Obrz. 23. 155.

Wykaleczyć -ył -y cz. dok. okaleczyć jednego po drugim „Burzuszej krzyże! bo słyszysz jak tam Dymna ryczy; pies Jankowski mi braci wszystkich wykaleczy!" W. Pol 3.165.

<u>Wykaligrafować</u> -<u>ał</u> -<u>fuje</u> st. cz. dkn. wypisać pismem kaligraficznem, „Wrócił do celi, aby tam wykaligrafować akt, który mu spisać polecono" J. I. Kraszew. Dw. Żmartw. 3. 102.

373

206

Wykłóć - wykole st. cz. dkn. § przytłowiowo: „oko wykol, choć oko wykol" ciemno, ni nie widać, „już się zciemniło, ba, ciemno było, jak to mówią „oko wykol" albo vulgo „w pysk daj." A. kr. Fr. Dzieła II. 67.

374

267

Wykłuwać -ał -a st. cz. ndkn. wykałać, kłując dziurawić, dziurki robić, wybijać, wydzierać, wydobywać „Zapal sobie cygaro, puszczaj dymu kłęby, potem się napij wody i wykłuwaj zęby" St. Dog. Kom. 1. 173.

Wykłuwacz -a m. cze -ów mn. wykałaczka, coś ostro zakończonego do wykłuwania zębów „Srebrny wykłuwacz do zębów." G. Lwow. 1887. 139. 4.

Wykałaczka -i ż. wykłuwacz, zębodłub

Wykojarzyć -ył -y cz. dkn. prow. Kuj. wygnać, wypędzić szczegól. z towarzystwa, gromady. oppos. skojarzyć

Wykoleić cz. dkn. wyrzucić z zwykłej kolei. (1)

— się, głównie stosuje się do wszelkiego rodzaju pociągów biegających po szynach żelaznych „Maszynistę oskarżono o przyczynienie się do wypadku wykolejenia pociągu" Now. 1878. 97. „Lokomotywa wykoleiła się tak, że zatamowała przejście pociągowi osobowemu" Kur. War. 1878. 264 „W skutek podmulenia nasypu kolejowego wykoleił się pociąg" Słowo 1882. 284. 3. „Wykoleiła się lokomotywa w chwili, kiedy pociąg pędził z największą szybkością" Nowa 1883. 9. 2.

(1) „Plejada poetyczna, do której należał, nienawidziła prawidłowych karbów życia dla tego, że nieraz spotykała pod ich znamieniem obojętności, bezmyślności, apatyczne pierwiastki, kołyszące do letargicznego snu społeczeństwo. Wykolejeni więc szukali torów nowych, rozbijali się o wszystkie życiowe skały, topili we wszystkich nurtach" Zygz. Echo 1878. 225. 4. „Mogą zajść różne zmiany w skutek których zostaniemy wykolejeni, bę-

dziemy musieli porzucić pracę, do której przywykliśmy od młodości." Ill. Kur. Wiek 1886. 152.

270 377

Wykonceptować -ał -tuje sł. cz. dkn. koncept wymyślić, wykoncypować. „Nord wykonceptował jakąś kwestję rumuńsko-austrjacką bardzo dla pokoju niebezpieczną." Przegl. polit. (Lwów) 88. 112. 1.

271 378

Wykorstować się -ał -tuje st. zaim. dkn. korsta na co powieść", wyekspensować się „On się biedaczysko wykorstował na ten sklepik" A. Wilcz. Fot. 1. 31.

Wykrętas -a m. -sy -ów mn. zakręt w piśmie, figlas, ogonek „Przypatrywał się złoconym gzemsikom, figlom i wykrętasom na murze" J.I. Kracz. Tyg. Il. 2.11.79 „Bez wahania położył swoje nazwisko z potężnym wykrętasem" A. Wilcz. Fot. 1.242. „Kreślił zawzięcie jakieś wykrętasy po papierze" M. Bał. Pańs. dziady 103.

380

273

Wykrochmalić cz. dk. — § fig. „wykrochmalony" sztywny, sztywno się poruszający „Dobry ton nie jest jednoznacznym z wykrochmaloną sztywnością" Prawda 1883. 33.

381
274

Wykrot-u. m. ty-ów mn. § jama utworzona przez wywrócenie się wielkiego drzewa wraz z korzeniami „Była to część lasu nadzwyczaj zarosła, gdzie znajdowały się wykroty, to jest jamy pod korzeniami starych drzew wywróconych przez burzę." H. Sienk. G. pol. 1876. 20; „Wykrot był tak głęboki, że schowaliśmy się weń z głowami" ib.

382

275

Wykukać -ał -a st. cz. dkn. - kukaniem wywołać. „W sali przyległej, na starym gdańskim zegarze kukułka wykukała chrapliwym głosem godzinę drugą” H. Sienk. G. pol. 1876. 2 ‖ co na kim lub u kogo, skłonić do czego, zmusić, wydobyć po wielu trudnościach.

Wykurczać się -ał -a st. zaim. ndk. Wykurczyć się Dk. rozkurczać się, rozciągać się ze skurczenia „Dolne litery połowa, wykurcza się w brzuch i żebra" Ad. Mick. 1. 33.

Wykusić -ił -i st. cz. dkn. kurażą wymódz co na kim „A ona koniecznie prosi, prosi, że nikomu nie powie, nie i nie, tak wykusiła na niem: dzie i skąd. Tak jej powiedział" Wieś Zawada pow. Nowo-Sądecki Karol Mátyás G. lw. 88. 145. 2.

Wylądować -ał -duje st. cz. dkn. – kogo z st. nij. przypłynąwszy statkiem wysiąść na ląd fig. żart. przybyć, zajechać gdzie „Na dobitkę, jakaś jeszcze nieznajoma figura, z cudzoziemska wyglądająca, wylądowała nazajutrz przed pałac" J. I. Kras. 73. 67.

386

278

Wylegiwać się cz. zaim. częstotl. często się wylegać

„Godzinami całemi wylegiwać się pod ścianą." M. Gawal. Dworzec 1886. 323.

387
279

Wylęgacz -a. m. cze mn. ten co wylęga, przyrząd do wylęgania się drobiu z jaj. „Kokoszki wszystkie w sztucznym wylęgaczu wyklute się z jajka" Kurjer 1886. Dod. 119.

Wylutnić -ił -i st. cz. dkn. lic. poet. wyśpiewać, wyrazić za pomocą harmonję niby wygrać na lutni „Kto z żywiołów kłótni, z bitwy miejsc i lat harmonię wylutni, rytmem stworzy świat?" Z. Kras. 2. 288.

Wyłamać cz. dkn. Wyłamywać ndkn. 3) o człowieku i w ogóle istocie żyjącej: przez wyginanie i wyłamywanie członków giętkim uczynić. „Był to człowiek, którego wszystkie ruchy dworactwem przesiąkły — nadzwyczajnie zgrabny, giętki, wyłamany gdyby nauczyciel tańca lub fechtunku" J. I. Krasz. 36. 19. „Cały zgięty, wyłamany, pokorny, ucałował rękę królewską." ib. 54.

390

781

Wyłączność – i. ż. śń – i. ż. specjalność, wszczególna cecha odróżniająca kogo lub co, wyłączny przywilej służący komu „Chłodne szyderstwo jest wyłącznością szczęśliwych i możnych" J.I. Krasz. 3.60.

Wyłomotać cz. dkn. wybić, wygrzmocić, wy-
łoić „Dziad go wyłomotał i powiódł sobie"
O. Koll. Kuj. 1. 113.

392

Wysłowić -ił -i st. cz. dkn. wyrazić, wysnuć z łona, z siebie, wypowiedzieć: „każde dzieło drukuje się albo celem wysłowienia myśli filozoficznych, albo..." An. Wr. 1.17. „Ta wymiana kilku pospolitych i ciężko jakoś wysłowionych grzecznostek, zniecierpliwiła Ewelinę" B. Bol. Hypv. 105 §— -ić się jako st. zaim. „Bez woli, tej wielkiej dźwigni do czynu, geniusz nawet wysłowić się nie może" J. I. Krasz. 1.49.

393
782

Wymachiwać -ał -chuje st. cz. ndku czstl. machając poruszać „Patrzał na nagie drzewa, które czarnemi gałęziami zdawały się wymachiwać jak upiory" M. Gawal. Bluszcz 23. 315.

Wymieść - wymiótł - wymiecie st. cz. dkn. z przyst. „jak wymiótł" = niema wcale, znikło, przepadło, ani śladu, gdzieś się podziało. „W Trzemyśle niby cicho, niby spokojnie. Wojska jak wymiótł." A. hr. Fr. Dz. II. 171.

jest w B.

Wymigać się -ał -a st. zaim. dkn. posp. wyjść niebezpieczeństwa, wyplątać się z biedy. „Mam cię bratku, teraz już mi się nie wymigasz" Sewer G. nar. 1883. 187 „Dziecko wprawdzie po dwudziestoczterogodzinnych strasznych konwulsjach wymigało się od śmierci, ale w organizmie długi czas tkwiły skutki otrucia" Wiek 1887. 29. 3.

Wymijająco przysł. (z imiesł. od wymijać) nie odpowiadając wprost na pytanie, starając się nie wydać z swojem przekonaniem „Ale to niema nic niebezpiecznego? – pytała patrząc mu w oczy – Każda choroba, nawet najmniejsza może być niebezpieczną – rzekł doktor wymijająco, maskując dobrodusznym uśmiechem surowy wyraz oblicza" M. Bał. Paris. dziedz. 241.

Wymiotować /T. cz. ndkn. wymioty czyli womity mieć, womitować „Napisał receptę i zwracając się do piastunki spytał: czy malec wymiotował?" M. Gawal. Bluszcz 1886. 381.

398

285

Wymodlić -ił -i st. cz. dkn. § zniszczyć, zszarzać przez używanie do modlenia „Wzięta w rękę grubą i wymodloną książkę od nabożeństwa" Zd. Kram. 76. 26.

§ -się st. zaim. namodlić się do syta § przez modły wyprosić się od czego złego „Nie wychodzi się i niewymodli żaden stan od pokuty Bożej.." B. Bol. Tut. 1. 170.

399

Wymóg-u. m. używ. głów. w l. m. Wymogi-gów. wymagania, żądania. „Pismo to odpowiadało wielostronnym wymogom ówczesnym" K. W. Ogn. dom. 1874. 2. Woj. ~~Malinowskie~~ „Ze względu na wymogi jej rodziców, którzy o najświetniejszej dla niej marzyli partji, wypada mi koniecznie wybitniejszą w świecie zająć pozycję" Z. Mell. Grochowian. 13. „Mówi poprawnie i ze zrozumieniem: oto prawie wszystko czego od artystów w tych rolach można wymagać. Niestety, nie możemy powiedzieć, aby wszyscy tym wymogom odpowiedzieli" G. nar. 1882. 290. 4. „Stworzył dramat odpowiadający dzisiejszym wymogom scenicznym" Echo teatr. 4. 176. „Część nowa miasta odpowiada wymogom ulubionego i odwiedzanego licznie miejsca kuracyjnego." Przegl. polit. (lwow.) 1887. 298. 3.

400

787

Wymościć -ił -i st. cz. dkn. § wysłać coś np. wnętrze wózka słomą i t. p. „wózek ojcu sława-łem się wygodnie wymościł" J. Kwarz. 71. 20.

401.

288

Wymuskaniec -ńca. m. ńcy -ów. mn. elegancik wymuskany „Albo to ja jaki warszawski urwis, co jak obaczy dziewczynę, to zaraz zagląda do komory, czy jest wiano? — czy mi Pan Bóg nie dał dziesięć palców i siły za dziesięciu takich wymuskańców!"[13] A. Wieniaw. Nad Wisłą 15

402

789

Wymyślać -ał -a st. cz. ndkn. Nawymyślać dkn. na kogo, Zwymyślać dkn. kogo, grubemi, ordynaryjnemi słowami łajać. „Oficerowie co się nie nawymyślali, wołając że szelmy Polacy, hycle, rakarze, złodzieje Polacy" Pam. Kilin. 79.

Wynarodowić -ił -i · st. cz. dkn. postępować tak, aby doprowadzić ludność pewnego kraju do wyrzeczenia się swojej narodowości i zlania się z inną. „Nowosilcow był za wynarodowieniem zupełnem, bezwzględnem" D. Bol. Przed burzą 63. „Założeniem rządu było wynarodowienie podbitych" Dodz. Opow. hist. 122.

404
290

Wynaśladować -ał -duje st. cz. dkn. zrobić co tak samo jak ktoś, naśladując ściśle „Gdy ta moda nastała za granicą, otóż ją mamy i u nas, doskonale wynaśladowaną." J. T. Uwar. 16. 95 „W piśmie poznać było rękę niewieścią, tę rękę, któréj żaden na świecie mężczyzna nigdy wynaśladować nie potrafi" D. Bol. Dzim. Sev. 8.

405
291

Wynaturzać -ał -a w. cz. ndkn. Wynaturzyć -ył -y dkn. odejmować komu właściwą jego naturę, przekształcać ją. „Człowiek ciężko zrzuca barwę, którą przyjęto go życie i rzadko ulega zupełnemu wynaturzeniu" J. I. Kras. 73. 201.

406

292

Wyniesisty -a -e. prow. wyniosły, wysoki
" Czoło czyste wyniesiste gdyby u prosięcia" O. Kolb. Kuj. 2. 11

<u>Wynik</u> - u. m. <u>ki</u> - ów rezultat, wynikłość, skutek „Wybór delegata dał powód do całego szeregu uwag i artykułów, z których ~~[illegible]~~ przebija się oburzenie na wynik głosowania." Kur. lwow. 1885. 77. 1. „Broszura dzieli się na dwie części, z których pierwsza określa położenie ogólne, druga zaś jest rodzajem wyniku pierwszej i dla tego nosi tytuł: „Ce qui nous reste à faire?" Wiek 1887. 42. 2. „Ewentualny wynik interpelacji mógłby nowe zaniepokojenie wywołać na rynku pieniężnym i zaszkodzić wynikowi operacji, a nie udanie się jej pociągnęłoby za sobą dalszy spadek" G. Nar. 1887. 266. 1. „Rok się ma ku końcowi i niecierpliwie wyczekują wszyscy ogłoszenia ostatecznego wyniku operacyj rozmaitych instytucyj finansowych - aby się dowiedzieć czy w rezultacie zyski czy straty ponieśliśmy w ubiegłym roku" Przegl. polit. (lwow.) 1887. 297. 3.

408

Wyobrażicielka - i. ż. lki - lek mn. ta, co coś wyobraża, reprezentuje, reprezentantka
„Toczył się spór między dawnemi młodemi wyobrażicielkami płci pięknej."
G. nar. 1885. 45. 2.

409

293

Wyodrębniać się st. zaim. ndk. Wyodrębnić się - II-i dk. przyjmować stanowisko odrębne. „Odezwa zasługuje na publiczne skarcenie, nawołuje bowiem do zdrożnego wyodrębniania się" G. nar. 1885. 119. 3.

410

297

Wyolbrzymić st. cz. dkn. poet. wielkim, olbrzymim uczynić „I Pan się ocknie w swej sprawiedliwości. Jeśli początki twe były za małe, On wyolbrzymi koniec twoich chęci" W. Syrok. Gaw. 4. 162.

411

Wyosobnić -ił -i st. cz. dkn. Wyosobniać -ał -a ndkn. wyłączać, na osobnem stanowisku stawiać „W wyższem społeczeństwie (angielskiem) prawidłem jest, nie znać kogo się urzędownie nie poznało. Nic zabawniejszego nad położenia, w których owa arystokracya cywilizacji zmuszoną jest ocierać się o tłum bezimiennych;... przyszłoby zwątpić o świecie, gdyby takie wyosobnienie za kwiat wykształcenia uważać można" J. I. Kraszn. 2. 16. 18 „Oderwa.. dąży do sztucznego wyosobnienia miast i ich reprezentantów w Radzie państwa, jako jakiejś całości." G. nar. 1885. 119. 3.

412

absolute

Wypadek -dku m. dki -ów mnż. przypadek, zdarzenie, fakt zaszły niespodziane, w l. mn. „wypadki” zdarzenia doniosłości dziejowej, zwłaszcza mające charakter przewrotu, rewolucji i t. p. „Właśnie wówczas życie umysłowe w Warszawie po smutnych wypadkach budzić się zaczęło i rozwijać” Czas 1877. 74.

413
295

Wypakować -ał -kuję st. cz. dok. sj — się st. zaim. posp. zaspokoić obficie potrzebę naturalną, wysrać się dobrze cf. wyekspedjować się, wyciec się.

414

296

Wypęd - u. m. bez l. mn. pędzenie wódki. „Niekiedy sadzał go w gorzelni nakazując pilnować żyda i wypędu wódki" J. I. Krasz. Z 7 lat. woj. 2. 192.

415
297

<u>Wypichtać</u> się -<u>ał</u> -<u>a</u> cz. zaim. dok. prow. posp. wyplątać się, wykpić się

<u>Wypiek</u> - u. m. bez l. mn. wypiekanie, pieczenie
„wypiek chleba i bułek" § — <u>ki</u> - ów. mn.
i <u>Wypiekaniec</u> - ńca m. <u>ńce</u> - ów mn. gorą-
czkowy rumieniec na twarzy „Po-
wiedzieli mi, że między zabitemi jest dzieci-
szynka - mówiła drżącym głosem, z wypie-
kami na twarzy - to pewnie moje dziecko"
G. nar. 1881. 297. 2 „Dostała zimnych dresz-
czy i silnych wypieków na twarzy" Fr. Wa-
lisz. Now. 1882. 109. „Kufer musiał być cięż-
ki bo aż jej się porobiły wypieki na twa-
rzy" B. Prus ib. 292 „Rzucał się na łożu, na
twarz wystąpiły pąsowe wypieki" Rom. Go-
liński G. nar. 1885. 20. „Damy w lożach do-
stają rumieńców zwanych wypiekańca-
mi" Kur. Świąt. 1880. 1.

417

299

Wypieniaczyć st. cz. dkn. pieniactwem zyskać, wyprocesować. „Miał się za wielkiego jurystę i to go do nieustannych procesów prowadziło. Wypieniaczenie majątku na jakikolwiek sposób zdawało mu się rzeczą zupełnie godziwą i piękną."
J. I. Kras. Tyg. powsz. 1882. 50.

Wypięknieć -ał -eje cz. nij. dkn. stać się piękniejszym niż przedtem. „Mój Boże! jakżeś to panie Julianie wypiękniał!” J. I. Kraszewski 1. 21.

419

300

miejsc. Ury.

Wypisać -ał -sze: sł. cz. dkn. 3 porzyt. „wypisz, wymalowany" = jak wykapany, zupełnie podobny „wypisz wymalowany, podobna do matki"

420

Wypłata -y. ż. § wypłacanie częściowe, „dać towar, pożyczkę ~~itp.~~ na wypłatę" = z obowiązkiem niszczenia się ratami, „Zostawił mi sto tysięcy na wypłatę w sposób amortyzacyjny na lat trzydzieści" A. Wilcz. Tyg. pow. 1882. 195.

421
302

Wypłużyć -ył -y st. cz. dkn. pługiem wyorać, wydobyć „Rycerzowi kmieć buławę z dawnych mogił gdzieś wypłużył” W. Pol 9. 168.

Wypłynąć - ął - nie st. uj. dkn. ∽ fig. o człowieku, zostać całym, zdrowym, uniknąwszy niebezpieczeństwo, zwalczywszy je „I słych o nim zginął – i po latach dopiéro z klasztoru wypłynął.." w. Sol 3. 47. „A gdy wielu tak radzi, by jeden nie zginął – musiał w los swój uwierzyć i jeszcze wypłynął" ib. 49 ∽ ukazać się na wielkiej widowni, w obszarnem świetle i t. p. „Z tego domu Krasickich jak gwiazda wypłynął mąż wielki, co w narodzie i świecie zasłynął." ib. 55 ∽ zjawić się, ukazać się, znaleźć się „Przed samym już wieczorem pan Mniszech wypłynął. Ale nikt z Starościńskich nie został w klasztorze – z uwagi późno przybył" ib. 157. „A prawie w tej chwili i cygan wypłynie, co przypadł gdzieś w Krzakach, jak zając w kotlinie" ib. 7. 212.

Wypołudnić się/ -ił -i cz. zaim. dkn. lit. poet. stać się południem „Aż się ranek wypołudni w bieluteńki dzień!" Z. Kras. 2. 289.

424

<u>Wyporki</u> - rz. mn. - nici wyprute z pończochy służące do cerowania w nich dziur. „Porwała pierwszą lepszą dziurawą piętę i wyporkami poczęła ją łatać" J. I. Krasz. Bluw 21.6.

obmyślić
Wypośrodkować -at- kuje sł. cz. dkn. wymyślić, znaleźć na co środki, wykombinować „Gada głośno i wiele o konieczności wypośrodkowania sprawiedliwej nagrody dla pracującego wieśniaka" Au. Wi. 1.159.

426
305

Wypoważniec -ał -eję st. nij. dkn. stać się poważnym, spoważnieć nie chwilowo lecz całem swojem usposobieniem, „Teraz wypoważniałeś i zesmutniałeś mi bardzo" J.I. Kvarz. 19. 5.

427

306

Wypożyczalnia - i. ż. nie - czalni um. zakład wypożyczający za opłatą do użytku pewne przedmioty, głównie książki i nuty. „Na wsi, bez teatru, bez koncertów, bez wypożyczalni książek, o rozrywki trudno." T. T. Jeż 2. 388.

<u>Wyprasować</u> n.cz. dkn. 3 fig. „Na czem mam teraz poszukiwać straty? co ja z tych pądziwichrów mogę wyprasować?" A. hr. Fr. Dzieła 10. 14.

<u>Wyprawa</u> – y. ż. § wyprawa skóry pozyt. „skórka nie stanie za wyprawę" = rzecz nie warta zachodu i kosztów § myśl. „wyprawę iść", mówiąc o psach „Gończe idą kłodą i wyprawą za lisem" Spusć. 67

z
.

Wypromieniać -ał -a st. cz. wydzielać z siebie w postaci promieni „Lipiec, miesiąc najcieplejszy w roku, bo ziemia wypromienia ciepło, które przyjęła ogrzewając się stopniowo przez trzy miesiące." w. Pol 7. 273.

Wyprychać się -ał -a cz. zaim. dkn. prow. mówiąc o koniu, wyparskać się, prychania dla odetchnięcia użyć do woli „Konie napoiłem, siana przegryzły, wyprychały się, pewnie nas taki dociągną przed nocką" J.T. Kraw. 1.17.

Wyprzędź dkn. Wyprzęgać ndkn. § „Wyprzęgają.

Słowo to oznaczające czynność zakładania koni od wozu, między szlachtą pewnych części kraju wyraża techniczne pozbycie się ojcowizny" Dzien. Łódzki 89.173.3. „Wiele ziemian w naszych okolicach (koło Turku) zmuszonych będzie w tym roku „wyprzędź"." ib.

433
309

Wyprzódki -ów. mn. prow. wyścigi, prześciganie się, emulacya, w wyraż. przysł. „na wyprzódki" = na wyścigi, prześcigając się „Najmniejsze ich pragnienie staje się rozkazem, a wszyscy na wyprzódki lecą, żeby je spełnić" J.I. Kras. 71. 58 „Wkradł się zbytek i próżność, poszliśmy iść na wyprzódki i stare musiało się odmienić" ib. 90. 17 „Rzuciwszy podróżnych, sami w czwał na wyprzódki puścili się na górę" J.I. Lubo. 2. 33. „Wszyscy gotowi byli iść na wyprzódki, aby się gorszymi nie okazać od innych" J.I. Strzecha 1878. 5. „Wszyscy okrzyknęli pożądanego z uczuciem radości, i na wyprzódki schwytali w objęcia" S. J. Szyk. Ost. sejm. 1.131. „Zaczęli od rana, rozstawili się na zagonach.. i zaczęli żąć na wyprzódki" Kl. Jun. Wiek 1887. 226.

434

310

Wyprztykać się -ał -a st. zaim. dkn. posp. prztykając zniszczyć się, żart. wyniszczyć się przez zbyt wolne życie. Ś naprztykać się do woli.

wyprztykać się z pieniędzy

311 435

Wypuczyć -ył -y sł. cz. dkn. ξ – się sł. zaim. posp. gm.

niefortunnie, nie stosownie, nie w porę wyrwać się (wysadzić się) z czem np. „Wszyscy dali po kilka rubli, a on ledwo jednego. – A to się wypuczył!"

Wyrachować -ał -chuje sł. cz. dk. Wyrachowywać ndk. częst. § „Wyrachowany", mówiąc o człow. resp. oszczędny, rachujący się z wydatkami, wyrachowujący się

Wyraj – u. m. bez l. mn. prow. odlot ptactwa na jesieni do ciepłych krajów. „Wyraj, w mowie gminnej, znaczy właściwie czas jesienny, kiedy ptaki wędrowne odlatują; lecieć na wyraj: jestto lecieć w kraje ciepłe. Stąd przenośnie nazywa lud wyrajem kraje ciepłe, i w ogólności jakieś kraje bajeczne, szczęśliwe, za morzami leżące" Ad. Mick. 3. 335 „Rzekłbyś że w on czas wyraju za ptastwem i lud ruszył do naszego kraju" ib. 275.

438

313

Wyrapiać cz. ndkn.

Wyrapić cz. dkn. wytrzyszczyć, wybałuszyć oczy
„Dobrze widziałem na księżę wyrapione oczy"
J. I. Krasz. 71. 65. „Wierz, nie wierz, niema tu
co oczu wyrapiać" ib. 90. 87. „Patrz na gościńce, trutniu, wyrap oczy!" Id. Dotwor. 1. 157.

439

314

Wyrestaurować -ał -ruje st. cz. dkn. odnowić, odświeżyć, ponaprawiać „Wyrestaurowałem trochę dom na zewnątrz... dałem nowy ganek." St. Grudz. Echo 1878. 256.

Wyróżniać się -ał -a cz. zaim. ndkn. odróżniać się od innych, nie być podobnym do innych, „Konrad w naszem gronie wyróżniał się bardzo, a choć instynkt wiódł go w inne towarzystwo, - nie opuszczał przecie kolegów i nie gardził niemi" J.J. Krasz. 58. 44.

Wyróżniać -ał -a cz. cz. ndkn. Wyróżnić -ił -i dkn. § odróżniać z pomiędzy innych skutkiem cech odmiennych „Lud francuski ma pewną grzeczność w obcowaniu, wzajemną uprzejmość, pewien zapas okrągłych zwrotów mowy, które go bardzo wyróżniają od innego ludu" K. Chłęd. G. lw. 1888. 6.

„W eskadrze angielskiej pośród innemi wyróżniają się okręty wielkie pancerne" wiek 88. 130. 2.

441

315

Wyrurkować -ał -kuje st. cz. dkn. ukarbować w kształt rurek falbany, kołnierzyk, mankiety damskie i t. p. „Daj buzi — Z przyjemnością, tylko mi nie pomnij kaftanika, widzisz jak ślicznie wyrurkowany" Anan. (Kal.) 1887. 39.

<u>Wyrwa</u> -y. ż. <u>wy</u>-wyrw um. wyrwisko, jama wyżłobiona przez wodę „Po chwili stanęli u wyrwy i przejechali jakby pod sklepieniem kamiennem" H. Sienk. Ogniem. 3. 444. „Widzę jar, u którego gardziel skałą zatkana, a w skale wyrwa" ib. 443.

443

316

Wyrwać -ał -wie sł. cz. dkn. Wyrywać (-ał -a) ndkn. § wyraż. szkolne: kazać uczniowi w klasie powiedzieć zadaną lekcję „Gdy go profesor wyrwał, nie recytował ale opowiadał" T. T. Jeż 3. 155 „Wyrwać. Technicznie wyrażenie znaczy: zapytać o lekcję" ib. przyp. „Kilku z nich wyrwał profesor, odpowiadali nieprzytomnie" ib. 160. § konno jechać, forsownie konia zażywając „Biada z starostą, bo koniem nie wyrwie do szczytu tak prosto" W. Pol 7. 211.

Wyrwant -a m. u koła; co innego niż cybant; rodzaj knebla na kawałku drewna, z postronkiem, gdy cybant jest po prostu klamrą żelazną. Wozi się w drodze w nagłym przypadku, gdy się koło popsuje. Kuj.

Wyrwas -a. m. -sy -ów. gdy się kto z czem wyrwie, koncept niewczesny || w muz. tanecznej szczegól. ludowej, obertasach, kujawiakach, frazes dodany, urozmaicony bez końca synkopami, naciskami na pewne nuty odbiegającemi często daleko od rdzenia, i t.p. „W wyrwasie kujawiaka ta narodowa fantazya jest pełną wyrazu" Now. 1882. 200. 1. Tel. || pewien rodzaj obertasa, tańca

Wyrznąć -ął -nie st. cz. dkn. § pop. zrobić cokolwiek dosadnie, z odmachem, z fantazją, ostro, bez namysłu, palnąć, kropnąć, uderzyć, strzelić z broni palnej „Raz też przypadkiem strzelił, jednakże nie chybił, jak wyrznął... w samo okno, i dwie szyby wybił" A. Kr. Tv. Kom. 1. 45. § wytyczkować, wyrządzić, wyprowadzić np. drogę, dukt „Prosto wyrżnięta droga w prawo pod pagórek wiodła z gościńca do niewielkiego dworka" A. Kr. Tv. Dzieła 11. 115

Wysadzać -ał -a sł. cz. ndkn. **Wysadzić** -ił -i dkn. ζ kuch. gotować na silnym ogniu aż do zgęstnienia lub otrzymania esencji. „Wątróbki cielęce rozgotowane, rozbite w bulionie, dodane do nich jarzyny wysadzone, pieprz prosty i turecki..." F. T. kram. 76. 20.

447

Wyprzężać -ał -a st. cz. ndkn. § fig. „Ale nie myśl
że miłość łzy moje wyprzęża, chytrość
twoja mnie z tobą na zawsze rozprzę-
ża” A. w. Fr. Kom. 2. 56.

Wyścigać cz. ndkn. — § cz. dkn. posp. wypędzić, wygonić, wygnać „ożeniłem się z nią jako wdowiec, ojciec jej nic potem nie dał, to też ją wyścigałem” Śledz. sąd. w Rzeszowie 9. nav. 1882. 285. 3.

Wyścigowy -a -e, od wyścigu, tyczący się lub służący do wyścigów konnych „Jeden za drugim biegną jak wyścigowe konie" B. Prus To i owo 25.

450

Wyskrobek - bka m. - bki - ków mn. § placek z resztek ciasta wyskrobanego z dzieży przy pieczeniu chleba § zwł. ostatnie t. j. najmłodsze dziecko u rodziców fig. cherlak, zdechlaczek, chudziak „Myślałem, że to jakiś wyskrobek, pokurcz, a to junak pierwszej wody" H. Sienk. Og. i mie. 3. 411.

451

323

<u>Wyśmiewny</u> -a -e, posp. lubiący się wyśmiewać, gotów do śmieszków z kogo „Dwóch chłopaków z warsztatu wesołych i wyśmiewnych" M. Bał. Tydz. 7. 2.

452

325

Wyspekulować -ał -luje st. cz. dkn. wymyślić, wynaleźć przez rozmaite sposoby „Za te pieniądze najlepsza gospodyni uczciwego i zdrowego jadła wyspekulować nie potrafi" J. J. Uwaz. 72. 100.

<u>Wyspozbiór</u> – u, m. -ry lm. gromada wysp, archipelag, wielowysp „Marzył o tem, aby cały wyspozbiór Hawai, pod własnem zjednoczyć berłem” Bluszcz 1886. 228

454

327

Wyśrubować -ał -buje st. cz. dkn. ℨ fig. sztucznie podnieść, podwyższyć, wywyższyć „Wyśrubowali czynsze dzierżawne do takiej wysokości, że posesorowie zrujnowani uciekli." ~~Gł. do port.~~ Dz. pol. 1886. 100. 1.

455

328

Wystawczyni -i- ż. nie nm. która co wystawia „Wystawczyni na wystawie rolniczo-przemysłowej, otrzymała za ogół hodowli (bydła) medal złoty" Wiek 88. 130. 2.

456
330

Wystawiać się -ał -a cz. zaim. ndk. Wystawić się -ił -i dk. § w grze bilard. przy rozpoczęciu, wystąpić naprzód z swoją bilą zostawiając partnerowi pierwszy sztos (stanąć na pewnym punkcie z swoją bilą, pozostawiając partnerowi rozpoczęcie gry).

Wystawowy -a -e, tyczący się wystawy, należący do niej, znajdujący się na wystawie. „Przeważna ilość przedmiotów wystawowych, tak jak i na poprzednich wystawach(1) pochodzi z rąk niewieścich" Wiek 1887: 236. 3
(1) (sztuki ornamentacyjnej)

Wysterkać -ał -a st. wyj. ndkn. sterczyć, wysterczać
„Tu wywrót dębu wysterka z ziemi, nakształt ogromnego zrębu." Ad. Mick. 3. 90.

459
332

Występ – u. m. p. y – ów um. ξ wystąpienie przed publicznością np. na scenie, estradzie, publiczne ukazanie się „Miałem przyjemność znakomity talent panny Anieli podziwiać w czasie jej występów publicznych w stolicy" J. I. Kras. Wiek 1878. 50. ξ wystąpienie w celu popisania się z wystawnością, parada „Obiad na którym zaproszono, choć widocznie z występem, był niezmiernie prosty" J. I. Kras Z 7 let. woj. 2. 194.

Wystosować -ał -uje sł. cz. dkn. ℥ — do kogo mowę, pismo, skierować, zwrócić się z.. „Zdecydował się prezydent ministrów odpowiedzieć na wystosowane doń zapytania." Dz. pol. 1888. 31. 1. „Komitet wystosował pismo do generała, jako do prezydenta" G. lw. 1888. 118. 5. „Obie Izby zebrały się na posiedzenie, na którem uchwalono wystosować adres do korony i enuncjacje kondolencyjne do cesarzowej wdowy" ib. 149. 3.

<u>W</u>y<u>strzelać</u> -<u>ał</u> -<u>a</u> st. cz. kont. § dkn. zastrzelić wszy-
pozabijać strzelając pojedynczo
stkich jednego po drugim. „Niechaj nas
lepiej twój piorun wystrzela, lub żywych
ziemia pogrzebie" Ad. Mick. 1. 13.

462

Wystylizować -ał -zuje sł. cz. dkn., napisać pięknym stylem, sadzić się na styl ob. Stylizować § zaprawić, wyćwiczyć kogo w stylu, wymowie, nauczyć dobrego wysłowienia „Chłopak mój dobrze wystylizowany, do serc obywatelskich też przemówić potrafi." J. I. Krasz. Szta war. 1. 41.

Wysuszać -ał -a st. cz. ndk. § fig. „wysuszać głowy, rozumy" myśleć o czem z wytężeniem, łamać głowy nad czem „Otóż... się szlachcie wysuszała pałka, kogo też przyjdzie w końcu wybrać na marszałka" W. Pol 3.154.

Wyświeżyć się -ył -y cz. zwr. dk. w świeże suknie się wystroić, wyelegantować się, wysztafirować się „Gucio się wyświeżył i ubrał... trochę jaskrawo" J. I. Krasz. 2.33.120 „Przybył wesoły, okrąglutki i wielce wyświeżony pan mecenas" Id. wiek 1878. 65. „Pretensyonalnie wyświeżony, wymuskany, pachnący, w obcisłem ubraniu mężczyzna" A. Wilcz.-Fot. 1.34.

Wyszczerzać się -ał -a cz. zaim. ndkn. Wyszczerzyć -ył -y dkn. wyszczerzać, szczerzyć na kogo albo do kogo zęby posp. śmiać się do kogo, wdzięczyć się „Żeby to było co poczciwego, ale łajdactwo... czmucha się do kwabiego wyszczerzy" J. I. Kras. Wiek 1878. 40.

466

<u>Wyszeptać</u> <u>się</u> -<u>ał</u> -<u>pce</u> st. zaim. dkn. pozbyć się czego, stracić przez używanie. „Wyjdę jeszcze na dowcipnisia na starość — w istocie klęska to, bo mi się dowcipu ludzie będą dopominali, a jam go i nie wiele miał, i — jak rzek, dawnom się z niego wyszeptał" J. I. Krasz. Sta War. 1. 49 §
absol. wyszeptać się, stracić mienie, wy-ekspensować gotówkę „Zasiadła we Wrocławiu robić wyprawę dla córki i musiała się od razu wyszeptać, bo pisała o pieniądze" J. Korzen. II. 87.

467
337

Wyszlachetnić -ał -eje sł. nij. dok. nabrać szlachetności, podnieść się moralnie. „Nie spodziewał się w nim znaleźć tak wyszlachetnionej istoty, która mu się prawie pańsko wydawała" J. I. Kras. Wieś 1878 29.

468

336

Wyszlachcić -cę -ci st. cz. dkn. wyrobić komu szlachectwo, wystarać się o uszlachcenie go, wyszukać dowodów jego szlachectwa „Zaręcza że wszystko zrobi. Wyszlachci nieszlachcica, wygra zdesperowany proces" J.I. Krasz. 18. 119.

Wyszosowany-a-e, z franc. chaussé, obuty w pończochy i trzewiki zamiast butów i spodni, „W przedpokoju „wyszosowani" lokaje wskazali nam przejście do sali" G. nar. 1881 6. 1. Tyg.

340 470

Wytłuc – ukł – ucze st. cz. dkn. = potłuc wszystko, tłukąc porozbijać np. garnki, talerze = powybijać, pozabijać „Musim się przebradać nocami… inaczej nas wytłuką do nogi" D. Bol. Pat. 1. 133.

<u>Wytok</u> - u. m. - <u>ki</u> - ów munsztok, ~~rzemień~~ przy rzę-
dzie na konia rzemień, na którym kawa-
lerzysta zawiesza strzelbę, karabinek
„W olstrach krucice, a strzelba w wyto-
ku" W. Pol 7. 210.

3471 472

Wytransportować -ał -tuje st. cz. dkn. wydalić, usunąć, wyrzucić „Mam raz czysty pokój, bom żonulkę wytransportował na letnie mieszkanie” Kolce 1877. 213.

473
342

Wytrawność – i. ż. bez l. mn. przymiot tego co jest wytrawnem; u człowieka: doświadczenie wszechstronne zdobyte w życiu „Z oczu szarych spryt mu patrzał i wytrawność" J. I. Krasz. Król i Bond.

Wytrawny – a – e, doświadczony, wypróbowany, biegły, zdrowo rozumiejący i sądzący „W tem sęk, że tu trzeba człowieka wytrawnego, a ja w życiu pojedynku nie miałem" J. I. Krasz. 73. 155. „Starosta, jak wytrawny gospodarz nie chybił nikomu" D. Sta war. 1. 34. „Dwóch było... wytrawnych myśliwych" W. Pol 7. 181.

Wytryskać -am -a st. nij. ndkn. § fig. poet. „Ponad srebrzyste Świtezi ~~wody~~ błonie dziewicza piękność wytryska" Ad. Mick. 1. 17.

475
343

Wytrzaskiwać -ał. -skuje cz. cz. częstl. § trzaskać ustawicznie, potrzaskiwać np. z bata. „Pocztylion jechał naprzód, wytrzaskiwał harapem albo krzyczał." A. hr. Fr. Dz. 11. 35.

976
344

Wytumanić -ił -i st. cz. dkn. przez otumanienie kogo, pozyskać, wydrwić, wyłudzić co od kogo „Byle wystąpić, to choćby wytumanić od brata szlachcica ostatni fundusik" J. Dzierzk. 5. 11. „Jedynym środkiem użycia jest złoto, którego gdy się niema na własność, trzeba go wytumanić od drugich" ib. 68.

477

345

<u>Wytwór</u> – u. m. <u>ry</u> – óio § coś wytworzonego sztucznie, wymyślonego „To jest tylko wytwór fantazji." § przetwór, produkt sztuczny otrzymany z surowego przez stosowną przeróbkę „Z wyjątkiem plemion romańskich, które przekładają tłuszcz zwierzęcy i oliwę nad okrasę z masła, wszystkie inne narody na dobrych wytworach mlecznych opierają wykwintne kuchnie" Kur. lwow. 1885. 64. 1.

478
346

Wytwórczość - i. ż. bez l. mn. wytwarzanie, produkowanie „W Niemczech rząd stara się ciągle o ulgi dla gorzelników, podczas gdy u nas warunki wytwórczości coraz są gorsze i coraz bardziej je ścieśniają" Wiek 1887. 215. 3.

479

Wywalczyć -czę -czy st. cz. dkn. osiągnąć co, pozyskać przez walkę. „Ofiarowali życie z poczucia obowiązku, bez przekonania, że wywalczą lepsze losy.” D. Bol. Przed burzą 148.

480

348

<u>Wywalić</u> cz. ndkn. ; z tego słowa jest rzeczownik „wywał" używ. tylko w 7 przyp. „na wywale" t.j. na wywaleniu przen. posp. = mającą wywalić np. „kobieta na wywale" = na zlężeniu, mająca urodzić t.j. posp. tryw. wywalić dziecko.

481

349

Wywiadowczy, -a, -e, służący do zasięgania wiadomości, mający na celu wywiadywanie się „Mam dom handlowo-komisowo-spedycyjno-wywiadowczy." A. Wilcz. Fot. 1. 37 „Naczelnik domu wywiadowczego kompletnie stracił przytomność" ib. 59.

482

350

Wywieszać -ał -a st. cz. dkn. (Powywieszać jest także dkn. wyst. od wywiesić i od wywieszać jako ndkn.) powiesić wszystkich co do jednego, # wytracić (na wieszając szubienicy). „Bo oprócz już Pikli... niech resztę tam cygan po jodłach wywiesza" W. Pol 7. 209.

351 483

Wywłaszczyć cz. dkn. wyzuć z własności, przymusowemi środkami pozbawić prawa własności, subhastować „Coraz to śmielej toczymy się po pochyłości, na końcu której leży wywłaszczenie" Prz. Tyg. 1873. 13.

Wywnioskować -ał -kuje st. cz. dkn. wyprowadzić z czego wniosek, powziąć przekonanie za pomocą wniosków „Po głębszem zastanowieniu wywnioskowałem, że zbyt daleko pozostaję za nią w hierarchii społecznej" Z. Mell. Groch. wian. 13. „Że taka bezwzględna gościnność, jaką przedstawiał Kowalski, musi w końcu prowadzić do ruiny, to rzecz łatwa do wywnioskowania" J. Tretj. Pam. nauk. i lit. 15. 18.

485
352

Wyzbyć -ył -wyzbędzie st. cz. dkn. Wyzbywać -ał -a ndkn. prow. pozbyć, pozbywać „Każdy zachwala swoje konie, na wszystko zaprzysięga, aby mógł łatwiej oszukać nieostrożnych, i wyzbyć korzystniej" Spus. Niezn. 68. „I wszystko co luźne, powoli wyzbywa" W. Pol 7. 224.

Wyzysk-u. m. -ski-cio um. - wyzyskiwanie, wyciąganie z czego zysku, korzyści, eksploatowanie. „Ta zmiana miała na celu ochronę pracującej ludności od demoralizacyi i wyzysku szynkarzy, dokładających wszelkich starań, ażeby całotygodniowy zarobek robotnika pozostał w ich kieszeni" Wiek 1887. 215. 3. „Krzyczą na pejsatych procentowiczów, na ich zdzierstwo, na wyzysk, lecz czy tylko oni zajmują się lichwą?" ib. 232. 3.

487

Wyzyskiwać -ał -kuje cz. cz. ndkn. Wyzyskać -ał -a dkn. eksploatować, wyciągać korzyść, zysk z kogo lub czego, korzystać bezwzględnie z kogo lub czego „widział we mnie awanturnika, który wyzyskiwał słabość i zdziecinnienie starości" J.I. Kraszewski 1878. 53. „Pismo to nie wstydzi się wyzyskiwać najgorsze ludzkie namiętności" Czas 1877. 74. „Artysta chciał tu wyzyskać nie wyzyskany dotąd przez ilustratorów moment, aby unaocznić wianę naszego ludu" ~~Tygdz~~ W. J. Wdowisz. Tydz. 1. 493.

Wyzyskiwacz - a. m. cze - ów v. y mn. człowiek który wyzyskuje kogo lub co „Totumfacki, wyzyskiwacz, wieszający się przy każdym, kto ma pełny worek" Now. 1882. 95. 1. Zejś. „Ten system przygniata cierpiące nędzę masy ludowe i wydaje je na łup najrozmaitszym wyzyskiwaczom" G. nar. 1883. 18. 2. „Przyszedł tu z myślą załatania tej sprawy kilkunastu rublami, był przekonany, że ów biedak przyjmie takie wynagrodzenie z pocałowaniem ręki, a tymczasem trafił na wyrafinowanego wyzyskiwacza, który z przypadkowego znalezienia listu umyślił sobie zrobić stałe źródło dochodu" M. Bał. pan. dziady 94.

489
355

Wyżerka - i. ż. rki - rek. mn. - posp. smaczne i obfite jedzenie, sposobność najedzenia się „Pan Bonifacy amator obiadów odpustowych, imienin i wszelkiego rodzaju dobrej wyżerki" Z. Kun. Wien. 1. 120.

Wyżka -i. ż. ξ w 1. zn. „Wyżki" prow. górka pod dachem, strych „Za postanie służył im piec, przypiecek; w lecie wyżki i stodoły." J. T. Kras. 74. 65 „kazał dziabinę przystawić na wyżki" Jd. Wiek 1878. 54.

Wyżyna -y. ż. ξ fig. „Chwilami wznosił się do wyżyn prawdziwego natchnienia" M. Gawal. Obwur 1886. 323. wysokość w znacz. moralnem, duchowem „Myśl o niej oczyściła brudną atmosferę w której żyłem, postawiła mnie na moralnej wyżynie" Elp. Mło. i Skarży 2. 104.

<u>Wzdrygnąć</u> <u>się</u> -ął-<u>gnie</u> cz. zaim. dk. Dawn. używane „wezdrygnąć" dziś zaniechane „Rycerz wysłał, że żonę okupi przez mękę, i jakby na ucięcie wyciągnął mu rękę! Na to Sułtan się wzdrygnął.." W. Pol 3. 55.

<u>Wzejść</u> - <u>wszedł</u> - <u>wzeszło</u> - <u>wzejdzie</u> st. wyj. dkm. ḉ
u ludu: „wzeńdzie, wzeńdź v. wzeńdzi"
zam. wzejdzie lub wznijdzie, wzejdź lub
wznijdź „Zańdzij słońce, wzeńdzi mie-
siąc i gwiazdy w około" O. Kol. 4. 23.
cf. wyjść, zajść i t. d.

493
358

Względnie, przet. § Gali. ewentualnie, przypuszczalnie, mianowicie albo w innym razie „W celu obsadzenia opróżnionej posady c. k. lekarza powiatowego, względnie asystenta sanitarnego i opróżnionej posady c. k. weterynarza powiatowego względnie oglądacza zwierząt i płodów zwierzęcych, rozpisuje się niniejszem konkurs" Ogłosz. z Prezydjum Namiestnictwa G. lw. 88. 138. 10

„Do potwierdzenia tymczasowego zawiadowcy mary, a względnie do wyboru nowego zawiadowcy mary, ustanawia się termin" Ogłosz. sądowe ib.

<u>Wziąść</u> – <u>wziął</u> – <u>weźmie</u> st. cz. dkn. § u ludu powsz. „wziąn, wzięna, wzięni” zam. wziął, wzięła, wzięli „Wziąn ci ją za rączki i za oba boczki” O. Lub. I. 67 „Wziemnął witali i ją wzięni” ib. 249 „Maria listy wzięna, listów nie czytała” ib. 268. § „wziąść na co” = zawziąść się, usadzić się etc. ob. brać § posp. u ludu „wziął” pleon. to samo, co zrobił coś, uczynił np. „Żeby nie zapłacić 50 kop. na które został skazany, wziął i – umarł.” Wiek 1888. 61. 3. „Ja to zrobię… wezmę i palnę sobie w łeb!” J. Myr. ib. 71.

495

Wzorzec - rca. m. rce - ów mn. wzór, norma, modła
„W swojej prelekcyi dom Volsconiusa
za szczególny wzorzec sobie obrał" G. nar.
1876. 135. 3.

Wzroczek - czku m. czki - ów mn. zdrb. i pieszczotliwie: wzrok „I łzy zamglity jej wzroczek czarny" G. Ziel. Twand. 28.

497

360

Wżywać się

Wżyć się - yję - yje st. zaim. dkn. przyswoić sobie warunki życia w pewnem miejscu lub wśród pewnego towarzystwa. „Dosia potrafiła się zaraz wżyć tutaj, poznać ludzi, zastosować do nich" J. J. Kraszew. 73. 5. „Młody człowiek potrafił się wżyć w stosunki artystycznego światka i plotki miejskie" Sewer G. Lwow. 1887. 105. „Jan, wzdragający się zrazu, dziki i nieśmiały, niebawem tak się wdraża, tak się wżywa w szalony wir życia paryzkiego, że te postępy jego przerażają samą baronowę." G. Oz. Wiek 8 143. 3.

Prof Birkenmeyer

Hirschwaldsche
Buchhandlung

HIRSCHWALDSCHE
BUCHHANDLUNG
BERLIN NW 7
UNTER DEN LINDEN 60

DRUCKSACHE

HERRN Biblioteca Jagiellonska

Krakow

Ul. Św. Anny 8/12

Polen

Nicht nachsenden, sondern mit
neuer Adresse zurückerbeten

854. 10. 37. 1000.

6893
II

6893/II t.

W